

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

BANKACILIKTA RİSK DERECELENDİRMESİ ANALİZİ VE
BİLGİ KULLANICILARI AÇISINDAN ÖNEMİ
VE ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM İHTİYACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ali BOZYİĞİT

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

113312

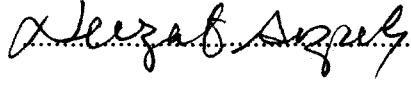
Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ERGİN

Ankara- 2002

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

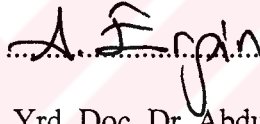
Ali BOZYİĞİT'e ait **“Bankacılık Sektöründe Risk Derecelendirmesi Analizi ve Bilgi Kullanıcıları Açısından Önemi ve Ortaya Çıkan Eğitim İhtiyacı”** adlı çalışma, jürimiz tarafından Bankacılık Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Nevzat AYPEK

Üye

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ERGİN (Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

ÖZET

Günümüzde sermaye piyasalarında yaşanan gelişmelere paralel olarak bankacılık sektörü de gelişmektedir. Bankaların sermaye piyasalarında yaşanan bu gelişmelere ve globalleşmeye ayak uydurabilmesi için yeni finansman kaynaklarına ulaşması gerekmektedir.

Bu çalışmada, yukarıdaki gerçeklerden hareketle risk derecelendirmesi kavramı ve uluslararası alanda faaliyet gösteren derecelendirme firmaları üzerinde durulmuştur. Bankacılıkta karşılaşılan riskler ve derecelendirme firmalarının bu risklerin analizinde kullandıkları ölçüt ve yöntemler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Ayrıca bankalara getirilen zorunluluk nedeniyle, risk yönetimi ile ilgili bilgiler de çalışmaya dahil edilmiştir. Bankaların risk yönetimi organizasyonunu kuruluş aşamasında olmasından dolayı, karşılaştıkları sorunlardan yetişmiş personel eksikliği sorunu ele alınmıştır. Bankaların bu sorunu ortadan kaldırmak için hizmet içi eğitim yönetimini kullanmaları gerektiği belirtilmiştir. Buna paralel olarak hizmet içi eğitimle ilgili temel bilgiler verildikten sonra, risk yönetimi organizasyonunda görev olacak personel için, hizmet içi eğitim yönetiminin nasıl uygulanması gerektiği yönünde önerilere yer verilmiştir.

Sonuç olarak yapılan araştırma ve incelemeler ışığında derecelendirme işlemin bankacılık sistemi ve Türk sermaye piyasası açısından önemi vurgulanmıştır.

ABSTRACT

Today banking sector has been experiencing progresses in parallel to whole financial sector. In order for banks to adjust to globalization and international competition, they should have access to new financing sources.

In this study, risk rating concepts and worldwide rating institutions has been examined. Banking risk and methods and types of analysis that those rating institutions adopted to rate banks has also been explained in detail.

Since, all banks required to develop their own risk management methodology, study addressed the topic. In the initial stage of bank risk management organization process, the lack of qualified human resources came to out to be the major obstacles in Turkish banking sector. And this study has focused on this issue. Results of the study showed that, banks should utilize on-the-job training methods to alleviate this problem. Based on these results, the basics of on-the-job training has been articulated and then structure and implementations of training for personnel that would take part in risk management process.

Finally, the importance of rating process for Turkish banking sector and financial markets has been emphasized in the light of study results.

ÖNSÖZ

Bankacılık sektörü, sermaye piyasaları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Banka işletmeleri özellikleri gereği, faaliyetlerini yerine getirirken, gereksinim duyduğu kaynakların önemli bir bölümü, diğer ticari işletmelerin aksine özkaynaklarla değil yabancı kaynaklarla karşılamaktadır. Ayrıca, bankaların uluslararası piyasalarda rekabet edebilmeleri için finansal yapılarını güçlendirmeleri gerekmektedir.

Günümüzde sermaye piyasalarının globalleşmesi sürecinde bankalar da uluslararası piyasalara açılmaktadır. Böylelikle bankalar gereksinimlerini sadece yerli yatırımcılardan değil, yabancı yatırımcılardan da temin etmeye çalışmaktadırlar. Bankaların gereksinimlerini finansal piyasalardan temini aşamasında, yatırımcılar için bankaların finansal yapısı ve risk seviyesi büyük önem taşımaktadır. Yatırımcıların kendi olanaklarıyla bankaların finansal yapısı ve risk düzeyini tespit etmesi olası değildir. Bu durumda derecelendirme firmaları tarafından yapılan analizler sonucunda yayınlanan risk dereceleri bankaların taahhütlerini yerine getirebilme seviyelerini göstermektedir. Ayrıca bu dereceler, bankaların diğer kuruluşlarla rekabet koşulları açısından da avantaj sağlanmaktadır.

1980'li yılların başından itibaren ülkemizde uygulanmaya başlanan liberal ekonomi süreci ile sermaye piyasalarında ve Türk bankacılık sektöründe bir gelişme görülmektedir. Ancak 2000 yılında yaşanan kriz ulusal ve uluslararası piyasalarda Türk bankalarına olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda ekonomimizde de büyük ölçüde kriz meydana gelmiştir. Bankacılık sektörünün ülke ekonomisi üzerindeki önemi gözönüne alındığında; bankacılıkta risk yönetimi ile ilgili, bankaların uymak zorunda oldukları kurallar açık bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Bu çalışmada, bankalarda risk derecelendirmesi üzerinde durularak, bankalarda yeni kurulmakta olan risk yönetimi organizasyonu hakkında bilgiler verilmektedir. Bu çalışmalarda tez danışmanlığını üstlenen ve tezin hazırlanması

aşamasında her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Abdullah Ergin'e teşekkür ederim.

Ali BOZYİĞİT

ANKARA 2002

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTARACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

BANKACILIK VE BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI

1.1. BANKA KAVRAMI	4
1.2. BANKACILIĞIN İŞLEVLERİ	6
1.3. BANKALARIN DİĞER İŞLETMELERDEN BAŞLICA FARKLARI	7
1.4. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI	9
1.4.1. Bankacılıkta Riskin Tanımı	10
1.4.2. Bankacılıkta Risk Türleri	11
1.4.2.1. Kredi Riski	13
1.4.2.2. Faiz Oranı Riski	14
1.4.2.3. Likidite Riski.....	15
1.4.2.4. Kur Farkı ve Açık Pozisyon Riski	17
1.4.2.5. Aktiflerin Kalitesi Riski	19
1.4.2.6. Karlılık Riski.....	19
1.4.2.7. Öz kaynak Yeterliliği Riski	20
1.4.2.8. Menkul Kıymetler Riski.....	21
1.4.2.9. Fiyatlama Riski	21
1.4.2.10. Taahhüt ve Yükümlülük Riski	21

1.4.2.11. Yönetim Riski	22
1.4.3. Bankacılıkta Geliştirilmiş Risk Türleri	22
1.4.3.1 Finanssal Riskler	22
1.4.3.2 Hizmet Verme Riski.....	23
1.4.3.3 Çevresel Riskler	24
1.4.4. Bankacılıkta Sistemik Risk	25
1.4.5. Banka Risklerinin Ölçülmesinde CAMEL Tekniği	26
1.4.5.1. Sermaye Yeterliliği	27
1.4.5.2. Aktif Kalitesi.....	29
1.4.5.3. Yönetim Kalitesi	30
1.4.5.4. Kârlılık	30
1.4.5.5. Likidite	31
1.5. RİSK DERECELENDİRMESİ (RATING) KAVRAMI.....	32
1.5.1. Risk Derecelendirmesinin Tanımı.....	33
1.5.2. Risk Derecelendirmesinin Tarihsel Gelişimi	36
1.5.3. Risk Derecelendirmesine Konu Olan Menkul Kıymetler	37
1.5.4. Risk Derecelendirmesinin Gerekliliği.....	38
1.5.5. Risk Derecelendirmesinin Fonksiyonları.....	39
1.5.5.1. Yatırımcı Açısından Fonksiyonları	40
1.5.5.2. İhracçı Açısından Fonksiyonları	42

BÖLÜM 2

RİSK DERECELENDİRMESİNDE KULLANILAN ÖLÇÜT VE YÖNTEMLER

2.1 ÜLKE RİSKİ ANALİZİ	46
2.1.1. Politik Riskler	48
2.1.1.1. Politik Sistem	49
2.1.1.2. Sosyal Yapı	50
2.1.1.3. Uluslararası İlişkiler	50
2.1.2. Ekonomik Riskler	51

2.1.2.1. Borç Yüğü	51
2.1.2.2. Döviz Stokları.....	52
2.1.2.3. Ödemeler Dengesi Esnekliğı	53
2.1.2.4. Ekonomik Yapı	53
2.1.2.5. Ekonomi Yöntemi	54
2.1.2.6. Ekonominin Geleceğı.....	54
2.2. SEKTÖR RİSKİ ANALİZİ	55
2.2.1. Sektörün Ekonomideki Yeri.....	56
2.2.2. Sektörün Hayat Devresi	56
2.2.3. Ulusal ve Uluslararası Rekabet Durumu.....	57
2.2.4. İşgücü ve Hammadde Durumu	57
2.2.5. Yasal Düzenlemeler	57
2.2.6. Teknolojik Gelişmeler.....	58
2.2.7. Sektöre Giriş Kolaylığı	58
2.2.8. Döviz Kurları	59
2.3. FİRMA RİSKİ ANALİZİ.....	59
2.3.1. Yönetim Kalitesi ve Stratejisi	59
2.3.2. Firma Faaliyetlerinin Değerlendirmesi	60
2.3.2.1. Pazar Payı	61
2.3.2.2. Büyüme Trendi	61
2.3.2.3. Temel Üretim Birimlerinin Analizi	61
2.3.2.4. Maliyet Yapısı	61
2.3.2.5. Gelir Akımlarının Sürekliliğı	62
2.3.2.6. Diğer Faktörler	62
2.3.3 Muhasebe Uygulamaları	63
2.3.4. Finansal Durum	63
2.4. RİSK DERECELENDİRME (RATING) FİRMALARININ	
DERECELENDİRME SÜRECİNDE ELE ALDIĞI KONULAR	64

BÖLÜM 3

BANKALARIN RİSK DERECELENDİRME FİRMALARI TARAFINDAN ANALİZİ

3.1. MOODY'S DERECELENDİRME FİRMASININ BANKALARLA İLGİLİ OLARAK ELE ALDIĞI KONULAR.....68

3.1.1. Bankanın Faaliyet Gösterdiği Ortam	69
3.1.1.1. Bankaların Düzenleyicilerle İlişkileri	69
3.1.1.2. Uluslararası Banka Piyasası	70
3.1.1.3. Ulusal Düzenleyici Ortam.....	70
3.1.2 Bankanın Finans Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi.....	70
3.1.3 Bankanın Yönetimi ve Finansal Yapısı	71
3.1.3.1 Sermaye	71
3.1.3.2 Aktif Kalitesi	72
3.1.3.3 Yönetimin Niteliği	73
3.1.3.4 Karlılık.....	73
3.1.3.5 Likidite.....	74

3.2. STANDARD & POOR'S DERECELENDİRME FİRMASININ BANKALARLA İLGİLİ OLARAK ELE ALDIĞI KONULAR77

3.2.1. Ülke Riski Analizi	77
3.2.2. Piyasa Özellikleri Analizi	78
3.2.3. Kurumun Yapısı Analizi	78
3.2.4. Aktif Kalitesi Analizi.....	79
3.2.5. Aktif / Pasif Yönetimi ve Kontrolü Analizi	80
3.2.6. Likidite Analizi	80
3.2.7. Sermaye Piyasası (Menkul Kıymet) İşlemleri Analizi.....	81
3.2.8. Sermaye Yeterliliği Analizi.....	81
3.2.9. Karlılık Analizi.....	82

BÖLÜM 4

BİLGİ KULLANICILARI AÇISINDAN RİSK DERECELENDİRMESİNİN ÖNEMİ VE ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM İHTİYACI

4.1. RİSK DERECELENDİRMESİNİN ÖNEMİ	88
4.1.1. Derecelendirmenin Yatırımcılar ve Fon Sahipleri Açısından Önemi	89
4.1.2. Derecelendirmenin İhracçı Firmalar Açısından Önemi	89
4.1.3. Derecelendirmenin Sermaye Piyasaları ve Borsa Açısından Önemi	91
4.1.4. Derecelendirmenin Ekonomi ve Özelleştirme Açısından Önemi.	92
4.1.5. Derecelendirmenin Para ve Finans Otoriteleri Açısından Önemi.	93
4.1.6. Derecelendirmenin Şirketler Açısından Önemi.....	94
4.1.7. Bankalar Açısından Önemi	95
4.2. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONU.....	97
4.2.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi	99
4.2.2. Bankacılıkta Risk Yönetimi Organizasyonu.....	100
4.2.2.1. Risk Yönetimi Organizasyonunda Geleneksel Yaklaşım	101
4.2.2.2. Tüm Kurumu Kapsayan Risk Yönetimi Organizasyonu.	102
4.2.3. Risk Yönetimi Organizasyonunda Görev ve Sorumlulukların Dağılımı	105
4.2.3.1. Risk Yönetim Grubunun Görev ve Sorumlulukları.....	105
4.2.3.2. Üst Düzey Risk Komitesinin Görev ve Sorumlulukları ..	106
4.2.3.3. Kredi Komitesinin Görev ve Sorumlulukları	106
4.2.3.4. Kredi Departmanının Görev ve Sorumlulukları	107
4.2.3.5. Risk Yöneticilerinin Görev ve Sorumlulukları.....	107
4.3. BANKALARIN RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONUNDA ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM İHTİYACININ GİDERİLMESİNDE HİZMET İÇİ EĞİTİM YÖNTEMİ	108
6.2.1. Hizmet İçi Eğitim Kavramı	108
6.2.2. Hizmet İçi Eğitimin Planlanması	109

6.2.3. Hizmet İçi Eğitimin Uygulanması	111
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	120
EKLER	125
EK 1: Dünyadaki Temel Derecelendirme Firmaları	125
EK 2: Önde Gelen Bazı Derecelendirme Firmalarının Derecelendirme Tanımları	126
Ek 3: Risk Yönetimi Organizasyonu Hizmet İçi Eğitim Programı	127

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1	Bankaların Karşılaştıkları Riskler	25
Tablo 2	Moody's Derecelendirme Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular	75
Tablo 3	Standart & Poor's Derecelendirme Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular	84
Tablo 4	Türk Bankalarının Dereceleri	86
Tablo 5	Thomson Bankwatch Derecelendirme Firması Tarafından Türk Bankalarına Verilen Dereceler	87
Tablo 6	Risk Yönetimi Organizasyonu Hizmet İçi Eğitim Programı..	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şeklin Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1	T.C. Ziraat Bankasının Organizasyon Şeması.....	113
Şekil 2	Risk Yönetimi ve Kontrol Müdürlüğü Organizasyon Şeması	114

GİRİŞ

Günümüzde sermaye piyasalarında yaşanan globalleşme süreci, işlem hacminin artmasına ve kaynak gereksiniminin büyümesine neden olduğundan ulusal piyasaların yetersiz hale gelmesine ve firmaların uluslararası finans piyasalarına açılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Sermaye piyasalarında yaşanan globalleşme süreci, piyasaların hızla gelişmesini sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak firmaların menkul kıymet ihraçlarında ve işlem hacminde önemli artışlar gözlenmektedir. Sermaye piyasalarında yaşanan bu gelişmeler hakkında yatırımcıların bilgilendirilmesi ve risk eğilimlerine göre yatırım tercihi yapabilme olanaklarının sağlanması, derecelendirme firmalarına duyulan gereksinimi gün geçtikçe arttırmaktadır.

Derecelendirme firmaları tarafından yayılan risk dereceleri, yatırım kararı alma ve kredi değerlerini ölçme konusunda kullanılan önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, yayınlanan risk dereceleri uluslararası düzeyde geniş bir yatırımcı kitlesi tarafından, güvenilir bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Sermaye piyasalarında fon talep eden firmaların, finansal yapısının analizi, çok uzun bir süreyi kapsayan ve yüksek maliyetli analizleri gerektirmektedir. Ayrıca uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren firmaların, yabancı yatırımcılar tarafından analizinin yapılması da mümkün olmamaktadır..

Sermaye piyasalarında yaşanan globalleşme sürecinde Türkiye'yi de etkilemektedir. Bunun sonucu olarak özel sektörün fon gereksiniminin karşılanması açısından derecelendirme çalışmaları da önem kazanmaktadır. Sermaye piyasalarında güven unsurun yerleşmesine katkıda bulunan derecelendirme firmaları, aynı zamanda ülkemizde sermaye piyasalarının kurumsallaşmasında da önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizde tam anlamıyla uygulama alanı bulamamış olan bankacılık sektöründe derecelendirme kavramı ve derecelendirmenin bilgi kullanıcıları açısından önemi ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca kurulma aşamasında olan bankaların risk yöntemi organizasyonu ve bu organizasyonda görev alacak iş gücünün yetiştirilmesinde kullanılan yöntemlerden hizmet içi eğitim yöntemi ele alınmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, bankacılık sektöründe derecelendirme kavramının önemini ortaya koyabilmek için öncelikle banka kavramı, bankaların işlevleri ve diğer işletmelerle karşılaştırılması üzerinde durulmaktadır. Bankacılık sektörüne ait bilgiler verdikten sonra bankacılıkta risk kavramı ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bankaların karşılaştıkları risk türleri üç gruba ayrılarak açıklanmaktadır. Bu bölümde daha sonra, risk derecelendirmesi kavramı ayrıntılı olarak incelenmektedir. Ayrıca derecelendirmenin tarihsel gelişim süreci ve derecelendirmenin fonksiyonları üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde ise, derecelendirme işleminde kullanılan ölçüt ve yöntemler; ülke riski, sektör riski ve firma riski analizi başlıkları altında incelenmektedir. Daha sonra ise risk derecelendirme firmalarının derecelendirme sürecinde ele aldığı konular açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde, bankaların risk derecelendirme analizi sürecinde risk derecelendirme firmalarının ele aldıkları konular incelenmektedir. Bu süreçte Moody's ve Standard & Poor's firmalarının bankaların derecelendirmesi aşamasında ele aldıkları konular ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, derecelendirme işleminin bilgi kullanıcıları açısından önemi ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Daha sonra, ülkemizde faaliyet gösteren bankaların bünyesinde oluşturulmak zorunda oldukları risk yönetimi organizasyonu ile ilgili bilgiler verilerek, bankaların risk yönetimi organizasyonunun oluşturulmasında karşılaştıkları en önemli sorun olan işgücü eksikliğinin

giderilmesinde kullandıkları yöntemlerden hizmet içi eğitim yöntemi ayrıntılı olarak tanıtılmasına yer verilmektedir.

Sonuç bölümünde ise; konuya ilişkin olarak yapılan araştırma ve incelemelerin genel bir değerlendirmesi yapılarak, konuya ilişkin önerilere yer verilmektedir.

BÖLÜM 1

BANKACILIK VE BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI

Bankacılık sektörü, bir çok alt sektöre bölünmüş finansal piyasaların en önemli kurumsal yapısını oluşturmaktadır. Bankalar, sermayenin teşebbüs alanına aktarılmasını sağlayan ve kendilerine özgü nitelikleri yardımıyla ekonomik hayatın sürdürülebilmesi için mutlaka sağlanması gereken bazı hizmetleri üreten itibar kuruluşlarıdır (Sevilengül, 1997:1).

Finansal piyasalar içerisinde çok önemli, yere sahip olan bankacılık sektöründe doğuşundan bu yana çok büyük gelişmeler görülmektedir. Günümüz çağdaş bankacılığı yüklendiği işlevin bir sonucu olarak doğuşu sırasındaki bir görünümünden, işlemlerin karmaşıklığı ve de yönetim tekniği açısından oldukça büyük farklılıklar taşımaktadır.

Son yıllarda, finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler sonucu, bankacılıkta risk kavramı önem kazanmıştır. Banka işlemlerinin, ulusal ve uluslararası yeni pazarlara açılması, borçlanma sınırlarının genişlemesi, farklı muhasebe sistemi ve ekonomik yapılarda bulunan, farklı zaman dilimlerinde işlem yapan menkul kıymet ihraçlarının varlığının olması gibi faktörler, bankacılıkta risk analizlerinin ayrıntılı olarak yapılmasını ve yatırımcıların, banka işletmecilerinin ve diğer girişimcilerin banka risklerinden etkileme düzeylerinin tespit edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

1.1. BANKA KAVRAMI

Bankacılığın, tarih boyunca gösterdiği gelişme, para kavramındaki gelişme ile sıkı sıkıya ilişkili olmuştur. Yaklaşık olarak tüm ülke dillerinde küçük değişikliklerle aynı şekilde ifade edilen banka sözcüğünün, İtalyanca “banco”

kelimesinden geldiği ve daha sonra sözcüğün “bank” olarak da kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Bankalar, gerçek ve tüzel kişilerin belli bir zaman içinde harcamadıkları paraları toplayarak, bunları kredi ve plasman yoluyla değerlendiren ve çeke tabi mevduat kabul eden bir işletme şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu tanım, ödeme sistemlerinde kaydi para kullanan ülkeler için doğru olsa bile, birçok Avrupa ülkesinde ve ülkemizde, bankaların temel görevleri para kullanmadan ödemelerin yapılması değildir. Bu gibi bankacılığın henüz gelişmekte olduğu ülkelerde bankaların temel görevi, kredi ticareti yapmaktır.

Bugünkü ekonomik ve ticari ilişkiler içinde çok önemli bir yer tutan, “Banka” sermaye, para ve kredi konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu olarak seçen ekonomik bir birimdir (Eyüpgiller, 1999:2).

Bankayı, halkın belli zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde ikraz ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler veren bir işletme şeklinde tanımlamak uygun olmaktadır (Öçal, Çolak, 1997:35).

Günümüzde bankalar mevduat ve kredi işlemleri, fatura tahsilatı vb. konularda işletmelere destek olmaktadırlar. Kambiyo ve borsa işlemlerine fiilen katılarak, ülke kalkınmasını desteklemekte yönlendirmektedirler. Bu nedenlerden dolayı bankaları “para ticareti yapan işletmeler” gibi basit tanımlarla tanımlamak olanaksızdır.

Bugünkü çağdaş bankacılık, işlemlerin çok çeşitli ve karmaşık olması araçlarının genel ekonomideki etkinliği ve yönetimindeki özellik ve güçlük nedeniyle klasik çağların bankalarından çok değişik ve seçkin bir kurum niteliği kazanmıştır (Eyüpgiller,1999:3). Bankaların yapmış oldukları işlemler farklılaştıkça,

günümüzdeki niteliklerini tam anlamıyla içeren bir tanım yapmak, olanaksız denecek kadar güçleşmektedir.

Banka işletmeciliği ise kendine özgü para kredi ve sermaye işleri ile faaliyette bulunan iktisadi birimlerin kuruluş, organizasyon, yönetim ve her türlü faaliyeti ile bunların hesap ve kayıtları konusundaki kuralları içeren işletmecilik dalı olarak tanımlanabilir (Eyüpgiller, 1999:6).

1.2. BANKACILIĞIN İŞLEVLERİ

Bankalar, finansal sistemde çok önemli yere sahip olan işletmelerdir. Bankaların günümüzde artan fonksiyonları nedeniyle bankacılık sisteminin üstlenmiş olduğu temel işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Aracılık: Bankalar, ellerinde fon fazlası olan kişi ve kuruluşlarla, fon kaynaklarına ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlar arasında aracılık hizmeti yapmaktadırlar.

2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama: Bankalar, fon fazlası olan yerlerden, fon açığı olan yerlere kaynak aktarma yoluyla, kaynaklara akıcılık sağlama işlevini yerine getirmektedirler.

3. Kaynak Kullanımını İyileştirme: Bankalar, yeni bir değer yaratmazlar, ancak toplamış oldukları fonların toplumsal açıdan daha verimli işlemlerde kullanılmasını sağlayarak ekonomide kaynak kullanımını etkilemektedirler.

4. Transformasyon Fonksiyonu: Bankaların, bireylerden toplamış oldukları kısa vadeli ve küçük çaptaki fonları, yatırımlara uzun vadeli fonlar halinde kanallize etmektedirler.

5. Kaydi Para Yaratma: Ticaret ve mevduat bankalarının en önemli özelliği, bu bankaların ekonomide borçlanarak, diğer bir ifadeyle mevduat toplayarak

satın alma gücü yaratabilmeleridir (Akgüç, 1992:6) Bankaların üzerine çek çekilebilmesi, çeklerin bir ödeme aracı olarak kullanılması, bankaların kayıtsal para veya banka parası yaratma olanağı vermektedir. Bankalar tarafından oluşturulan kaydı para, maddi olarak varlığı olmayan, yalnızca bankaların hesaplarda borç ve alacak kaydı yapmak suretiyle yaratılan bir ödeme aracı olarak tanımlanabilmektedir.

6. Para Politikasının Etkinliğini Arttırma: Bir ekonomide, etkili bir para politikasının izlenebilmesi için gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Merkez bankalarının para politikasına ilişkin kullandığı araçları ancak gelişmiş bir bankacılık sistemi ile ekonomi üzerinde etkili olabilmektedir.

7. Uluslararası Ticareti Geliştirme: Bankacılık sistemi, geliştirdiği, uyguladığı çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleriyle uluslararası ticaretin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

8. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme: Bankacılıkta, kredilerle ilgili izlenen politikalar gelir ve servet dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin kullanmadığı fonlar bankalar tarafından toplanarak, diğer bireylere; tüketici kredisi, taşıt kredisi vb. yollarla yönlendirilmesini sağlayarak gelir dağılımının sabit kalmasına yardımcı olabilmektedirler.

Bankalar tüm bu temel işlevlerinin yanı sıra, tüketicilerine parasal ve ekonomik hizmetleri (kiralık kasa, senet tahsili, fatura tahsili vb.) de belirli bir bedel karşılığı olmak üzere sunmaktadır. Hatta günümüzde bir çok banka daha az riskli ve daha çok kârlı olması nedeniyle bu yönde uzmanlaşmayı tercih etmektedir.

1.3. BANKALARIN DİĞER İŞLETMELERDEN BAŞLICA FARKLARI

Bankalar işletmecilik yönünden diğer sanayi, üretim, imalat, tarım, inşaat ve ulaştırma işletmelerinden pek çok yönden farklılıklar taşımaktadırlar. Bunlar, kuruluş yeri ve şartları, müşteri ile ilişkiler, sermaye kompozisyonu, üretim şekli ve denetim koşulları olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Diğer ticari işletmeler, kanunlarla konulmuş normal şekil şartları dışında hiçbir izin almadan faaliyete geçebilecekleri halde, bankaların kurulabilmesi için özel izin gereklidir. 4491 sayılı Bankalar Kanunu'nun 7. maddesine göre ülkemizde bir bankanın kurulabilmesi için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan izin alınması gereklidir. Ayrıca banka kurucusu olabilmek için kanunla konulmuş olan bazı özel şartları da taşımak gereklidir.

2. Bankalardaki sermaye kompozisyonu, diğer ticari işletmelere göre farklılıklar arz etmektedir. Genellikle ticari işletmelerde öz sermaye tutarı yabancı sermaye tutarından fazla olduğu halde, bankalarda ise yabancı sermaye tutarı öz sermaye tutarında çok daha yüksektir. Ancak bankaların toplayabilecekleri yabancı kaynak miktarının sınırı kanunla belirlenmiştir. Diğer işletmelerde ise böyle bir sınırlama yoktur. Ayrıca bankaların kuruluş sermayelerinin büyük olması arzu edilmektedir.

3. Bankaların ortaklık olarak kuruluşları belli şekillerde sınırlandırılmaktadır. Ülkemizde bankalar yalnızca anonim ortaklıklar şeklinde kurulabilmektedir. Bankaların zaafa düşmelerinde ve tasfiyelerinde özel önlem ve yöntemlere başvurulmaktadır.

4. Banka işletmelerinin, kasalarında borçlarına karşılık mevduat munzam karşılıkları bulundurmak zorunda oldukları nakit ve nakit benzeri varlıkların tutarı yasalarla belirlenmiş olmasına rağmen, diğer işletmelerde ise böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

5. Bankalar, kaydi para yaratmak suretiyle tedavül eden paranın miktarını etkileyerek, fiyat mekanizmasında etkili olabilmekte, diğer işletmelerin fiyat mekanizması üzerinde böyle bir etki yaratmaları mümkün olmamaktadır.

6. Bankalar, mal değil satın alma gücü üreten hizmet işletmeleridir. Bankaların en temel fonksiyonu para ticareti yapmaktır. Bankalar bireylerden düşük

faizle sağlamış oldukları fonları, diğer taraftan ihtiyacı olan bireylere yüksek faizle satarak kâr temin etmeye çalışmaktadırlar. Bu yönleriyle çeşitli hizmet işletmelerinden, aracı ve komisyonculardan ayrılmaktadırlar.

7. Bankalar, kamuya ait para ve fonları toplamaları nedeniyle, devlet tarafından çok sıkı bir şekilde denetime tabi tutulmaktadır. Herhangi bir işletme iflas ettiği zaman ekonomi etkilenmezken, bir banka iflas ettiği zaman ekonomi de büyük çapta olumsuz etkiler görülmektedir. Bankaların kendi iç denetim sisteminden başka, devlet tarafından dış denetime tabidir. Bu amaçla, ülkemizde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bünyesinde Bankalar Yeminli Murakıpları Teşkilatına yer verilmektedir.

8. Bankalar, diğer işletmelere göre, rantabilite, likidite ve riskin dağılımına daha çok önem vermek zorundadırlar. Bankalar, bir yandan kâr maksimizasyonunu gerçekleştirecek politikalar üretirken, diğer yandan da riski minimize edecek likidite ve emniyet marjlarını oluşturmak için çaba göstermek zorundadırlar (Yılmaz, 1995:5). Bankaların temel hedefi, likidite ve emniyet ile gelir ve kârlılık arasında denge kurmaktır.

1.4. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI

Bankacılık, risk almasını bilmek, bu risklerle onlara yenik düşmeden yaşayabilmek, hem bankaya kaynak sağlayan kişi ve kuruluşları, hem de bankadan kaynak kullanan kişi ve kuruluşları memnun ederek, ortakların arzu ettiği büyüme ve kârlılık hedeflerine ulaşabilme sanatıdır (Şenver, 1987:9). Bankaların her aldıkları karar belirli ölçüde "risk" taşımaktadır.

Ekonomik büyüme ve gelişmenin 1970'li yılların ikinci yarısından sonra hızlanmasıyla, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi finansmanına yönelik fon talebi artmıştır. Bu dönemde uluslararası para birimi üzerinden yapılan işlemler konusunda para otoritesince getirilen serbestiler bankaların yeni iş olanaklarını artırmış, buna bağlı olarak kârlılık ve risk alanları da genişlemektedir.

Merkez bankaları ile para otoritelerinin uluslararası para birimi üzerinden yapılan işlemleri cazip hale getirmeye yönelik uygulamaları, bankaları yabancı para cinsinden mevduat toplamaya ve kredi vermeye teşvik etmiştir. Bu işlemlere ait rezerv zorunluluğunun minimum düzeyde tutulması ve rekabete dayalı fiyatlandırma modeli, kârlılık marjını olumlu yönde etkilemektedir.

Ancak zaman içerisinde, bilançoları içerisinde yabancı paralı işlemlerin payı artan bankalar, döviz kurlarındaki değişimlere bağlı olarak önemli boyutlara ulaşan zararlarla karşılaşmışlardır. Devamlı artan bu rekabetin yaşandığı ve kaynak sağlanmasının zorlaştığı piyasalardan fon yaratılması ve kullanılması, uluslararası para cinsinden yaratılan ve kullanılan kaynakların likidite ve faiz riskinin de artmasına neden olmaktadır (Babuşcu, 1997:59).

Özel sermayeli banka işletmelerinin önem verdikleri konu kârın maksimizasyonunu sağlamaktır. Bunu sağlayabilmek için risk perspektifinin genişletilmesi de gereklidir. Bankacılıkta karşılaşılan riskler çok boyutlu olup, bankanın karlılığı ve sermayesi üzerine doğrudan bir etkiye sahiptir.

1.4.1. Bankacılıkta Riskin Tanımı

Risk, karar vericinin bir olayla ilgili olası tüm sonuçları bilebilmesi ve bu sonuçların gerçekleşmesi konusundaki olasılıkları da tahmin edebilmesi durumunu ifade etmektedir (Öçal, 1997:90). Örneğin, yazı-tura atılması riskli bir olaydır. Burada yazı veya tura gelme olasılığı kolaylıkla tahmin edilebileceği üzere % 50'dir. Menkul kıymet yatırımları açısından ise risk, gerçekleşen gelirler ile belirlenen gelirler arasındaki ortaya çıkan farkın sonucunda zararın gerçekleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanımlardan hareketle riskin yatırımcılar tarafından istenilmeyen bir olay gerçekleşme olasılığı olarak ifade edilebilir.

Bankacılıkta ise risk kavramı, bir banka şubesinin herhangi bir tüketicisine kullandığı, fiilen borç verdiği, kullanılabilir kredinin borç kalıntısının, belli bir tarihteki miktarını anlatmaktadır (Eyüpgiller, 1999:169).

Diğer bir tanıma göre ise, bankalar açısından risk, planlanan ve arzu edilen başarının gerçekleşmemesini ifade etmektedir (Yılmaz, 1995:29). Banka işletmelerinin temel hedefi kâr maksimizasyonunu sağlamak olduğundan, bankaların bu amaçlarında meydana gelebilecek sapmalar risk unsurunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece riskin bankacılıkta önlenemeyen ve giderilemeyen bir faktör haline gelmesine neden olmaktadır.

Bankaların karşılaştığı olduğu risklerin üç temel kaynağı vardır (Babuşcu, 1997:60). Bunlar; yetersiz çeşitlendirme, yetersiz likidite ve risk alma eğilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Risklerin azaltılabilmesi için bankacılık sektöründe çeşitlendirmenin önemi büyüktür. Likidite riski, bankacıların davranışlarından etkilenen bir risk çeşidi olmakla birlikte, aynı zamanda bankacılık sisteminin de bir fonksiyonu olmaktadır. Likidite riski, bankacılık sisteminin istikrarını yakından ilgilendirmektedir. Risk alma eğilimi de bankacıların alternatif varlıklar, borçlar, yükümlülükler ve faaliyetler arasında seçim yapabilmesine olanak sağladığından önem taşımaktadır (Karacan, 1996:19).

1.4.2. Bankacılıkta Risk Türleri

Ekonomik sistem içerisinde tasarruf sahipleriyle, fon kullanıcıları arasındaki en önemli aracılık işlevini bankaların yerine getirmesi nedeniyle bankacılık sektörü, kamu otoritesinin ekonomik sisteme yönelik düzenlemelerinden fazlasıyla etkilenmektedir. Güven ilkesi doğrultusunda faaliyet gösteren bankaların üstlendikleri görevler ve fonksiyonlar dikkate alındığında, en azından bir kaç kuruluşun zor bir süreç içersine girmesi tüm bankacılık sektörünü olumsuz etkileyerek, tüm ekonomiyi sarsacak boyutlara ulaşabilmektedir. Bu nedenle,

düzenleyici organlar ekonomik sistemi böylesine zor bir süreçten koruyabilmek amacıyla çeşitli kontrol mekanizmaları oluşturmaktadır.

Bankanın karşılaşılabileceği en büyük risk, aktiflerinin değer kaybetmesiyle öz kaynaklarının azalması ve büyümesinin sınırlanmasıdır (Kılınç, 1991:55). Bankaların faaliyetlerini sürdürülebilmeleri için ihtiyaç duydukları kaynaklar arasında en büyük ağırlığa sahip yabancı kaynaklar ise önemli bir risk unsuru olmaktadır. Bu kaynakların geri çekilmesi bankaların büyük sıkıntılar ile karşı karşıya kalabilmelerine neden olabilmektedir. Bankanın gerçekleştirdiği faaliyetlerinde başarılı sayılabilmesi için, çeşitli risk unsurlarının neler olduğunun bulunması, bu risk unsurlarının ölçülmesi ve kontrol altına alınması gerekmektedir.

Bankaların sahip oldukları aktif-pasif yapısının çeşitli oranlar vasıtasıyla incelenmesi gibi uygulamaları kapsayan kontrol mekanizmalarının temel amacı, karşılaşılabilecek riskleri minimum seviyede tutarak, olumsuz gelişmeleri engellemektir (Sandalcı, 1994:20).

Banka işlemlerinin faaliyetleri sırasında karşı karşıya kaldıkları riskleri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

- Kredi Riski
- Faiz Oranı Riski
- Likidite Riski
- Kur Farkı ve Açık pozisyon Riski
- Aktiflerin Kalitesi Riski
- Kârlılık Riski
- Özkaynak Yeterliliği Riski
- Menkul Kıymetler Riski
- Fiyatlama Riski
- Taahhüt ve Yükümlülükler Riski
- Yönetim Riski

Yukarıda sayılan riskler içerisinde, bankaların doğrudan doğruya banka itibarını ve dolaylı olarak da kârlılığını etkilemesi bakımından likidite riski ile net faiz marjı ile yakından ilgili olması açısından faiz oranı riski daha fazla önem taşımaktadır.

1.4.2.1. Kredi Riski

Kredi vermek bankacılığın en temel işlevlerinden birisidir. Bununla birlikte aynı zamanda banka açısından en fazla risk taşıyan faaliyetlerin başında gelmektedir.

Bankalar, tüketicilerine verdikleri nakit kredilerin belirlenen vade sonunda tatminkar bir faiz tutarıyla birlikte bankaya geri dönmesini beklemektedirler. Kredi tüketicilerinin almış oldukları kredilerin anaparasını ve faizini vadesi geldiğinde ödememeleri, bankalar açısından likidite sorununa yol açmaktadır. Bununla beraber kâr-zarar açısından da problem oluşturmaktadır.

Kredi riski, bir bankanın açtığı krediler veya elinde bulundurduğu senetlerin anaparasının, faizinin veya her ikisinin de geri dönmesi riski olarak tanımlanmaktadır (Hempel, Simonson,1991:63). Diğer bir ifadeyle, gecikme veya temerrüt (default) riski olarak da anılan kredi riski, muhatabın yükümlülüklerini zamanında yerinde getirmesinin taşıdığı belirsizlik olarak tanımlanmaktadır (Karacan, 1996:25).

Kredi riski, kredi kalitesinin düşüklüğü, takibe alınan ve geri dönmeyen kredilerin miktarının artması ile doğrudan ilişkilidir. Bankaların ortalama kredi kalitesi düştükçe, kredi riski yükselmekte ve daha fazla getiri sağlayabilmektedir.

Ayrıca, bankaların toplam aktiflerine oranla çok düşük tutarda öz sermayelerinin olmaları durumunda, küçük miktarda bir kredi batması durumunda bile bankaları zor duruma düşürebilmektedir (Rose, 1993:151).

Bankaların kredi riskinden korunma yolları, kredilerin seçimi, kredilerin sınırlandırılması ve kredilerin çeşitlendirilmesinden oluşmaktadır.

Bankaların gözönüne alacağı ilk koşul kredilerin kimlere verileceğinin belirlenmesidir. Kredilerin seçimi yapıldıktan sonra da bankaların kredilerin sınırlandırılmasına gitmesi gerekmektedir. Burada amaçlanan, bankanın vereceği kredilerde kuruluş, sektör veya ekonomik faaliyet alanına göre maksimum kredi sınırlarının belirlenmesidir. Son olarak banka kredi politikasını belirlerken, ne kadar geniş bir alana kredileri dağıtabilirse kredi riskini de, kredi çeşitlendirmesi yoluyla minimize etme şansına sahip olmaktadır.

1.4.2.2. Faiz Oranı Riski

Kazançları fon kullanımının verimine bağlı olan bankalar faiz oranlarını dikkatle takip ederek, faiz gelirlerini, faiz giderlerinden fazla olmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Finansal aracılık bir gerçeği olarak vade transformasyonu yapan bankaların aktiflerinin ortalaması genellikle pasiflerinin ortalama vadesinden daha uzun olmaktadır. Bu nedenle bankalar, faiz oranlardaki değişimler sonucunda faiz oranı riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Çilli, 1994:8).

Bankaların faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişikliklerden dolayı bankanın aktif ve pasiflerin değerinin değişmesiyle ilgilidir. Bu risklerin ölçülmesinde faize duyarlı aktiflerle, faize duyarlı pasiflerin birbirleriyle oranına bakmak gerekir. Örneğin, yükselen faiz oranları eğer bankanın aktif ve pasif yönetiminde giderleri gelirlerden hızlı arttıysa kâr marjının düşmesine neden olacaktır. Aynı şekilde faiz oranları düştüğünde, bankanın değişken faizli aktiflerinin, değişken faizli pasiflerine göre daha fazla ise yine bankanın kâr marjında azalma görülmektedir.

Dolayısıyla, faiz oranı riski önceden görülemeyen faiz oranlarının, bankaların net faiz gelirini ters yönde etkilemesi ve de bankanın potansiyel kazançlarının ve sermayesinin bozulmasına neden olan risk olarak da algılanabilir (Sinkey, 1989:405).

Bankalarda genelde faiz oranı riski beş değişik şekilde ortaya çıkabilmektedir (Eken, 1994:35):

- Gelir Riski
- Fiyat Riski
- Yeniden Yatırım Riski
- Önceden Ödenme Riski
- Basis Risk.

Bir bankanın, faiz oranı riskiyle karşılaşmaması veya bu riski tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir. Ancak bu aşamada banka için önemli olan, bu riski minimuma indirmek suretiyle kâr marjında sağlıklı bir artış gerçekleştirebilmektir.

Bankaların karşılaştıkları faiz oranı riskini ölçmek için, faiz oranı farkı (GAP-Boşluk) Analizi, Efektif Vade (Duration) Analizi, Faiz Esnekliği Analizi ve Simülasyon Yaklaşımı yöntemleri kullanılmaktadır.

1.4.2.3. Likidite Riski

Likidite, bankanın en temel riski olması nedeniyle bankaların risk yönetiminin en önemli konusunu oluşturmaktadır. Likidite, birikim sahiplerinin, bankadan para çekme arzularının yerine getirilmesi için bankada bulundurulacak nakit tutarı olarak tanımlanabilir (Ağaoğlu, 1989:92). Bankanın tüketicilerinden gelen bu isteği yerine getirememesi bir krizin başlangıcı olabileceğinden, likidite bankanın yaşamasını sağlayan en önemli koşuldur.

Bir banka, borçlarını aksatmadan vadelerinde ödeyebilecek, hatta para piyasasının sıkışık anlarında art arda gelme riski taşıyan ödeme taleplerini karşılayabilecek, aksaklıklara sebebiyet vermeyecek likidite politikasını belirlemeli ve yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

Bir bankanın likidite riski, bu bankanın mevduatların geri çekilmesinde ve kredi talebinin artışında gereksinim duyduğu likiditenin ya elinde mevcut bir aktifin satışından veya yeni bir pasif edinerek karşılayabileceği likiditenin fiili ve potansiyel likidite kaynağına oranıdır. Likidite, tasarruf sahiplerinin mevduat taleplerini ve tüketicilerin kredi taleplerini karşılayacak kadar nakit kapasitesine sahip olmaktadır.

Likidite riskiyle karşılaşan bir banka, acil durumlarda borçlanılan fonlardan borçlanmak zorunda kalarak çok yüksek maliyetle borçlanarak kazançlarının azalmasına neden olabilmektedir. Beklenmedik mevduat kaçışından dolayı banka yüksek faizle borçlanmak suretiyle fon almak zorunda kalabilmektedir. Bu tür fonların kullanımı sırasında bankadan mevduat kaçışı, kredi kalitesini düşürmekte ve bankanın da likiditesi düşmektedir.

Bankaların likidite gereksinimlerinin tespitinde, nakit tutma oranı, likidite oranı ve cari oran olmak üzere üçe ayrılan likidite rasyoları kullanılmaktadır. Akışkanlıklarına göre üçe ayrılan likidite rasyoları şöyledir:

- a) **Nakit Tutma Oranı** : Hazır Değerler / Kısa Vadeli Borçlar
- b) **Likidite Oranı** : Hazır Değerler + Finansal Plasmanlar
(Munzam karşılıkları, pay senetleri, tahvil, çek ve kuponlar) / Kısa Vadeli Borçlar
- c) **Cari Oran** : Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar

Likidite riskini yönetebilmek için öncelikle bankanın likidite ihtiyacının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak bilindiği üzere bilanço kalemlerinden bir kısmı da dışsal faktörler sonucu ortaya çıkmaktadır. Özellikle mevduat ve kredi talebindeki değişiklikler, bankanın kontrolünde değil de dışsal faktörler tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle, bankanın kontrol edemediği bu tür kalemlerin, likidite ihtiyacını hangi ölçüde etkileyeceğini iyi belirlemelidir.

Bankanın likidite gereksinimi belirlenirken, regrasyon analizi, stok yaklaşımı, akış yaklaşımı ve likidite farkı analizlerinden yararlanmak mümkündür. Likit

kaynakların uzun vadeli enstrümanlardan oluşması karlılığı artırırken, likidite ihtiyacını ve dolayısıyla likidite riskini de artırmaktadır.

1.4.2.4. Kur Farkı ve Açık Pozisyon Riski

Kur farkı riski, özellikle bankalar için 1970'li yıllardan sonra sabit kur sisteminin bırakılıp, dalgalı kur sistemine geçilmesiyle ön plana çıkmıştır. Kur farkı riskinin artmasına neden olan bir değer sebep ise globalleşme sonucu bankaların yapmış oldukları uluslararası işlemlerin artmasıdır. Uluslararası işlemlerin artmasıyla birlikte, bankaların bilançolarındaki yabancı paralı işlemlerin de payı artış göstermektedir.

Bankalar açısından kur farkı riski, döviz piyasalarında para birimlerinin birbirlerine karşı değer kazanmaları yada değer kaybetmelerinden dolayı oluşan risk olarak tanımlanmaktadır (Standart & Poor's, 1998:13).

Bir bankanın döviz borçları, döviz alacaklarından fazla olduğunda, bankanın döviz bazında net pozisyonu "Açık Pozisyon" olarak isimlendirilir. Eğer döviz borçlarına oranla döviz alacakları daha fazla ise bu durumda, bankanın döviz bazındaki net pozisyonuna "Kapalı Pozisyon" denilmektedir. Her iki durumda da bankanın döviz fiyatlarındaki değişimlerden zarara uğrama olasılığı bulunmaktadır. Ancak, bankanın döviz borçları ile döviz alacaklarının tutarı, birbirine eşit ise bu durumda "Kare Pozisyon" söz konusudur. Kare pozisyon durumunda banka açısında herhangi bir nedenle kur riskinden söz etmek mümkün değildir.

Açık pozisyonda bulunan banka için, yerli para birimi cinsinden faiz oranlarındaki artışın kur artışından fazla olması durumunda zarar etmesine neden olacaktır. Kare pozisyonda da dikkat edilmesi gereken döviz türlerinin farklılığıdır. Kur riski iyi bir şekilde yönetilmez ise bir bankanın zarar etmesine ve bunun sonucu olarak ödeyebilirliğini yitirerek krize girmesine ve iflasına neden olabilmektedir.

Bankaların kur riskinden korunma yolları için uygulanan tekniklere genel olarak hedding teknikleri adı verilmektedir. Hedding işlemi bankanın döviz borcuna karşılık, aynı döviz cinsinden ve tercihen aynı vadede bir döviz alacağı temin etmesidir. Hedding teknikleri içerisinde uluslararası piyasalarsa, döviz future piyasaları, döviz swapları, döviz opsiyonları ve döviz forward işlemleri olarak sınıflandırılabilir.

Futures işlemleri, belli bir miktardaki mal, döviz, altın ve menkul kıymetin önceden belirlenen bir fiyattan, gelecekte belirli bir tarihte teslim edileceğine ilişkin alım-satım sözleşmelerini kapsayan işlemlerdir. Futures işlemlerinin yapıldığı piyasalar ise futures market adı verilen ve üyelik esasına göre çalışan borsalardır (Bal, 1994:29).

Swap işlemleri ise, piyasalar arasında arbitraj fırsatları yaratan ve iki tarafın önceden belirlenen ödeme planlarını değiştirmelerine olanak tanıyan işlem olarak tanımlanabilmektedir. Swap işlemi faiz oranları ile döviz kurlarındaki dalgalanmaların meydana getirdiği riski minimize etmek için geliştirilen tekniklerden birisidir (Öçal, 1997:153).

Opsiyon işlemleri ise, yabancı paraları önceden belirlenmiş temel bir fiyat üzerinden gelecekteki bir tarihte satın alma ve satma hakkı olarak tanımlanmaktadır. Döviz opsiyonları, alım opsiyonu ve satım opsiyonu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Forward işlemleri, bugünden belirlenen bir kur üzerinden ileri bir tarihte döviz alım satımı yapmaktadır (Öçal, 1997:162). Forward anlaşmalarının, vadesini ve tutarını taraflar kendileri belirlemektedirler. Bir döviz forward fiyatı (kuru) o döviz ileri bir tarihte almak için, o zaman ödenmesi gereken fiyattır.

Ancak forward anlaşmaları, kur riskinden korunmak için yapılmakla birlikte, kur tahminlerinin beklenen yönde gerçekleşmemesi riskin daha da artmasına neden olabilmektedir.

1.4.2.5. Aktiflerin Kalitesi Riski

Bankalar aktifleştirmiş oldukları yabancı kaynaklarda aşağıdaki özellikleri aramaktadırlar (Şenver, 1987:11):

- Gelir getirip getirmediği,
- Gelir getirme gücü,
- Gelir getirme gücünün devamlılığı,
- Nakde dönüşebilirlik kabiliyeti,
- Muhasebe dışı, gizli değer artışı yaratma yeteneği,
- Aktif yapısının, kaynak yapısına uygun düşüp düşmediği,
- Aktiflerin defter değerinde bir azalma olup olmadığı.

1.4.2.6. Kârlılık Riski

Banka işletmelerinin temel amacı kârın maksimizasyonunu sağlamaktır. Bankaya kaynak sağlayan kişi ve kurumlar ile bankadan kaynak kullanan kişi ve kuruluşları memnun etmek ve kendi varlıklarını devam ettirebilmek, varlıklarını koruyabilmek için bankaların da kâr elde etmeleri gerekmektedir.

Bankalar da, diğer işletmelerde olduğu gibi kazançlarının düşmesi riskini taşımaktadır. Bankaların kazançlarının beklenmedik bir oranda düşmesi, bankanın kendi iç ve dış çevresinde var olan faktörlerden kaynaklanabilir.

Bankaların kazançlarında azalma meydana gelmesi durumunda, banka hissedarları, hisselerinin değer kaybetmesi ve bankanın sermayesinin azalması ve mevcut kaynakların erimesi nedeniyle bankadaki hisselerini elden çıkaracaklardır. Bunun sonucunda ise banka krize girerek, iflasa kadar sürüklenebilmektedir.

1.4.2.7. Özkaynak Yeterliliği Riski

Diğer işletmelerden farklı olarak, bankaların yabancı kaynakları, öz kaynaklarından daha fazladır. Ancak, bankaların güven işletmeleri olmaları nedeniyle çok yüksek tutarlarda öz kaynaklara sahip olması zorunludur.

Bankanın faaliyetlerini sürdürebilmesi için, banka bünyesinde bulunan ve geri ödeme yükümlülüğü bulunmayan öz kaynakların, bankanın aktif değerlerinin, borç ve taahhütlerinin en azından bir kısmını karşılayabilecek ölçüde olması beklenir. Öz kaynakların yeterli olmasının likiditeyi ve kârlılığı artırıcı etkisi bulunmaktadır.

Öz kaynakları yeterli olmayan bankaların aktiflerinde meydana gelecek beklenmedik azalmalar sonucunda, bankalar finansal istikrarsızlıklar karşısında taahhütlerini yerinen getirememekte ve güvenirliliklerini de kaybetmektedirler.

Sermayesi ve aktif hacmi arasındaki oran yüksek olan banka, düşük olana göre aktiflerde meydana gelebilecek büyük düşüslere karşı dayanıklılık gösterebilir. Öz kaynakların yeterliliği riski, bankanın sermayesinin bozulması olasılığı olarak da görülebilir. Özellikle diğer tüm riskler firmanın potansiyel kazançlarını azaltırsa, bankaya duyulan güven kaybolmayacak, sadece bankanın sermayesinde erime olmaktadır.

Bankacılık sektörü içerisinde yüksek seyreden sermaye yeterliliği riskinin, belirli bir dönem sonra, ahlaki riziko ve ters seçim problemlerini doğurması gibi çok büyük bir olasılığa sahiptir (Sinkey, 1989:405).

1.4.2.8. Menkul Kıymetler Riski

Bankaların işlevlerinden birisi de, menkul kıymet ihraç etmek veya menkul kıymet ihracına aracılık etmektedir. Bankalar ihraç ettikleri veya aracılık yaptıkları menkul kıymetleri halka arz ederler. Bankalar bu faaliyetleri nedeniyle, halka menkul kıymetlerle ilgili bir takım taahhütler ve garanti verirler. Bankalar, verdikleri taahhüt ve garantiler dolayısıyla da bir risk unsuru ile karşı karşıya kalmaktadır.

1.4.2.9. Fiyatlama Riski

Bankaların en temel gelir kaynağını faiz gelirleri oluşturmaktadır. Bankalar, faiz gelirleri dışında, tüketicilerine sunmuş oldukları hizmetler dolayısıyla almış oldukları komisyon ve ücretlerden gelir sağlamaktadırlar. Bankalar, tasarruf sahiplerine verilen mevduat faiz oranları ve kredi faiz oranlarını belirlerken çok dikkatli olmak zorundadırlar. Faiz oranlarının dışında, yapmış oldukları hizmetler dolayısıyla almış oldukları ücret ve komisyon tutarlarını da belirlerken ekonomik verileri ve rakiplerini çok iyi takip etmeleri gerekmektedir.

Fiyatlama da bu faktörlere dikkat edilmediği takdirde, banka mevduat toplayamaz ve kredi veremez pozisyonuna düşerek, tüketicilerinin uzaklaşmasına neden olabilir. Bunun sonucunda ise, bankanın gelirlerinin azalması kaçınılmaz olmakta ve banka çok büyük oranda kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır.

1.4.2.10. Taahhüt ve Yükümlülükler Riski

Günümüz çağdaş bankacılık anlayışında, bankalar mevduat toplayıp, bunun karşılığında kredi veren kuruluşlar olmaktan çıkmışlardır. Günümüz bankalarının bunlardan öte çok karmaşık ve çok fazla işlevi bulunmaktadır. Bununla birlikte, bilanço dışı işlemlerin giderek bankacılıktaki önemi artmaya başlamıştır. Bunların en çok bilinenleri akreditifler, teminat mektupları ve türev işlevleridir. Bunlar banka için yatırım kalemleri olmamasına rağmen kredi niteliği taşımaları, belli şartların

ortaya çıkması durumunda ise ödeyeceği yükümlülüklerdir. Bu nedenle bu işlemlerde bankalar için birer risk unsurudur.

1.4.2.11. Yönetim Riski

Bankacılık sisteminde, diğer işletmelere oranla yönetimin ve tüketicilerle ilişkilerin önemi çok büyüktür. Çok çeşitli hizmetler sunulan bankacılık sektöründe kaliteli ve devamlı hizmetin verilebilmesi için yönetim ve tüketicilerle ilişkiler çok büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca bankanın finansal yapısının daha çok güçlendirilmesi için de yönetimin önemi büyüktür. Yönetimin almış olduğu kararların bankanın geleceği üzerinde çok büyük etkileri bulunmaktadır. Eğer bankanın yönetiminin kaliteli olmaması durumunda banka için çok değişik riskler ortaya çıkmaktadır.

1.4.3. Bankacılıkta Geliştirilmiş Risk Türleri

Bankacılık sektöründe diğer bir risk ayrımı da geliştirilmiş riskler olarak belirlenmektedir. Bu riskler; finansal riskler, hizmet verme riski ve çevresel riskler olmak üzere kendi arasında üçe ayrılmaktadır.

1.4.3.1. Finansal Riskler

Bankaların risk gruplarının başında finansal riskler yer almaktadır. Bankaların karşılaştıkları finansal riskler bilanço yönetimiyle ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Finansal riskler; kredi riski, likidite riski, faiz riski ve kaldıraç riski olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır.

1.4.3.2. Hizmet Verme Riski

Bankaların yapmış oldukları finansal hizmetlerin piyasaya sunulması ile ortaya çıkan risklerdir. Hizmet verme riskini kendi arasında beş bölüme ayırmak mümkündür:

1. İşletme (Mükellefiyet) Riski: Bankaların üretmiş oldukları finansal hizmetleri, piyasaya kârlı bir şekilde sunabilmesi yeteneği ile alakalı risk çeşididir. Bankanın hizmetleri piyasaya sunabilme ve tanıtılma yeteneği ile bu sunuş dolayısıyla karşılaşmak zorunda olduğu maliyetler bu riski ortaya çıkaran faktörlerdir.

2. Teknoloji Riski: Bankalar tarafından finansal hizmetlerin piyasaya sunulmasında geliştirilen yeni dağıtım teknolojilerinden dolayı, mevcut teknolojilerin eskimesi nedeniyle oluşan risklerdir.

3. Yeni Ürün Riski: Bankaların geliştirmiş olduğu yeni ürün ve hizmetlerin piyasaya sunulmasında karşılaşılan risklerdir. Piyasaya sürülen yeni hizmetlerin beklenen talebin altında bir taleple karşılaşılması, maliyetlerin beklenenden yüksek olması ve gerekli yönetim kalitesinin eksikliğinden dolayı, yeni girilen piyasalarda karşılaşılan risklerdir.

4. Stratejik Risk: Bankanın ürün ve coğrafi bazda; sürekli karmaşıklaşan bir çevrede ve gelecekte kârlı olabilecek coğrafya ve ürünleri seçebilme yeteneğinden ortaya çıkan risklerdir. Diğer bir ifadeyle, bankanın yönetimi tarafından gelecekte yatırım yapılacak ürünleri ve bu ürünleri sunacağı piyasaları belirleme stratejileri ile ilgili risklerdir.

5. Suistimal Riski: Bu risk, banka sahiplerinin, çalışanlarının veya tüketicilerinin yasalara aykırı hareket ederek bankayı dolandırıcılık, yolsuzluk, hırsızlık ve diğer yasal olmayan durumlardan dolayı zarara uğratma riskidir. Bu risk,

üstlenilmesi durumunda bankanın getiri oranını arttırmayan biri risktir. Bankanın bu riskten özellikle korunması gerekli tedbirleri alması gerekmektedir.

1.4.3.3. Çevresel Riskler

Bankacılık sisteminin özelliğinden kaynaklanan risklerdir. Bu riskler genellikle bankanın kontrolü dışında gerçekleşen ve çok düşük oranda gerçekleşen risklerdir. Çevresel riskleri de kendi içerisinde üç alt gruba ayırmak mümkündür.

1. Ekonomik Risk: Yerel ve ulusal ekonomi politikalarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan risklerdir. Ekonomik riskler, bankanın performansı üzerinde doğrudan etkili olan risklerdir.

2. Rekabet Riski: Bankacılık sisteminin genişlemesi sonucu ortaya çıkan risklerdir. Banka ve finansal kurumların ve bu kurumlar tarafından sunulan ürün çeşitliliğinin artması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Piyasaya giren diğer rakiplerin, bankanın mevcut piyasasını ve tüketicilerini ele geçirmesi ve dolayısıyla bankanın kazancının ve sermayesinin azalması sonucunu doğuran risk türüdür.

3. Denetim Riski: Bankacılık sektörü ile ilgili yasal düzenlemeler ve kuralların, bankaya rekabet ortamında dezavantaj oluşturmasıdır. Ayrıca kanun koyucular tarafından yapılan yeni düzenleme ve kuralların da bankanın aleyhine oluşturabileceği durumları anlatan risk türüdür.

Söz konusu yasalar ve düzenlemelerin yurt dışında yapılması durumunda da bankanın uluslararası işlemlerinde ve operasyonlarında etkili olabilmekte ve böylece de gelecekteki başarısını etkilemektedir (Rose, 1993:155). Diğer bir ifadeyle, denetim faaliyetlerinin tamamının veya bir kısmının kaldırılmasının bankanın potansiyel kazançlarını veya sermayesini bozucu etki yapması riskidir.

Bankaların karşılaşmış oldukları riskleri bir başka açıdan Tablo 1 de görüldüğü gibi iç riskler ve dış riskler olarak ayrılmaktadır.

Tablo 1 : Bankaların Karşılaştıkları Riskler

BANKA RİSKLERİ	
İç Riskler	Dış Riskler
1- Kredi Riski	1- Hukuki Faktörler
2- Likidite Riski	2- Politik Faktörler
3- Faiz Oranı Riski	3- Sosyal Faktörler
4- Döviz Kuru Riski	4- Diğer Ekonomik Faktörler
5- Piyasa Riski	
6- Sermaye Yetersizliği Riski	

Kaynak: H.Kaan AKSEL, “Kredi Riskine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplanma Yöntemleri”, Active Banka Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 2, Ocak-Şubat 2002, s.75

1.4.4. Bankacılıkta Sistemik Risk

Genel anlamda sistemik risk, tüm ekonomiyi ve finansal piyasaları etkileyen faktörlerden kaynaklanan risk türüdür. Ekonomik, sosyal ve politik koşullarda meydana gelen değişiklikler, piyasalarda işlem görmekte olan tüm menkul kıymetleri etkilemektedir. Yatırımlar açısından farklı alanlara yatırımlar yapmak ve menkul kıymet çeşitlendirmesine gitmek gibi yöntemlerle, sistemik riskin önlenmesi mümkün değildir.

Banka ve finansal kurumların iflaslarının, genel ekonomi üzerinde diğer kurumların iflaslarına kıyasla daha geniş oranda olumsuz etkilerinin olduğu yönünde bir yargı bulunmaktadır.

Banka iflaslarının domino şeklinde olduğu ve sağlam ve çürük bankalara da yayılarak onları da iflasa sürüklemesinden dolayı yıkıcı olduğu düşünülebilir (Kaufman, 1995:1). 1999 yılı içerisinde ülkemizde yaşanan bankacılık sektöründe yaşanan krizler ve iflaslar bunun en iyi göstergesidir. Dolayısıyla bir bankanın iflası, bankacılık sistemi genelinde olası bir sistemik risk oluşturmaktadır. Sistemik risk,

bankacılık sistemini oluşturan bankaların bir olayla ateşlenerek, zincirleme bir şekilde art arda oluşacak kayıplarının toplamının oluşturduğu risktir.

Bankaların, birbirleri arasında kredi alışverişi yaparak, mevduat tutarak, ödeme ve takas sistemiyle finansal olarak sıkı sıkıya bağlanmış olması da bir bankanın iflasının diğerlerine de bulaşabileceği yargısını kuvvetlendirmektedir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise, bir veya birkaç bankanın iflasının, sisteme duyulan güveninin sarsılmasından dolayı, sağlam bankalardan da tasarruf sahiplerinin mevduatlarını çekebilme olasılığını arttıracak olması bir gerçektir. Bankaların da, bu talepleri karşılamak için aktiflerini satarak cevap verebilme çabaları, bankaların bu varlıkları değerlerinin çok altında satmaları ile sonuçlanacaktır. Bunun sonucunda oluşan zararlar da sağlam bankaların da iflasına yol açabilir.

Bütün bu açıklamalar doğrultusunda sistematik risk, kredi piyasalarında veya varlık piyasalarında, finansal kurumların iflası tehlikesine yol açan ve bunun yayılarak ödemeler mekanizmasında ve finansal sisteminin sermaye tahsis kapasitesini kesintiye uğratma tehlikesi yaratan miktarda ve fiyatlarda beklenmeyen değişiklikler meydana getiren, finansal piyasalardaki bozulmaları ifade etmektedir (Karacan, 1997:30).

Sistematik çöküşlerin sebep olduğu finansal sıkıntılar, kısmen denetim, gözetim ve yasal düzenlemelerin zayıf olduğu ve kısmen de bankacıların iyi görünmesine rağmen, kötü kaliteli krediler verebildikleri ülkelerde birkaç yıl sürebilmektedir.

1.4.5. Banka Risklerinin Ölçülmesinde CAMEL Tekniği

Derecelendirme firmalarının, bankaların borçlanma güçlerinin değerlendirilmesinde ve performanslarının ölçülmesinde kullanılan tekniklerden, bir tanesi de CAMEL tekniğidir. CAMEL tekniği belli ölçütler ve prensipler

doğrultusunda, bankaların finansal yapılarının analiz edilmesini esas alan bir tekniktir. Bu teknik adını, analizde kullanılan beş temel ölçütün İngilizce ilk harflerinden almaktadır.

Kuruluşların performanslarının ve finansal yapılarının incelenerek kredibilitelerinin ortaya konulmasında önem taşıyan beş ölçüt şunlardır (Babuşcu, 1997:81);

- 1) Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy),
- 2) Aktif Kalitesi (Assets Quality),
- 3) Yönetim (Management),
- 4) Kârlılık (Earnings),
- 5) Likidite (Liquidity).

CAMEL tekniğinde, yukarıda sıralanan beş ölçüt ayrıntılı bir şekilde incelenir ve bankalara her ölçüt için 1 ile 5 arasında değişen notlar verilerek sınıflandırılır. Daha sonra bu notlar verilerek sınıflandırılır. Daha sonra bu notlar bir araya getirilerek banka hakkında genel bir yargıya varılır. Notu 1 olan bankanın performansı çok yüksektir ve denetim açısından az öneme sahiptir.

1.4.5.1. Sermaye Yeterliliği

Bankaların karşılaşılabilecekleri beklenmedik olumsuz koşullar ve belirsizliklerden kaynaklanabilecek risklere karşı güvence oluşturulması açısından banka sermayesi ve sermaye yeterliliği önem kazanmıştır. Diğer tüm sektörlerde olduğu gibi, bankacılık sektöründe de, bankaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve büyümeleri için, sermaye kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmalarına bağlıdır.

Bankacılık sektörü açısından sermayenin fonksiyonu, diğer işletmelere oranla farklılıklar göstermektedir. Bunun en önemli nedeni, banka sermayesinin, banka kaynaklarının en önemli kısmını oluşturan mevduat sahiplerine güvence

sağlamasıdır. Sermaye, bankaların yatırımlarını karşılayabilmesi ve beklenmedik olumsuzluklara karşı güven sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Bankalar için gerekli sermaye miktarı, faaliyet hacmi, amaç, geçmiş tecrübeler, sermaye piyasası, diğer finansal kuruluşların gelişmişlik düzeyleri ve özellikleri, bankacılık kesiminin finansal piyasalardaki işlevi ve bankacılık sektörü ile reel piyasalar arasındaki ilişkinin derinliği gibi önemli unsurlardan etkilenmektedir.

Bankalar açısından yeterli sermaye sağlamış olduğu faydalar şöyle sıralanabilir (Keskin, 1992:3) :

- Bankaların rekabet gücünün arttırır.
- Cari gelirler ile karşılanamayacak olası zararları emmektedir.
- Faaliyet esnekliği sağlar ve bankanın finansal piyasalarda meydana gelen değişimlere uyum sürecini hızlandırır.
- Bankacılık sektöründe istikrarlı bir büyüme ve imaj sağlar.
- Likiditenin sağlanmasında güvence ve zaman tasarrufu sağlar.
- Kamu otoritesi ve fon sağlayanlar açısından güvence oluşturur.

Sermaye yeterliliğinin sağlanmasında bankaların iki seçeneği vardır. Birinci olarak, bankaya mevcut risklerin karşılanması amacıyla sermayesini arttırmayı tercih edebilir. İkinci seçenek ise, risklerini sermayesi ile karşılanabilir bir düzeyde tutabilmektedir.

Sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde, bankanın aktif yapısı, bankanın karşılaşılabileceği risklerin en önemli kaynağı olarak değerlendirilmelidir. Taşıdıkları riskler açısından sınıflamaya tabi tutulabilen aktif kalemleri ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek riskler, ekonomik koşullarda ve piyasalarda meydana gelebilecek ani değişimlere son derece duyarlıdır. Ülkemizde bankaların uymak zorunda oldukları sermaye yeterliliği rasyosu ve bunun hesaplanmasına ilişkin bilgiler BDDK 2001 yılı içerisinde çıkarılan ve 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlüğü giren tarafından

çıkarılan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" te ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir.

Sermaye yeterliliği ile ilgili bir bakış açısı da, sermayenin bilanço dışı işlemlerden doğabilecek riskleri de karşılayabilmesi gerekliliğidir. Bu bakış açısı, yeterlilik ile ilgili göstergelerin sadece sermaye ile mevduat arasında sınırlı kalmamasını, daha geniş bir değerlendirmenin yapılmasının önemini vurgulamaktadır (Markowich, 1991:56).

1.4.5.2. Aktif Kalitesi

Bankalar açısından, aktif kalitesi kavramı çok büyük önem taşımaktadır. Aktif kalitenin belirlenmesinde en önemli unsur kredilerin kalitesidir. Bankalar için açık olan risk, borçlunun borcunu ödememesidir. Tüketicilerin borçlarını ödemede ortaya çıkan riske kredi riski denilmektedir. Bu riskleri minimize etmek için, çeşitli kredi analiz teknikleri geliştirilmiştir (Özdicle, 1996:103). Kredi riskinin önlenmesi için, bankalar kredi talep edenlerin geçmiş yıllara ait bilanço ve gelir tablolarını elinde bulundurarak incelenmesi zorunludur.

Aktif kalitesinin sağlanabilmesi için, kredi talebinde bulunan kuruma bir limit tahsis edilmesi, seçme fonksiyonunu yerine getirirken de borçlunun karakteri, kapasitesi, ekonominin genel koşulları, ipotek ve teminat benzeri karşılıklara dikkat edilmesi gereklidir. Bankaların aktif kalitesini ölçmek için bir çok oran kullanılabilmektedir. Aktif kalitesinin ölçülmesinde kullanılan oranları şöyle göstermek mümkündür (Yarimoğlu, 1992:16).

- ☐ **Getirili Oran** : Toplam Getirili Aktifler / Toplam Aktifler
- ☐ **Karşılık Oranı** : Problemlı Krediler Karşılığı / Toplam Krediler
- ☐ **Krediler Oranı** : Toplam Krediler / Toplam Aktifler

- ☐ **Problemli Kredi Oranı** : Toplam Krediler / Toplam Krediler
- ☐ **Kredi Karşılık Gücü** : Problemli Krediler Karşılığı / Problemli Krediler

1.4.5.3. Yönetimin Kalitesi

Banka işletmeleri hizmet işletmeleridir. Bunun için kalitesi ve genellikle yönetim kalitesi çok önemlidir ve kârlılığı doğrudan etkilemektedir.

Bankalarda yönetimin kalitesini arttırabilmek için diğer işletmelerden farklı olarak kanunla bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bankalar kanununda, bankaların yönetim kurulu üyelerinde bulunması gereken şartlar ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Bu yasal düzenlemelerin yapılmasındaki temel amaç, banka yöneticilerinin, bankanın geleceği ile ilgili alacakları stratejik öneme sahip konularda belli deneyim ve düşünce yapısına sahip olmalarını istemektedir. Banka yöneticilerinin eğitim düzeyi ve bankacılık tecrübesinin yanı sıra, yöneticilerin kişisel özellikleri (karizması, kararlılığı vb.) de dikkate alınmalıdır.

Bankaların yönetim kalitesinde bir diğer faktör de bankanın sahip olduğu bilgi akış sistemi ve bu sistemin işlemlerde ve karar sürecinde ne kadar etkin bir şekilde kullanıldığıdır.

1.4.5.4. Kârlılık

Bütün işletmelerde olduğu gibi, banka işletmelerinin de temel amacı kâr elde etmektir. Banka işletmelerinin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için en önemli unsur işletmenin kârlılığıdır.

Bankaların kârlılık düzeyini tespit edebilmek için çok sayıda rasyo bulunmaktadır. Bu rasyolarda genel olarak kullanılan ölçütler; getirili aktifler, kaynak maliyeti, gelir ve gider kalemlerinin karşılaştırılmasına yönelik analizlerden

meydana gelmektedir. Bu analizlerin yapılmasındaki temel amaç, işletmenin kâr edebilme gücünün tespit edilmesidir (Babuşcu, 1997:85). Yapılan bu analizler sonucunda bankanın kâr edebilme gücünde azalma tespit edilirse, bunun nedenlerinin de araştırılması gereklidir. Bu nedenler tespit edilerek, bunlara karşı önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bankaların kârlılık ve getiri analizler sonucunda elde edilen veriler değerlendirilirken, kâr elde etme gücünde meydana gelen olumlu ve olumsuz gelişmelerin geçici veya sürekli olup olmadığı tespit edilmelidir (Şenver, 1987:25). Kârlılık konusunda devamlılık arz etmeyen olumsuz gelişmelerden dolayı panik yaratmamak, olumlu gelişmelerde de rehavete kapılmamak, bütün bunları göz önüne alarak doğru politikalar belirlenmelidir.

1.4.5.5. Likidite

Likidite, bankanın sahip olduğu nakit tutarı ve hemen nakte çevrilebilecek değerlerin toplamıdır. Likidite yönetimi, bankanın finansal yönetimi, bankanın finansal yönetimi sürecindeki en önemli unsurlardandır.

Bankaların likidite yönetimlerinde amaçları, genel ekonomik koşullarda veya piyasada meydana gelen olumsuz gelişmeler dolayısıyla tasarruf sahiplerinin mevduatlarını çekme taleplerini karşılayabilme yeterliliğidir. Bankanın bu yeterliliğe sahip olmaması durumunda, yatırımcıların bankaya olan güvenleri kalmayacak ve bankanın iflasına kadar giden bir süreçle karşı karşıya kalabilmektedir. Bankalar, likidite yönetimi çerçevesinde sadece artan mevduat çekilişlerinin karşılanması yanı sıra, tüketicilerin kredi taleplerinde meydana gelen artışları da karşılamaya yönelik fonların sağlanmasını gerektirmektedir.

Günümüzde finansal piyasalarda bankaların likidite ihtiyacını gidermeye yönelik olarak bir çok finansal enstrüman oluşturulmuştur. Bu enstrümanlar VDMK, Mevduat Sertifikaları, Repo ve Ters repo işlemleri, Hazine Bonoları, Tahvil ve Banka Kabulleri vb. para piyasası araçlarından oluşmaktadır. Bankalar bu finansal

enstrümanları kullanarak, hem likidite yeterliliğini sağlarken, hem de likidite yeterliliği uğruna kasasında atıl bir şekilde nakit para bulundurma zorunluluğundan da kurtulmuş olmaktadır. Bankalar açısından likiditeyi oluşturan unsurları dört gruba ayırmak mümkündür.

- Nakit para, Merkez bankası'ndaki vadesiz mevduatın serbest bölümü, devlet tahvilleri gibi nakde dönüştürülme kabiliyeti yüksek varlıklar,
- Küçük bir zarar riskiyle hemen nakde dönüştürülebilen varlıklar,
- Bankanın devam eden faaliyetlerinden beklenen nakit girişleri,
- Bankanın ek borçlanma kabiliyeti

Bankaların likidite yeterliliğinin tespitinde, CAMEL tekniğinde kullanılan çeşitli rasyolar bulunmaktadır. Standart olarak kullanılan rasyolardan bir tanesi Hazine Bonosu ve Devlet Tahvilleri toplamının mevduata oranlamasıyla elde edilen rasyodur. Ayrıca, bankaların uygulamak zorunda oldukları dispoñibilite oranını da bir likidite rasyosu olarak tanımlamak mümkündür. Merkez Bankası tarafından günün şartlarına göre belirleme dispoñibilite Tl. kasa, Efektif deposu, TCMB Serbest Vadesi, Mevduat, Menkul değerler cüzdanında bulunan ve her an nakde çevrilebilir. Devlet İç Borçlanma Tahvilleri ile Hazine Bonoları kalemlerinin toplamından oluşmaktadır (Tulgar, 1993:41).

1.5. RİSK DERECELENDİRMESİ (RATING) KAVRAMI

Günümüzde kredi pazarlarının büyümesi ve globalleşmesi yatırımcılar, menkul kıymet ihraç eden kurumlar ve diğer girişimciler için yeni finansal fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu yeni fırsatlar beraberlerinde yeni güçlükler ve riskler meydana getirmektedir. Kredi pazarlayan kurumlar yeni ulusal ve uluslararası pazarlara açıldıklarında borçlanacak kurumun kredi değerliliğinin belirlenmesindeki; temel ölçüt , ulusal dil ve kültür engelleri nedeniyle oldukça zorlanmaktadır (Gürman, 1994:30).

Yatırımcıların sermaye piyasalarında bilgi edinebileceği bankalar, aracı kurumlar, profesyonel yatırım ve danışmanlık firmaları, resmi kurumların yayımlandığı istatistikler ve ekonomi basını gibi bir çok olanak bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerin bir araya getirilip karşılaştırılarak değerlendirilmesinin yapılması önemli bir maliyet ve zaman harcanmasını gerektirmektedir.

Yatırımcılar, yukarıda sayılan güçlüklerden dolayı yatırım kararını alırken yüklendikleri riskleri ve bu risklerin karşılığında elde edecekleri gelirleri de dikkate almaktadırlar. Dolayısıyla, yatırım kararının alınmasına yardımcı olabilmek amacıyla çeşitli kurumlar; menkul kıymet ihraç eden kuruluşlar ile ihraç edilen menkul kıymetlerin geriye ödeyememe riskini ve piyasa riskini belirlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

1.5.1. Risk Derecelendirmesi (Rating) Tanımı

Risk derecelendirmesi (rating) konusunda çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Risk derecelendirmesi en dar anlamıyla, borçlanma araçları üzerindeki geri ödenmeme riskinin belirlenmesi işlemidir. Diğer bir ifadeyle, borçlanmayı ifade eden bir menkul kıymet için; borcun anapara ve faizinin vadesinde geri ödenebilme gücünün finansal analiz ve subjektif değerlendirmeler yapılarak, değerlendirilmesi işlemidir.

Risk derecelendirme kuruluşu Standart & Poor's'a göre risk derecelendirmesi; özel sektör ve devlet taahhütlerinin derecelendirilmesi, belirli bir ihraç ile ilgili olarak ihracın güvenilirliğinin, yükümlülüklerini zamanında yerine getirme yeteneğinin değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (S & P, 1994:223).

Moody's göre ise "Derecelendirme, menkul kıymet ihraç eden kuruluşların ihraç ettikleri menkul kıymetlerin itfası süresince anapara ve faiz ödemelerini zamanında yerine getirme yetenekleri hakkında bilgi veren bir yargıdır". Ayrıca derecelendirmenin amacını, bütün dünyada sermaye piyasalarının etkinliğinin teşviki ve fonksiyonlarının arttırılması olarak ifade etmektedir (Moody's 1998:16).

Diğer derecelendirme kuruluşu olan Thomson Bankwatch'e göre derecelendirme; "Borç tahvil ve senedi ihraç edenlerin yükümlülüklerini yerine getirmede gelecekteki yeterliliklerinin bir süreç içinde irdelenmesi aynı zamanda ihracçının karşılaştığı olası finansal sorunların ve bu tür güçlüklerle başedilebilme yeteneğinin değerlendirilmesi" olarak tanımlanmaktadır (Thomson Bankwatch, 1998:3).

Bu tanımlardan hareketle, genel olarak risk derecelendirilmesini bir firmanın veya bir kuruluşun ihraç ettiği borç niteliğindeki bir menkul kıymetin anapara ve faizlerin zamanında geriye ödeyebilme gücüne sahip bulunduğunu gösterebilmek amacıyla söz konusu firma veya kuruluşun bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından finansal analiz ve subjektif değerlendirmeler yapılarak risk derecelendirmelerine göre sınıflandırılması olarak tanımlanabilir.

Risk derecelendirmesinin konusu sadece menkul kıymetler değildir. İşletmeler, yerel yönetimler, finansal kurumlar ve ülkeler de derecelendirilebilmektedir.

Derecelendirme yapılırken ihracçı firma tarafından sunulan bilgiler esas alınmaktadır. Derecelendirme süreci boyunca çeşitli konularda sorular sorulmakla birlikte derecelendirme işleminin dayanağı ve bilgilerin doğruluğunu kanıtlama işlevi söz konusu olmamaktadır. Derecelendirme kurumları kendilerine sunulan bilgilerin alıcısı ve kullanıcısı durumundadırlar. Ancak, derecelendirme kurumları sektörel ve makro ekonomik araştırmalar yaparken ihracçı firmaların verdiği bilgileri yetersiz bulmaları durumunda yeni bilgiler de isteyebilirler. Ayrıca bilgilerdeki değişikliklerin ya da bilgi eksikliklerinin sonucu olarak derecelendirme de değişebilmekte veya geri alınabilmektedir.

Derecelendirme, bir firmanın veya bir kuruluşun gelecekteki borç ödeme gücünü veya borcunu ödeyememe riskini tahmin etmeye çalıştığı için tüm diğer finansal analizler gibi belirli ölçülerde subjektif özellikler taşımaktadır.

Derecelendirme firmaları tarafından verilen risk derecelerinin güvenilirliği, derecelendirme firmalarının kullanıldığı yöntemlerin yanında, bu kuruluşların derecelendirme konusuyla ilgili deneyimleri, bilgi birikimleri ve tarafsız analizlerin bir sonucudur (Üreten, 1990;4).

Derecelendirme, ihracçı kuruluşların kredi riski değerliliğini birbirlerinden ayırt ederek, yatırımcıya karar alma sürecinde yardımcı olabilecek ek bir unsur olarak kullanılmaktadır. Çünkü risk derecelendirmesi, karar almada tek ölçüt olamaz. Bu nedenle, yatırımcı karar alma sürecinde, ekonominin ve sektörün genel durumu, menkul kıymetlerin piyasa fiyatını, faiz oranını, alternatif yatırım araçlarının geliştirilmesini ve kişisel risk tercihleri gibi diğer faktörleri de dikkate alarak kararlarını vermektedir.

Risk derecelendirmesi hiçbir zaman sadece belirli bir menkul kıymetin satın alınması, satılması veya elde tutulması konusunda görüş bildirmek için yapılmamaktadır. Derecelendirme kuruluşları da, derecelendirme işleminin ardından yatırımcılara böyle tavsiyelerde bulunmamaktadırlar. Derecelendirme, ancak kredi değerlendirmesinin gizli bir fonksiyonu olarak kabul edilmektedir.

Derecelendirme kuruluşları, firmalar ve ihraç edilen menkul kıymetlerle ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak yatırımcılara ve kamuoyuna tarafsız değerlendirmeleri sunmaktadırlar. Bu değerlendirmeler borçlanma araçlarının ihracından önce derecelendirme yapılmakta ve daha sonra da belirli zaman dilimlerinden ve gelişmeler çerçevesinde yeniden gözden geçirilmekte ve yeniden derecelendirmeler yayımlanmaktadır.

Derecelendirme, güvenilir olduğu sürece yatırımcıların karar alma sürecinde belirli bir etkidir. Derecelendirmenin güvenilirliği ise, derecelendirme kuruluşlarının ve bu işlemi gerçekleştiren analistlerin derecelendirmeye konu olan firmalardan tamamıyla bağımsız ve objektif olmalarına bağlıdır. Ayrıca derecelendirme kuruluşları, derecelendirilen firmaların yönetimi konusundaki subjektif yargıları dikkate almayarak; yeterli bilgi, yetenek ve tecrübeye sahip

analistler çalıştırmakta, derecelendirmeye konu olan firma ile ilgili tüm bilgileri eksiksiz ve tam olarak toplayarak derecelendirmenin güvenilirliğini ve objektifliğini artırmaktadır. Derecelendirmenin güvenilirliğini arttıran diğer bir faktör ise derecelendirme sürecinde kullanılan analiz ve ölçütlerin geçerliliğidir.

1.5.2. Risk Derecelendirmesinin Tarihsel Gelişimi

Derecelendirmenin kökeni, 1841 yılında New York'ta Lewis Tappan tarafından kurulan Mercantile Agency'e kadar gitmektedir. 1837 yılında ABD ekonomisindeki büyük çöküşün ardından, bir çok firma taahhütlerini yerine getirememiştir. Bu nedenle kendisi de çok büyük zarara uğrayan Tappan, kendisi ve arkadaşlarına ait müşteriler ile borçluların kredi değerliliğinin belirlenmesi için daha resmi bir yöntem oluşturmak için çaba göstermiştir. Doğu ve batı eyaletlerinde çoğunluğu avukat olan 180 muhabiri kapsayan bir iletişim ağı kurmuştur. Muhabirler kendi bölgelerinde bulunan kişiler hakkında bilgiler toplayıp Tappan'a bildirmişlerdir. Bu yolla kredi riskinin belirlenmesinde en büyük engel, yeterli bilgi toplanamamasıdır. Tappan kendisine gelen bilgileri seçerek sözlü olarak tüketicilerine iletmiştir (Natwest G, 1995:5).

Daha sonra menkul kıymetlerin derecelendirilmesine ilişkin ilk veriler ilk defa, 1909 yılında Amerika'da Moody's Investors Service'in kurucusu olan John Moody tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Moody's firmasının ilk dereceleri "Demiryolları Yatırımlarının Analizi" adlı eserinde yayınlanmıştır. 1922 yılında ise Moody's, endüstriyel firmalar ve kamu kurumlarının derecelendirmesine başlamıştır. Daha sonra 1916 yılında Poor's Publishing Company kurulmuştur. İlk derecelendirme notu da yine aynı yılda bu firma tarafından verilmiştir. 1922 yılında Standard Statistic Company kurulmuş ve bu iki firma birleşerek Standard & Poor's adını almıştır (Rodiliffe, 1990:14).

1931 yılında Wall Street Borsa'sının çöküşünden ve birçok taahhütlerin yerine getirilememesinden sonra ABD yetkileri idari nedenlerden dolayı ilk defa

derecelendirme notlarını kullanılmışlardır. Derecelendirme notlarının resmi olarak kabulü, bunları ABD finans piyasasının önemli bir parçası haline getirmiştir.

Derecelendirme bu şekilde ABD’de başlamış ve gelişmiş olmakla birlikte, özellikle 1980’li yıllardan itibaren ABD dışındaki ülkelere doğru yaygınlaşmaya başlamıştır. Derecelendirme firmaları başlangıçta gelişmiş sermaye piyasaları ve benzer muhasebe standartlarından İngilizce dilini konuşan ülkelere yayılmış; 1972’de Kanada’da ve 1980’de Avustralya’da uygulamaya başlamıştır. 1980’li yılların başında 5’i ABD ‘de olmak üzere 7 derecelendirme kuruluşu varken, bugün için bu rakamın 30’u aştığı tahmin edilmektedir.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren derecelendirme firmaları ve bu derecelendirme firmalarının derecelendirme işleminde kullanılmakta olan derecelendirme tanımları EK 1 ve EK 2 de gösterilmektedir.

1.5.3. Risk Derecelendirmesine Konu Olan Menkul Kıymetler

Geleneksel olarak tahvil, finansman bonoları, imtiyazlı hisse senetleri, varlığa dayalı menkul kıymetler derecelendirmeye konu olmakta iken, günümüzde yatırım fonları, swap, opsiyon ve diğer vadeli sermaye piyasaları araçları da derecelendirmeye konu olmaktadır.

Risk derecelendirmesi daha çok sabit getirili menkul kıymetler için yapılmaktadır. Derecelendirme firmaları tarafından, firmaların derecelendirmesinin, devamlı değişen koşullar nedeniyle sağlıklı olmayacağı kabul edilmektedir. Bunun yerine ABD’de görüldüğü şekilde firmaların net bir derecelendirme notu verilmeden belirli gruplara ayrılması (ranking) de devamlı değişen koşulları sık sık gözden geçirilmesi zorunluluğu nedeniyle amaca hizmet edemeyeceği görülmektedir. Standart & Poor’s, Moody’s gibi risk derecelendirmesi konusundaki en büyük iki derecelendirme firması, gruplara ayırmaya (ranking) sıcak bakmamakta daha çok firmalarla ilgili bilgi vermekle yetinmektedir. Ayrıca, Standard & Poor’s ve Moody’s borç niteliğindeki her türlü kısa ve uzun vadeli menkul kıymet

derecelendirmeyi genel bir ilke olarak kabul etmiş olup kesinlikle hisse senedi derecelendirmesi yapmamaktadırlar (Üreten,1990:37).

Genel bir politika olarak S & P ve Moody's belirli bir tutarın üzerinde ihraç edilen bütün firma taahhütlerinin ve imtiyazlı hisse senetlerini ihracçı firmanın isteği olsun veya olmasın derecelendirmektedir. Standard & Poor's özel planlamalar ile banka teminat mektubu veya ipotek ile garanti edilmiş olan menkul kıymetlerde derecelendirmeyi yalnızca ihracatçı kuruluşa ait olmaktadır. Ancak bazı durumlarda derecelendirme, ihracçı kuruluşun isteği üzerine yapılmakla birlikte, derecenin kamuya açıklama hakkı derecelendirme firmasına ait olmaktadır. Derecelendirme özel plasmanlar dışındaki sektörel gelir tahvilleri, yeterlilik kontrolü için ihraç edilen tahviller ve en iyi gayret ile ihraç edilen menkul kıymetler de derecelendirmeyi açıklama hakkı Standard & Poor's ABD, gerekse ABD dışındaki firmalara ait olan ve orijinal vadesi bir yılı aşamayan finansman bonoları gibi kısa vadeli menkul kıymetleri de ihracçı firmaların isteği üzerine derecelendirmektedir. Bu tip menkul kıymetler de derecenin kamuya açıklaması hakkı tamamı ile ihracçı kuruluşa ait olmakta birlikte derece bir kez açıklandıktan sonra meydana gelebilecek değişiklikler, açıklama hakkı Standard & Poor's'a aittir.

1.5.4. Risk Derecelendirmesinin Gerekliliği

Genel olarak yapılan derecelendirme çalışmaları, yatırımcının üstlendiği risk karşılığında en uygun olan getiriye belirlemesine yardımcı olan, yatırımcıyı bilgi ve rehberlik yönünden destekleyen bir araç iken, menkul kıymet arz edenler içinde daha düşük faiz maliyeti ve menkul kıymetlerinin daha geniş bir piyasa tarafından kabul görmesini sağlayan bir araçtır. Derecelendirme işlemi, firmalara aşağıdaki faktörlerle ilgili bilgiler sağlamaktadır:

- Geçmişte menkul kıymet arz eden firmaların sayıca azlığı göze çarptıkça, günümüzde bu ölçekte binlerce firma olması nedeniyle bunların arasında seçilebilir olanların sunulması,

- Küreselleşmiş firmaların, menkul kıymet arzlarının global ekonomi içinde dünyanın çeşitli ülkelerinde işlem görmesi,

- Karar verme sürecinde oluşan hız, yatırım yöneticilerini de etkilenmektedir. Bu yüzden yatırım yöneticileri açısından derecelendirme firmalarının zamandan tasarruf sağlaması,

- İçinde bulunduğumuz zaman diliminde bilgiye ulaşım hızı artmasına rağmen, ortaya daha fazla bilgi çıkmaktadır. Bu çok zaman alan bir işlemdir. Derecelendirme kurumları kamuya açık olmayan bilgilere de ulaşabildikleri için, derecelendirme firmalarınca daha sağlam değerlendirmeler yapabilmesidir.

Bu faktörler gerek yatırımcılar gerekse menkul kıymet arz edenler için yardımcı niteliktedir. Bu bilgiler yatırım kararları sürecinin hızlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ülkeler bazında ise derecelendirme firmalarının çalışabilmeleri için uygun şartlar sağlanırsa aşağıdaki konularda faydalar oluşturur.

- Uluslararası yatırıma topluluklarının yatırım yapmasını sağlayacak, söz konusu ülke için, sağlıklı işleyen ve kaliteli bir piyasa yaratma niyetinin ciddi olduğu imajı vermektedir.

- Yerel firmalar için; ulusal pazarlar dışında, uluslararası pazarlar da kendilerini sınavacak standartların yaratılmasına olanak vermektedir.

1.5.5. Risk Derecelendirmesinin Fonksiyonları

Risk Derecelendirmesinin yatırımcılar ve ihracçılar açısından fonksiyonlarını aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür

1.5.5.1. Yatırımcı Açısından Fonksiyonları

Yatırımcı açısından derecelendirmenin temel fonksiyonu çok açıktır. Dünyanın neresinde kullanılırsa kullanılsın derecelendirmenin esas amacı; sabit getirili bir yatırımın diğer tüm derecelendirilmiş menkul kıymet araçlarının yükümlülüğünü yerine getirmeme olasılığını ölçmektedir. Bu ana amacı yerine getirdiğinde derecelendirme yatırımcı açısından bir çok ek fonksiyonu da sağlamış olmaktadır (Sunalı, Uzman, 2000:46).

1- Kredi Riskinin Belirlenmesinde Basit ve Objektif Bir Gösterge:

Derecelendirme bir çok menkul kıymet için, menkul kıymetin yatırımcının risk ölçütlerine uygunluğunun belirlenmesinde kullanılır. Dolayısıyla yatırımcılar “alım listesi”nin oluşturulmasında derecelendirmeyi bir referans olarak kullanabilirler. Örneğin, bir kurum kredi ölçütlerini belli bir yatırım yapma derecesini ihracçının faaliyet gösterdiği sektörü ya da diğer risk / getiri tercihlerini ölçüt alabilmektedir.

Bu durumda derecelendirme, firmanın kendi başına takip edebileceği yatırım risklerinden çok fazlası hakkında belirsizliği önleyici etkisi vardır. Bu da doğal olarak beraberinde avantajlar getirmektedir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi derecelendirme; firmanın kredi kararları için düşük maliyetli bir tamamlayıcıdır. Dahası geniş potansiyel fırsatları analiz etmeye yarayacak kaynaklara sahip olmayabilirler. Güvenilir ve global anlamda karşılaştırılabilir kredi riski raporları, yatırım ufuklarını genişleterek farklı piyasa katmanlarına taşımaktadır. Bu raporların varlığı aynı zamanda yatırımcıya, sabit getirili yatırımcıların para birimi ve faiz riski gibi diğer önemli detaylarına zaman ayırmalarını sağlamaktadır.

2- Risk Prim Kararları: Derecelendirme, menkul kıymetlerin fiyatlarının belirlenmesinde rol oynamaktadır. Yatırımcıların düşük dereceli menkul kıymetler için yüksek geri ödememe olasılığını telafi etmek amacı ile ne kadar risk primi talep etmesi gerektiğinin iyi bir göstergesidir. Bu fiyatlama tipik şekilde “risksiz” olarak tanımlanabilecek bir yatırım aracı ile karşılaştırmalı olarak yapılır. Önemli olan nokta yatırımcıların düşük kredi notlarının o firmanın “kötü” bir yatırım olduğu

şeklinde düşünmemeleri gerektiği gerçeğidir. Yatırımcının risk ölçütleri kapsamında yüksek riskli ve düşük riskli dereceli yatırımlar uygun yatırımlar olarak değerlendirilebilir. Burada önemli olan talep edilen getirinin, üstlenilen riski telafi etmesi gerektiğidir.

3- Portfolyo Yönetimi: Geleneksel olarak, derecelendirme birincil piyasa işlemleri için kullanılmaktadır. Yatırımcı derecelendirmeden menkul kıymetin yatırım ölçütlerine uyup uymadığını belirtmekte yararlanırdı. Uyması durumunda menkul kıymeti satın alır ve vadesine kadar elinde tutardı. Bu durumda derecelendirmenin alım işleminden sonra artık önemi kalmamaktaydı (Sunalı,Uzman, 2000:47).

Ancak son senelerde, likit ikincil piyasalar geliştikçe portfolyo yönetimi teknikleri de sofistike hale geldi. Bu gelişim, derecelendirmeye duyulan gereksinimi artırırken derecelendirmenin önemini de menkul kıymetin vadesini kadar uzattı. Doğal olarak yüksek dereceli menkul kıymetler ikincil piyasalarda daha rahat satılırken kredi kalitesine bakılmaksızın derecesi iyi olmayan menkul kıymetler piyasa bulmakta zorlanır hale gelmektedirler.

Diğer yandan menkul kıymetlerin vadeleri boyunca değişen dereceler alım-satım işlemlerini artırırken bunun temel sebebi, genellikle portfolyo yöneticilerinin belirli bir derece kategorisinin yatırım bantı olarak görüp, derecesi yükselen ya da azalan menkul kıymet satıp yerine, banta uygun menkul kıymeti satın almalarıdır.

4- Risk Kararları: Kredi dereceleri, genellikle bankalar ve diğer finansal araçlar tarafından kurumsal kredi portföylerini şekillendirmede kullanılır. Bankalar banka mevduatı derecelerini interbank kredilerinde, ticaret finansmanlarında swap işlemlerinde ve diğer “karşı taraf riskleri”ni belirlemede kullanılmaktadır. Özellikle son dönemlerde kurumların hazine yöneticilerinin swap işlemlerinde derecelendirmeye daha çok başvurduğu gözlenmektedir. Uluslararası piyasaların sigortacılık sektörlerinde de poliçelerin ve diğer sigorta ürünlerinin derecelendirmelerinin yatırımcılara ışık tuttuğu görülmektedir.

5- Araştırma Desteği: Yayınladıkları derece listelerinin yanı sıra, yatırımcılar derecelendirme firmalarının yeni ihraç raporlarından, firma raporlarından, sektör analizlerinden ve diğer faaliyetlerinden de yararlanmaktadırlar.

1.5.5.2. İhracçı Açısından

Eğer bir derecelendirme firmasının derecelendirme faaliyetleri piyasada kabul görüyor ve yatırımcıların al/tut/sat karlarını etkiliyorsa bu faaliyetler aynı zamanda ihracçılar açısından da çeşitli fonksiyonlarla esas olarak daha geniş bir yatırımcı tabanına ulaşmaktadır (Sunalı, Uzman, 2000:47).

1- Sermayeye Daha Kolay Ulaşım: Günümüzün global sermaye piyasalarında derecelendirme uluslararası fon havuzlarına örneğin menkul kıymet ihraç eden firmaların tanımadığı ya da yatırımcıların ihracçıların diline iş kültürüne ya da muhasebe yöntemlerine aşina olmadığı hallerde, ulaşmayı sağlayan bir “kredi pasaportu” niteliğini taşır. Derecelendirme sembollerinin uluslara arası dili yatırımcıya düşünmekte olduğu yatırım ile ilgili pratik ve hızlı bir referanstır. Menkul kıymetleri derecelendirmemiş ihracçılar maddi güçleri ne olursa olsun daha dar bir yatırımcı tabanına ulaşabilirler. Yatırımcıların tüm ihraçların kredi değerine ve ikincil piyasadaki likiditelerini ölçmelerini beklemek mümkün değildir.

2- Sermayeye Daha İstikrarlı Ulaşım: Bağımsız derecelendirme firmalarının derecelendirmeleri ve ek raporların ihraçlarının yatırımcı algısının kuvvetlendirilmesi ve stres anlarında dahi sermayeye ulaşımı kolaylaştırma açısından da fayda sağlar. Örneğin, bir proje haberi firmanın tahvillerinin uzun vadeli kredilendirilebilmesi hakkında gerçek bir etkisi olamasa dahi menfi olarak etkileyebilir. İlgili firmanın mevcut derecesini ve kredi riskini teyit edecek olan bir onayı yatırımcıların endişelerini gidermeye yardımcı olmaktadır.

3- Daha Düşük Borçlanma Maliyeti: Geniş kapsamlı bir yatırımcı kitlesinin yatırım fiyatlandırmalarında kredi derecelendirmesini kullandığı bir

ortamda dereceler yeni borç ihraçlarının maliyetlerini düşürücü bir enstrümana dönüşmektedir. İhracçı piyasada gereksiz endişelerden arınmış olarak fiyat bulabilmektedir. Ayrıca derecelendirme ile gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalara daha kolay ulaşım sağlandığından ihracçıya en ekonomik piyasayı seçme olanağı tanımakta ve borçlanma maliyetlerini düşürmektedir.

4- Firma esnekliği: Yeni ihraçların fiyatlaması ve zamanlama açısından sağladığı avantajların yanında derecelendirme dünya çapında birçok yatırımcıya istikrarlı ulaşım olanağı, ihracçıya kur, vade yapısı ve diğer fonlama ihtiyaçlarını şekillendirme serbestisini sağlar. Örneğin, yurtdışındaki bir ünitesinde o ülkenin para cinsinden getiri sağlayacak olan firma kur riski almak istememesinden dolayı, aynı para cinsinden borçlanmayı tercih edilebilmektedir. Ancak, fonlama stratejisi firmayı tanımayan o ülke ya da para birimi yatırımcısı açısından pratik olmayacaktır. Buna karşın firma ile ilgili derecelendirme yatırımcının endişelerini giderecek ve dolayısıyla ihracçının fonlama opsiyonlarını arttıracaktır. Bu “pasaport” aynı zamanda yüksek dereceli ihracçının piyasa koşullarına az bağlı olarak daha yüksek miktarlarda ve daha çok borç enstrümanı ihraç edebilmesini olanak sağlamaktadır.

BÖLÜM 2

RİSK DERECELENDİRMESİNDE KULLANILAN ÖLÇÜT VE YÖNTEMLER

Derecelendirme işlemi, ihracçı firmalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin yatırım kalitesi hakkında yatırımcı kişi ve kuruluşlara önemli bilgiler vermektedir. İhracçı firmanın güvenilirlik düzeyi hakkındaki bilgilerde derecelendirme işlemi sonucunda elde edilebilmektedir. Bu nedenlerle, risk derecelendirmesinde kullanılan ölçüt ve yöntemler hakkında kişi ve kuruluşlar detaylı bilgi sahibi olmak istemekte ve derecelendirme firmaları tarafından verilecek olan dereceleri tayin etmeye çalışmaktadırlar.

Derecelendirme firmaları, firmaların risk kategorilerini ve derecelerini belirleyebilmek için çeşitli yöntem ve modeller geliştirmektedirler. Derecelendirme firmaları tarafından kullanılan yöntemler, firmalar hakkında hem nitel hem de nicel değişkenlerin kullanıldığı ayrıntılı bir analizi kapsamaktadır. Bu nedenle, firmaların derecelerinin belirlenmesinde kullanılan bir formül bulmak olanaksızdır.

Menkul kıymet ihraç eden kuruluşların ve menkul kıymetlerin değişik özelliklere sahip olması, bir ülkede veya sektörde olumsuz sayılabilen riskleri, bir diğer ülke ve sektörde olumlu sayılabilmesi nedeniyle, bir firmanın derecelendirilmesinde kullanılan yöntem, bir diğer firmanın derecelendirilmesinde aynı şekilde uygulanamayabilmektedir (Üreten, 1990:57).

Derecelendirme firmaları tarafından kullanılan yöntemler, firmalara ait değişik finansal göstergelerin incelenmesiyle sınırlı değildir. Derecelendirmeye konu olan firmaların, finansal göstergelerinin yanı sıra, firmaların yönetim kalitesi ve stratejileri, firmaların rekabet durumu ve rekabet stratejilerinin değerlendirilmesi gibi subjektif nitelikteki temel göstergelerde incelenmektedir.

Derecelendirme firmaları tarafından derecelendirme kararı verilirken, firmalara ait finansal göstergelerin büyük oranda etkisi görülürken, bazı durumlarda ise sektörün özelliklerinden kaynaklanan faktörlerin etkisi derecelendirme kararının belirlenmesinde daha fazla önem kazanabilmektedir. Ayrıca firmalar bir açıdan güçlü iken diğer açılardan güçsüz olabilmektedir.

Derecelendirme firmaları, tahvil veya benzer nitelikte menkul kıymetlere sahip yatırımcılar bu değerleri ihraç eden kuruluşların gelecekte elde edecekleri karlardan pay alamadıkları için ilgili kağıtların kalitesini, ödenmeme riskine karşı firmanın emniyet marjı ile ölçmektedirler (Üreten,1990:57). Emniyet marjının belirlenmesinde ise firmaların borç yükümlülüklerini karşılama oranı baz olarak alınmaktadır. Bu nedenle, derecelendirme firmaları, değerlendirme aşamasında ilgili kuruluşun tüm borç yükümlülüklerini karşılama gücünün yanı sıra ihraç edilen menkul kıymetlerin anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında geri ödeyebilme güçlerini de ele almaktadırlar.

Dünyanın önde gelen firmalarından Moody's ve Standard & Poor's'un derecelendirme sürecinde temel olarak risk unsurunu etkileyen bir takım analitik faktörleri göz önüne almaktadırlar.

Moody's derecelendirme firması, derecelendirmeyi etkileyen, temel analitik faktörler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu temel analitik faktörlerin analizi dört grupta toplanmıştır. Bu faktörler aşağıdaki gibidir (Moody's, 1990:2).

- Ülke risklerinin analizi,
- Sektör risklerinin analizi,
- Firma risklerinin analizi,
- Yasal durumun analizi.

2.1. ÜLKE RİSKİ ANALİZİ

Ülke riski kavramı, finansal literatüre 1970'li yıllarda geçmiştir. Ülke riskinin doğmasına yol açan nedenler ise politik, ekonomik ve sosyal etkenler olmak üzere üç grupta toplanmaktadır (Erdemol, 1990:10). Politik risk savaş, askeri darbe, sivil ayaklanma, ideoloji farklılıkları, politik kutuplaşma ve ekonomik çıkarların çatışması sonucu çıkan anlaşmazlıklardan kaynaklanan risklerdir. Sosyal risk, iç savaşlar, gelir dağılımının dengesizliği, sosyal sınıflar arasındaki anlaşmazlıklar ve farklı dini gruplar arasındaki çatışmalardan kaynaklanan risklerdir. Ekonomik risk ise uzun vadede GSMH büyümesinin yavaşlaması, grevler, ürün maliyetlerindeki hızlı artışlar, ihracat gelirlerindeki azalmalar ve hammadde ile enerji ithalindeki hızlı artışlardan kaynaklanmaktadır.

Ülke riski; herhangi bir ülkenin, merkez bankasının yabancı para cinsinden olan dış borçlarını, çeşitli sebeplerden dolayı ödeyememesi ya da ödemek istememesi sonucunda ortaya çıkan, diğer tüm borçlanma ve dış yatırımlarında karşılaşılan genel risklerin (döviz kuru, faiz vb.) dışında kalan bir risk olarak tanımlanmaktadır (Tuğay, 1991:30). Ülke riski belirlenirken, ülkenin kamu ve özel sektör dahil olmak üzere, tüm yabancı para dış borçları göz önüne alınmaktadır.

Ülke riski, politik, sosyal ve ekonomik olaylar sonucunda ortaya çıkan bir risktir. Ülke riskinin belirlenmesinde, analiz edilen ülkede meydana gelebilecek beklenmeyen ekonomik, politik ya da sosyal olaylara bağlı olarak, ülkenin borçlarını ödeyememesi ve sorumluluklarını yerine getirememesi olasılığı tespit edilmektedir (Kartal, 1992:30).

En geniş anlamıyla ülke riski, belirli bir ölçüde de olsa ülke yönetiminin kontrolünde olduğu kabul edilen özellikler açısından uğranabilecek zararın olasılığıdır. Dış borçları geri ödeme olanağını ve istekliliğini belirleyen geniş bir ekonomik ve politik faktörlerinin bütünüdür (Karaöz, 1990:33).

Uluslararası düzeyde borç veren bankaların ilk karşılaşmış oldukları risk “transfer riski” dir. Transfer riski, dış borçlarını ödemesi gereken ülkenin, ulusal para cinsinden olan nakit akımını, istenen döviz cinsine zamanında çevirememesi olasılığıdır (Bakdur, Duman, 1999:14).

Kredilerin uluslararası boyutlar kazanması sonucu, dış borç veren bankalar kredi verdikleri firmaların merkezlerinin bulunduğu ülkenin merkezi yönetiminin, kambiyo rejimini sıkılaştırması sonucu, faiz ve anapara ödemelerinin transfer edilmemesi riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Kambiyo düzenlemelerine göre dövizli işlemler devlet denetiminin uygulandığı ülkelerde kredi verilirken, devlet güvencesi de istenmektedir. Bu durumda ülkenin, kredi değerliliği, ülkenin dış ticaret verileri, ödemeler bilançosu, enflasyon oranı, borç karşılama oranı gibi göstergeler alınarak belirlenmektedir. Sayısal göstergelerle hesaplanan kredi değerliliği geçmiş ve mevcut durum hakkında daha fazla bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır (Apaydın, Erdoğan, 1990:11).

Uluslararası piyasalardan borçlanmak isteyen bir ihracçı firmanın, istediği tutarda borçlanabilmesi için öncelik, kendi derecelendirme notunda olmasına rağmen, ikinci ölçüt olarak da yerleşik bulunduğu ülkenin derecelendirme notu olarak karşısına çıkmaktadır. İhracçı firmanın kendi derecelendirme notu ne olursa olsun, ihraç edeceği kıymetin azami derecelendirme notu bulunduğu ülkenin derecelendirme notu kadar olacaktır (Gürbüz, 1984:41). Bunun nedeni “Transfer Riski” dir. Yani ihraç edilen menkul kıymetin, anapara ve faiz ödemelerinin, ülkedeki döviz yetersizliği veya ülkedeki döviz uygulamaları nedeniyle, ihracçı firmanın yurtiçi paraya ihtiyaç duyulan dövize çevirememesi olasılığından kaynaklanmaktadır.

Moody’s derecelendirme firmasının risk analizinin temelini, ihracçı firmanın faaliyette bulunduğu ülkenin veya ülkelerin kredi derecelendirmesinin sürekli olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu analizlerin sorumluluğu, Moody’s’in ülke risklerini değerlendiren, Ülke Risk Birimi’nde toplanmaktadır. Bu

birimin amacı, değeriendirilen ülkenin yabancı para cinsinden olan borçlarını ödeme konusundaki yeteneğini ölçmektedir (Moody's,1990:3). Ülkelere verilen risk dereceleri, aynı zamanda, bu ülkedeki firmalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin de alabilecekleri en üst derece sınırını oluşturmaktadır. Bunun nedeni, herhangi bir nedenle ortaya çıkan likidite krizi meydana geldiği zaman, yabancı para cinsinden ödemelerin yapılmaması olasılığı ve yabancı para birimi cinsinden yapılan tüm ödemelerin Merkez Bankası'nın kontrol mekanizmasından geçmesidir. Buna ek olarak da merkezi yönetimin acil bir durumda, tüm yabancı para biriminden birikimleri olan kamu ve özel sektör firmalarının varlıklarının, merkezi yönetim emrine verilerek, yeniden dağıtılmasını kararlaştırabilmesidir. Merkez Bankası'nın, ülkeye giren ve çıkan fonlar üzerinde direkt kontroller uygulamasında yasal yetkileri bulunmaktadır. Bu kontrollere ilave olarak, devletlerin sınırları içindeki firmaların ve kurumların borç ödemelerini karşılama yeteneğine doğrudan sınırlandırma getirme yetkisinin varlığı olmaktadır.

Moody's'e göre; bir ülkenin riskinin derecelendirilmesi yapılırken ele alınan riskler, politik ve ekonomik riskler olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

2.1.1. Politik Riskler

Politik risk, bir işletmenin yada merkezi yönetimin finansal, stratejik veya işgücü zararlarına sebep olabilecek politik bir olayın meydana gelmesi olasılığıdır. Ülke riskinin derecelendirmesi için yapılan analize, politik sistemin analizi ile başlanır. Burada ülkenin politik ideolojisinin doğruluğu veya yanlışlığı değil, politik sistemin kredi değerliliğine nasıl bir etkiye bulunduğu analiz edilmektedir.

Politik risklerin analizi, ülkenin dış borçlarını ödeme olanağına ve isteğine etkiye bulunan politik ve sosyal faktörlerle ilgilidir. Bunu tespit etmek için, o ülkenin politik sisteminin, sosyal yapının ve dış ilişkilerinin detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir (Apaydın, Erdoğan, 1990:50).

2.1.1.1. Politik Sistem

Ülkeyi yönetenlerin, ekonomik politikaları uygulayabilmeleri için, öncelikle sosyo – politik çevrenin istikrarlı olması gerekmektedir. Politik riskin tespitinin incelenmesinde; en önemli konu yönetime katılma derecesi, merkezi yönetimlerin değişmelerindeki düzen, merkezi yönetim kontrolünün derecesi, sistemin genel olarak duyarlı olup olmadığının tespit edilmesidir (Karaöz, 1990:33). Kişi başına düşen milli gelir, servet dağılımı ve işsizlik oranı gibi konulardaki problemler dış borçların geri ödemelerinin aksatılmasına neden olacağından, bu konularda derecelendirme firmalarının ilgi alanına girmektedir.

Risk derecelendirmesi açısından bakıldığında, dünyada mevcut yönetim ve merkezi yönetim şekillerinden (demokrasi, askeri yönetim, sosyalizm, kapitalizm vb.) her birinin, bazı avantajlarının yanı sıra dezavantajlarının da bulunduğu görülmektedir.

Politik sistemin değerlendirilmesi yapılırken, politik liderdeki başarı, sistemin değişen ekonomik ve sosyal koşullara adaptasyon gücü gibi etkenler dikkate alınmaktadır.

Politik sistemin analizinde diğer bir önemli nokta ise karar verme sürecinde merkeziyetçilik düzeyinin analiz edilmesidir. Ülkede uygulanan rejimin esas önemi burada ortaya çıkmaktadır. Ülke totaliter rejimle idare edilse bile, istikrarlı bir merkezi yönetim ve yasaların uyumu, kaynakların verimli bir şekilde işletilmesi için etkili bir ekonomik yapıyı temin ederek, olumlu bir dereceye sahip olabilmektedir.

2.1.1.2. Sosyal Yapı

Sosyal yapının analizine, toplumu karakterize eden sosyal etkileşmenin analiziyle başlanır. Sosyal yapı analizinde, asıl olan ekonomi içi ve ekonomi dışı faktörlerin analiz edilmesidir. Sosyal yapı; ekonomi dışı faktörlerden nüfus artış oranı, nüfusun bölgeler arasında dağılımı, nüfus yoğunluğu ve nüfusun homojenliği gibi demografik unsurları kapsamaktadır. Bunlardan, hızlı nüfus artışı, ekonominin altyapısında etkili olduğu gibi kaynak dağılımını da etkileyebilmektedir. Yine toplumun homojen bir yapıya sahip olmaması da toplumun ekonomik ve politik istikrarını sarsmaktadır.

Bazı ekonomik faktörler de ülkelerin sosyal yapıları üzerinde etkili olmakta ve dolayısıyla risk derecesini etkilemektedir. Kişi başına düşen milli gelir, gelir ve servet dağılımı, işsizlik oranı gibi sosyal faktörlerin olumsuz bir eğilim gösterdiği dönemlerde, sosyal yapıda rahatsızlıklar daha fazla artış göstermektedir. Bu nedenle, yaşam standardının düşük olduğu ülkelerde merkezi yönetimler borç sorununu çözmeye yönelik tedbirler almakta zorlanacaklarından özellikle dış borçların faiz ve anapara ödemelerinin zamanında gerçekleşmesinde bazı problemlerle karşılaşılması kaçınılmaz olmaktadır.

Bir ülkenin sosyal yapısı analiz edilirken, toplum içinde yaşanan uyumsuzluklarında tespit edilmesi de önemlidir. Örneğin, adaletsiz gelir dağılımı, dil ve din farklılıkları, etnik normlar ve yaşam tarzındaki çelişkiler vb. araştırılmakta, insanların günlük hayattaki davranış kalıpları da incelenmektedir. Özellikle ekonomik kısıntı programlarına verilen benzer tepkilerin değerlendirilmesi ve nüfusun kültürel ve demografik karakteristikleri olan eğitim düzeyi, şehirleşme oranı, ülkedeki insanların dil, din ırk ve mezhep açısından farklılıkları da incelenmektedir.

2.1.1.3. Uluslararası İlişkiler

Bir ülkenin, uluslararası sisteme entegrasyon düzeyi, o ülkenin kredi değerliliği açısından olumlu bir gösterge olmaktadır. Ülke riskinin analizinde,

ülkenin diğer ülkelerle hangi ölçüde işbirliği içinde olduğu, uluslararası kuruluşlara üyelik durumu ve merkez yönetimin ideolojik yapısı gibi faktörler dikkate alınmaktadır.

Ülkenin, diğer ülkelerle olan işbirliği düzeyi arttıkça, dış borçlarını ödeyememe olasılığı azalmaktadır. Çünkü borçlarını ödemeden meydana gelen aksaklık, ülkenin dış ticaret ilişkilerini ve firmaların olası finansman kaynaklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Uluslararası ilişkiler açısından dikkate alınan diğer bir konuda, stratejik açıdan önemli konuma sahip ülkelerin askeri güvenilirlikleridir. Bu konuda duyulan endişeler, ülkenin politik risk düzeyinin artmasına, dolayısıyla da derecelendirme notunun olumsuz olarak etkilenmesine neden olabilmektedir.

2.1.2. Ekonomik Riskler

Ekonomik risk analizi, bir ülkenin dolayısıyla ekonomide faaliyet gösteren firma ve kuruluşların borçlarını ödeme güçlerinin tespitini içermektedir. Bu nedenle, derecelendirme firmaları açısından ekonomik risklerin analizi büyük önem taşımaktadır.

Bu analiz ile ülkenin mevcut dış borçları ile yakın bir gelecekte alması beklenen borçlarını karşılayabilme gücünün analizi yapılmaktadır. Bu nedenle, öncelikle ülkenin dış borç yükü bulunarak, elde edilen verilerin genel döviz pozisyonu ve ödemeler dengesi esnekliği ile karşılaştırılması gerekmektedir (Babuşçu, 1997:43). Ekonomik risklerin tespitinde kullanılan faktörleri şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

2.1.2.1. Borç Yükü

Derecelendirme firmaları tarafından, dış borç servis oranı olarak adlandırılan bu ölçüt; faiz, anapara taksitler ve temettü gibi dış borç ödemeleri yıllık toplamının, o

yılın ihracat gelirlerine oranlanmasını ifade etmektedir (Ersan, 1986:31). Bu oranın yüksek olması, borçları zamanında geri ödeme gücünün yetersiz olduğunu göstermektedir.

Dış borç yükünün sağlıklı olarak belirlenebilmesi için kamu ve özel sektörün kısa ve uzun vadeli borçlarının toplamının dikkate alınması gerekmektedir.

Kamu ve özel sektörde, kısa vadeli borçların analizi oldukça önemlidir. Kısa vadeli borç yükümlülüklerinin çok fazla olması, ülkenin sermaye akımlarındaki istikrarsızlığı göstermektedir.

Sanayileşmiş ülkeler açısından analiz yapıldığında, özel sektörün dış borç tutarının aynı düzeyde olan bir diğer ülkeden olan alacaklarına karşılık edilmesiyle, daha sağlıklı bir veri edilmiş olmaktadır. Karşılık işleminden sonra, tespit edilen dış borç tutarı “Net Dış Borç” olarak tanımlanmaktadır. Ülkenin dış borçlarının analizinde de dış borç tutarı kullanılır. Net dış borç tutarına direkt ve portföy yatırımlarının etkilenmesiyle “Net Dış Yükümlülükler” tutarı ortaya çıkmaktadır. Tespit edilen dış borç tutarının, gayri safi yurt içi hasılaya veya döviz gelirlerine olan oranı ülkenin “dış borç yükünü” göstermiş olur (Klein, 1994:4).

Borç stoku ile birlikte, dış borç ödemelerindeki performansında incelenmesi, borç yükü ve borcun ödemeler dengesine olan etkisini daha iyi bir şekilde ortaya koymaktadır.

2.1.2.2. Döviz Stokları

Bir ülkenin uluslararası alanda yapılan işlemlerden doğan ödemelerinde kullanmak üzere sahip olduğu kaynaklara “döviz stoklar” denilmektedir. Döviz stokları; altın rezervleri ve altın dışı rezervler olmak üzere ikiye ayrılır. Günümüzde, altının ödemelerde sıklıkla kullanılmamasından dolayı stokları, önemini kaybederek, altın dışı stoklar daha fazla önem verilmeye başlanmaktadır. Altın dışı stoklar ise çeşitli dövizlerden oluşmaktadır.

Bir ülkenin sahip olduğu döviz stoklarının yüksek olması, ülkenin ödemeler dengesinin güçlüklerle karşı karşıya kaldığı zaman, bu güçlüklerin daha kolay aşılabilmesi için kullanabileceği bir kaynağının bulunabilmesi açısından önem taşımaktadır (Altuğ, 1986:12).

2.1.2.3. Ödemeler Dengesi Esnekliği

Ödemeler dengesinin esnekliği, ülke ekonomisinin dünya ekonomisinde meydana gelen herhangi bir değişikliğe uyum sağlama derecesini göstermektedir. Ödemeler dengesi esnekliğinin bulunmasında, ülkenin dış ticaret yapısı ile dış ticaretin coğrafi dağılımı ele alınmaktadır. Dış ticaretin yapısı incelenirken; hem ihracat, hem de ithalat yapıları ayrı ayrı incelenmektedir.

Ödemeler dengesinin esnekliği belirlenirken, ülkeye giren yabancı sermaye miktarının da tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ülke yönetiminde siyasi istikrarın sağlanması, ekonomide uyumlu politikalar izlenmesi de, ödemeler dengesi esnekliğinin belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.

2.1.2.4. Ekonomik Yapı

Derecelendirme firmaları, ekonomik yapı analizinde ekonominin gelişmişlik düzeyi, üretilen ürünlerin çeşitliliği ve doğal kaynakların varlığını incelemektedir.

Gelişmiş bir ekonomi ve yüksek yaşam standartları, ülkedeki ekonomi politikalarını belirleyenlere daha fazla esneklik sağlamaktadır. Ekonomik yapı ve gelişme düzeyi, merkezi yönetimin dış ödeme problemleriyle karşılaştığı zamanı gösterebileceği esnekliği belirler. Modern bir sosyal ve ekonomik alt yapının, ülkenin uluslararası düzeyde rekabet olanaklarını artırıp, gelir düzeyini ve istihdam olanaklarını yükselteceği kabul edilmektedir.

Ekonomik yapı analizinde, ülkedeki enerji üretiminin ihtiyacı karşılayabilme kapasitesi de önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Yurt içinde enerji üretiminin, ihtiyacı karşılayamaması durumunda, ithal edilen enerji miktarının, toplam enerji ihtiyacına olan oranı, ekonomik yapının değerlendirilmesinde önemli bir göstergedir.

2.1.2.5. Ekonomi Yönetimi

Ekonomi yönetimi, diğer faktörlere göre genel bir ölçüttür. Ekonomi yönetiminin analizinde, ekonomide uygulanmakta olan yapısal politikaların uzun dönemde etkinliği, kısa dönemde ise istikrarı sağlamak yönünden yeterlilik düzeyi analiz edilmektedir. Bu ülke ekonomisinin yönetiminden sorumlu olan kadroların görevlerini yerine getirmedeki başarısı, izledikleri politikaların uyumluluğu, aldıkları kararların olumluluğu incelenmektedir. Bu gösterge ile merkezi yönetimlerin para ve maliye politikaları incelenmekte ve uygulanmakta olan bu politikaların fiyatlar, ücretler, istihdam ve üretim üzerindeki etkileri belirlenmiş olmaktadır.

2.1.2.6. Ekonominin Geleceği

Ekonominin geleceğine ilişkin, merkezi yönetimlerin orta ve uzun vadeli planları, henüz kullanılmayan maden ve enerji kaynakları ile ihracat gelirlerinin yıllar itibarıyla trendi derecelendirme firmaları tarafından incelenmektedir. Böylelikle, ülke riskinin belirlenmesinde daha sağlıklı bir derecelendirme yapılabilir.

Standart & Poor's ve Moody's derecelendirme firmaları, ülkeleri bu ölçütler çerçevesinde değerlendirmekte ve çok basit modellerle birlikte, son derece karmaşık modellerden oluşan birçok model uygulayarak, ülkelerin risk düzeylerini tespit etmektedirler (Koç, 1994:85).

2.2. SEKTÖR RİSKİ ANALİZİ

Derecelendirme firmaları, ülke riskinin analizinde sonra, firmaların faaliyette bulundukları sektörün koşullarını daha iyi değerlendirebilmek amacıyla, faaliyette bulundukları sektöründe ayrıntılı biçimde analizlerini yapmaktadırlar. Sektör analizi firmanın gelecekte durumunun daha sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için yapılmaktadır.

Derecelendirmesi yapılan firma birden fazla sektörde birden fazla faaliyette bulunuyorsa, analizin daha sağlıklı olabilmesi için faaliyette bulunduğu sektörler tek tek ele alınarak analiz edilmelidir. Çünkü her sektördeki rekabeti ve teknoloji koşulları birbirinden farklıdır.

Derecelendirme firmalarında, her sektörde uzmanlaşmış sektör uzmanları bulunmaktadır. Bu sektör uzmanları, sektördeki gelişmeleri yakından takip etmekle sorumludurlar. Böylece derecelendirme firmaları, daha ayrıntılı olarak karşılaştırma ve geleceğe yönelik objektif bir değerlendirme yapma olanağını elde etmektedirler.

Sektör analizinde, sektörde oluşabilecek olası değişikliklerin firma üzerinde yaratacağı etkiler ve firmanın değişikliklere uyum sağlaması, olumlu gelişmelerden yararlanması, olumsuz gelişmelerden ise korunma gücünün belirlenmesine çalışılmaktadır (Tecer, 1989:46). Firmanın faaliyette bulunduğu sektörün gücünü ve esnekliğini ifade eden sektör riski derecelendirme kararlarının alınmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Firmanın faaliyette bulunduğu sektörün yapısında herhangi bir değişiklik meydana gelmesi durumunda, derecelendirme firması tarafından, firmanın derecelendirme notunun düşürülmesi veya yükseltilmesi sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Derecelendirme notunun değiştirilmesinde, firmanın olumsuz gelişmelerden korunabilme ve olumlu gelişmelerden yararlanma derecesi önem taşımaktadır.

Derecelendirme firmalarının, sektör riskinin belirlenmesi çerçevesinde ele aldıkları temel faktörle şunlardır:

2.2.1. Sektörün Ekonomideki Yeri

Derecelendirme firmaları, sektör riskinin belirlenmesinde, sektörün ve söz konusu sektörde üretilen mamullerin, devlet politikası veya ekonomik istikrar açısından stratejik öneminin olup olmadığını araştırmaktadırlar. Ayrıca sektörde özellikle bunalımlı dönemlerde, devlet müdahalesinin olup olmadığı da dikkate alınmaktadır.

Sektörün ekonomideki yerinin belirlenmesinde, sektör tarafından üretilen malların, yatırım malları veya tüketim malları olması analiz açısından önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.2. Sektörün Hayat Devresi

Sektör riskinin belirlenmesinde, derecelendirme firmaları için sektörün kuruluş, gelişme, büyüme, istikrar veya gerileme dönemlerinin hangisinde olduğu büyük önem taşımaktadır. Çünkü, mesela kuruluş evresinde olan bir sektör, firmalar açısından risklidir. Çoğunlukla da bu evrede firmalar açısından olası bir zarar söz konusudur. Ancak sektör büyüme döneminde ise firmanın finansal yapısı güçlü, yönetim ve pazarlama organizasyonu iyi ise firma pazardan önemli bir pay alabilmektedir.

Derecelendirme firmaları, ayrıca sektörün gelecekteki durumunu tahmin edebilmek için sektörün geçmiş dönem satış ve kazanç performanslarının da analizini yapmaktadırlar.

2.2.3. Ulusal ve Uluslararası Rekabet Durumu

Derecelendirme firmaları, sektör riskinin analiz ederken, dünya arz ve talep piyasalarındaki gelişmeleri değerlendirerek, bu gelişmelerin sektördeki rekabet yapısı üzerinde meydana getireceği etkileri de analiz etmektedirler.

Sektördeki rekabetin durumu ve yoğunluğu, rekabetin bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde olması rekabetin kalite, fiyat, marka ve dağıtım kanallarından hangisinde daha çok etkili olduğu tespit edilmekte ve sektörde bulunan rekabet avantajları ve mevcut korumalar araştırılarak rekabetin durumu tespit edilerek, mevcut ve gelecekte olabilecek rekabetin yapısı da ayrıntılı olarak analiz edilmektedir.

2.2.4. İşgücü ve Hammadde Durumu

Sektör riskinin belirlenmesinde, sektörde karşılaşılan sendikalaşma ve grev yoğunluğu da önem kazanmaktadır. İşgücü, sektörler açısından üretim sürecini oluşturan faktörlerin başında gelmektedir. Bu nedenle, teknoloji ve sermayenin yoğun olduğu sektörlerde çalışanların grev yapma olasılığı yüksektir.

Üretimde kullanılan hammaddelerin istenildiği zaman, istenildiği miktarda ve uygun koşullarda sağlanması sektör riskinin belirlenmesi açısından çok önemlidir. Hammadde dışı bağımlı sektörlerde, özellikle vadeli ithalatta döviz kurlarında meydana gelebilecek olası bir yükseliş maliyetleri büyük ölçüde arttırmakta ve karşılaşılan kur riski sektörü ve sektördeki firmaları zor duruma düşürebilmektedir. Ayrıca üretimde kullanılan enerji, yakıt kaynakları da kritik noktalar olarak değerlendirilmektedir.

2.2.5. Yasal Düzenlemeler

Sektör ile ilgili mevcut yasal durum ve olası değişikliklerin sektör üzerindeki etkisi incelenmekte ve sektörle ilgili olarak, merkezi yönetimlerin vergilendirme,

yeniden yapılandırma, özelleştirme ve teşvik politikalarının sektöre olan etkisi belirlenmektedir. Devletin bu politikaları, firmaların kaynak yaratma ve kaynakların kullanılmasında stratejilerini olumlu yada olumsuz etkileme gücüne sahip faktörlerdir.

Ayrıca sektörde devletin fiyat denetimi gibi müdahale unsurlarını veya gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, ucuz kredi gibi teşvik unsurlarını uygulayıp uygulamadığı da analiz edilmektedir.

2.2.6. Teknolojik Değişmeler

Sürekli değişen ve gelişen teknoloji, firmaların kapasitelerini olumlu yönde etkileyerek derecelendirme kararının alınmasında etkili olmaktadır. Derecelendirme firmaları, sektörün teknolojiye olan duyarlılığını analiz ederek mevcut teknolojinin değişme ve eskime süresini tahmin etmeye çalışmaktadırlar. Özellikle teknoloji yoğun sektörlerde faaliyet gösteren firmaların üretim ve maliyet yapısı teknolojik değişmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı, teknolojik değişmeler firmaların borç ödeme güçlerini etkileyen faktör olarak dikkate alınmakta ve derecelendirme analizlerinde kullanılmaktadır.

2.2.7. Sektöre Giriş Kolaylıkları

Sektörün mevcut durumunda, sektöre girişin kolay olup olmadığı veya bazı yasal engellerin bulunup bulunmadığı ve firmanın gelecekteki durumunu etkileyebilecek unsurların olup olmadığı araştırılmaktadır.

Bunun dışında sektöre girecek yeni firmalar vergileme, yüksek üretim ve dağıtım maliyetleri, sınırlı kaynak arzı vb. nedenlerden dolayı yeni firmaların sektöre girmesi diğer firmalar ve devlet tarafından engellenebilmektedir. Bazı durumlarda ise tam tersi bir durum söz konusu olabilmekte ve sektöre yatırım yapacak firmalara devlet tarafından vergi kolaylığı, yatırım indirimi vb. teşvikler sağlanarak sektöre girişinde kolaylıklar sağlanabilmektedir.

2.2.8. Döviz Kurları

Uluslararası para politikaları, döviz kurlarının belirlenmesi üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle, derecelendirme firmaları tarafından uluslararası para politikalarındaki değişmelerin, döviz kurları üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Sektörde faaliyet gösteren firmaların, karlılığı ve rekabet gücü döviz kurlarından etkilendiğinden dolayı, derecelendirme firmaları tarafından analiz edilmektedir.

2.3. FİRMA RİSKİ ANALİZİ

Derecelendirme firmaları, ülke riski ve sektör riskinin değerlemesini yaptıktan sonra risk derecelendirmesinin son aşaması olarak firmanın da taşıdığı riskleri incelemektedirler. Aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların çoğu birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bundan dolayı risk analizlerinde, firma riskinin analizi her firma için ayrı bir önem taşımaktadır.

Moody's derecelendirme firması, firma riskinin tespitinde kullandığı analizleri dört ana grupta toplamaktadır (Moody's, 1991:7).

- 1) Yönetim Kalitesi ve Stratejisi,
- 2) İşletme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi,
- 3) Muhasebe Uygulamaları,
- 4) Finansal Durum.

2.3.1. Yönetim Kalitesi ve Stratejisi

Firma riski analizinde, en subjektif ölçüt, firma yönetiminin kalitesinin ve stratejilerinin analiz edilmesidir. Aynı zamanda firma riskinin belirlenmesinde de en önemli faktördür. Bunun nedeni, beklenmedik bir durumla karşılaşıldığında, firmanın başarısı ve performansını koruyarak devam etmesini sağlayacak uygun kararları almak, yönetimin kalitesi ve belirleyeceği stratejiler ile doğrudan ilgilidir.

Derecelendirme firmaları, yönetimin geçmiş performansını, başarısını ve planlarını analiz ettiği kadar, geleceğe yönelik planlarını ve politikalarını da analiz etmektedir. Yönetimin kalitesi ile ilgili değerlendirmenin objektif olması ve anlamlı bir değer taşıması için önemli olan faktörlerin karşılaştırılmalı olarak analiz edilmesidir. Derecelendirme firmaları, inceledikleri firmaların yönetiminin başarısını analiz ederken, aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmaların yönetimiyle karşılaştırmak suretiyle olumlu ve olumsuz yönlerini inceleyerek yönetimin başarılı olma derecesini de analizlerine dahil etmektedirler.

Firmaların yönetiminin değerlendirilmesi analizinde, derecelendirme firmalarının göz önüne aldıkları konular aşağıdaki gibi sıralanabilir (Üreten, 1990:73).

- Yönetimin felsefesi ve stratejik eğilimleri,
- Beklenmedik olaylar karşısında alınan kararların başarısı,
- Kısa dönemli programlar ile uzun dönemli programlar arasındaki denge,
- Organizasyon yapısı ile yönetim stratejileri arasındaki ilişki,
- İç denetleme ve finansal kontrol sistemleri,
- Finansal politikalardaki esneklik derecesi,
- İşletmenin çeşitli birimlerinde gerçekleşen karlılık düzeyi,
- Firma başarısında rol oynayan kişilerin varlığı.

2.3.2. Firma Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Firma risklerinin analizinde derecelendirme firmaları, menkul kıymetleri ihraç eden firmaların temel faaliyetlerinin değerlendirmesini yaparken, firmanın sektördeki ve genel ekonomi içindeki mevcut durumunu ve önemini de tespit etmeye çalışır. Bu analizin amacı, olası ekonomik dalgalanmalardan firma faaliyetlerinin etkilenme oranının tespit edilmesidir. Ayrıca ekonomide yaşanan durgunluk

dönemlerinde mevcut borç ödemelerini yerine getirmesini sağlayacak olan likidite yaratma gücü hakkında, derecelendirme firması önemli bilgiler sağlamaktadır.

Derecelendirme firmaları, derecelendirmesini yapmış oldukları firmaların sektördeki durumunu analiz ederken çeşitli göstergeleri dikkate almaktadır (Babuşcu, 1997:48). Bu göstergeler kısaca şunlardır:

2.3.2.1. Pazar Payı

Derecelendirme yapılırken, firmanın bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlardaki pazar payı analiz edilmekte ve pazar payı, firmanın pazardaki etkinliğini gösteren önemli diğer göstergelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Firmanın pazardaki etkinliğini diğer göstergeler ise firmanın pazarda oluşan fiyatları belirleme gücü, kar marjını koruyabilme ve artırabilme kabiliyetidir.

2.3.2.2. Büyüme Trendi

Analistler, firmanın geçmiş yıllardaki performansını göz önünde bulundurularak, gelecekteki olası büyüme hızı, ekonomik yöntemler aracılığıyla tahmin edilir. Her birimin toplam karlılığa olan katkısı, bu karlılığı korumak ve artırmak için, her birimde yapılması gereken yatırım harcamalar ve birimler arasındaki etkileşim ve entegrasyon gibi faktörler incelenmektedir.

2.3.2.3. Temel Üretim Birimlerinin Analizi

Bu analizde, firmaların üretim birimlerinin kapsamlı olarak incelenerek firmanın karlılığı üzerindeki etkisi vb. faktörlerin analizi yapılmaktadır.

2.3.2.4. Maliyet Yapısı

Analistler, derecelendirme süreci içerisinde ihracçı firmanın maliyet yapısını inceleyerek, ulusal ve uluslararası rakipleri ile karşılaştırmaktadır.

Firmanın kısa ve orta vadeli üretim politikaları ve planları incelenerek, işletme etkinliğinin sağlanması ve korunması için gerekli olan harcama tutarı tespit edilmekte ve hammadde alım sözleşmeleri, işçi – sendika – işveren ilişkileri, verimlilik ve teknolojiadaki gelişmeler gibi konularda dikkate alınarak analize dahil edilmektedir.

2.3.2.5. Gelir Akımlarının Sürekliliği

İşletme faaliyetlerinin değerlendirilmesi sürecinde, önceden tahmin edilemeyen olayların meydana gelmesi halinde, firmanın gelir akımlarında sürekliliği sağlayıp sağlayamayacağı araştırılmakta ve bunun tespit edilebilmesi için orta ve uzun vadeli satış sözleşmeleri ve bunların tüketiciler bazında dağılımı, yeni geliştirilen ürünler ve olası yeni pazarlar gibi konular incelenmektedir.

2.3.2.6. Diğer Faktörler

İşletme faaliyetlerinin değerlendirilmesi aşamasında değerlendirme firmaları tarafından dikkate alınan diğer unsurlar ise şunlardır;

- İşletmenin pazarlama ve dağıtım sistemi, satış sonrası sağlanan olanaklar,
- Araştırma ve geliştirme programları,
- Üreticiler ve tüketiciler arasındaki özel ilişkiler,
- Merkezi yönetimler tarafından sağlanan teşvikler ve firmaların bu teşviklerden yararlanma kapasitesi.

2.3.3. Muhasebe Uygulamaları

Öncelikle derecelendirme firmaları tarafından, ilgili firmanın faaliyette bulunduğu ülkenin muhasebe uygulamaları incelenmekte ve ülkeler arasında karşılaştırmaların yapılabileceği bir muhasebe çerçevesi oluşturmaya çalışmaktadır. Bu analizin yapılmasındaki amaç, farklı muhasebe uygulamalarına sahip firmalar tarafından açıklanan finansal tabloların ve bunlara ilişkin sonuçların diğer firmalarla karşılaştırılabilir olmasını ve tüm firmaların varlıklarının ve borçlarından doğan yükümlülüklerin gerçek değerleri ile değerlendirilebilmesini sağlamaktır.

Derecelendirmeden sorumlu yönetici ve analistleri, gelişmeleri sürekli yakından takip edebilmek için ihracçı firma veya danışmanlarıyla muhasebe uygulamaları konusundaki farklılıkları tartışarak karara bağlamaktadırlar.

Derecelendirme firmaları tarafından dolaylı olarak incelenen muhasebe politikaları; amortisman politikası, stok değerlendirme yöntemi, döviz kurunun etkileri, maddi olmayan duran varlıkların değerlendirilmesi, denetim kalitesi ve iştiraklerin yapısı olarak belirlenmektedir (Moody's, 1993:9).

Derecelendirme firmaları, ihracçı firmalar tarafından hazırlanan finansal tabloların kullanıcısı durumundadırlar. Bu bilgilerin doğruluğu tamamıyla ihracçı firma ve muhasebecilerinin, denetçilerinin ve danışmanlarının sorumluluğu altındadır. Derecelendirme firmaları, bir denetleme firması gibi muhasebe kayıtlarını incelememektedirler.

2.3.4. Finansal Durum

Firmanın finansal durumunun analizinde en önemli konu, firmanın finansal esnekliğini ve borç yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmesi için gerekli likiditeyi yaratma kabiliyetinin ölçülmesidir. Bu aşamada önemli olan ihracçı firmanın nakit yaratma kabiliyetidir. Dünyada önde gelen derecelendirme firmalarından Standart & Poor's ve Moody's firmalarının finansal durumlarının

incelenmesinde çeşitli analizler yapmakta ve bir çok faktörü değerlendirmektedirler. Bu analizler oran analizleri, nakit akım analizleri, finansal politikaların değerlendirilmesi şeklindedir.

Finansal durum analizinde genellikle, firmanın yıllık bilanço ve gelir tabloları kullanılmakta olup, ara finansal tablolar genellikle nihai karardan çok gözlem için kullanılmaktadır. Finansal tabloların analizi ileriye ve geriye dönük olmak üzere iki ayrı şekilde yapılmaktadır.

Firmanın finansal durumunun analizi ile ilgili çalışmalar, analizi yapanlar, analizin süresine ve diğer faktörlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Örneğin; firmaya kısa vadeli kredi vermeyi düşünen diğer bir firma için önemli olan firmanın kısa ve orta vadede borçlarını ödeme kabiliyeti iken, tahvil yatırımcısı için ise önemli olan noktalar farklılıklar göstermektedir.

Bu analizin yapılmasının asıl amacı; işletmenin likidite durumu, karlılık düzeyi, sermaye yapısı, aktiflerin kullanma durumu ve işletme hakkındaki önemli trendler konusunda bilgi toplamaktır (Ceylan, 1995:10).

Derecelendirme analizleri sonucunda kesin karara varılırken, yukarıda belirtilen konular belli ölçülerde ağırlandırılmakta ve elde edilen sonuç derecelendirme firmalarının vurguladıkları gibi matematiksel bir sonuç olmamakta ve matematiksel hesaplara yansıtılmayan sürekli değişen işletme koşullarının da subjektif olarak değerlendirmeye tabi tutulduğu bir süreç olmaktadır.

2.4. RİSK DERECELENDİRME (RATING) FİRMALARININ DERECELENDİRME SÜRECİNDE ELE ALDIĞI KONULAR

Derecelendirme firmaları aşağıda sıralanan 10 unsur çerçevesinde firmaların derecelendirme notlarını belirlemektedirler (Moody's, 1995:38).

1. İşletme Çevresi: İşletme çevresinden kastedilen; firmanın ekonomik döngü içinde bulunduğu konum, işletme çevresidir. Bu amaçla ülkenin ekonomik yapısı, derecelendirme firmalarının dikkat ettiği konuların başında gelmektedir. Yine firmanın rekabet ettiği ortamdaki konuma da derecelendirme notunun belirlenmesinde dikkat edilen unsurlardan birisi olmaktadır. Derecelendirme firmaları işletmeyi incelerken firmanın olası birleşme veya devir almak suretiyle yapacağı genişleme politikalarını da göz önünde bulundurmak zorundadır. Yine ülkedeki mevcut yasal durum, teşvik ve icra iflas mevzuatı ihraç edilen menkul kıymetin notunu etkilemektedir.

2. İşletme Performansı: Derecelendirme firmaları, kendilerine sunulan finansal veriler üzerinden çeşitli analiz yöntemleriyle (oran analizi, camel tekniği vb.) firmanın son 5 yıl içindeki ve geçen yıl içindeki detaylı finansal performansını çıkarmaya çalışmaktadır.

3. Karlılık Yapısı: Derecelendirme firmalarının yaptığı karlılık incelemelerinde üzerinde durduğu konular; kurumların konularına göre satış gelirleri, iş dallarına göre üretim giderleri, iş dallarına göre faaliyet dışı gelirleri ve faaliyet dışı giderleridir.

4. Sermaye Yapısı: Sermaye, firmaların kendilerini fonlama da kullandıkları tek risksiz kaynak olarak gösterebilir. Sermaye yapısının sağlamlığı ise firmaların derecelendirme sürecinde iyi bir derece almasında önemli bir rol teşkil eder. Bu açıdan sermaye yapısı incelemelerinde; üç yıllık sermaye gelişiminin tarihsel süreci, geleceğe yönelik sermaye gelişimi; firmanın yetkili makamlarına sunduğu çeşitli sermaye rasyolarının geçmiş dönem trendleri, yönetim sermaye yeterliliğine yönelik politikaları, firmanın iştirakleri ya da gayri menkullerin yeniden değerlendirilmesi politikaları, nazım hesaplar ve yedek akçelerin durumuna önem verilmektedir.

5. Aktif Kalitesi: Bir firmanın aktif yapısının sağlamlığı ile borç ve taahhütlerini karşılama oranı aynı ölçüde paralellik arz etmektedir. Bu sebepten aktif

yapısı incelemelerinde pazar payı olmaktadır. Bu amaçla ülkede riskli olma olasılığı olan sektörler ve durumu zayıflaşan sektörler incelenerek firmanın pazar payı ile karşılaştırılmaktadır. Yine firmanın grup ve firmanın bazında en büyük yirmi müşterisinin listesi alınarak bunların borçlarını ödeme durumu ve pazardaki risk dereceleri araştırılır. İlgili firmalardan veya diğer müşterilerden kaynaklanan problemlili alacaklar, izlemeye alınan alacaklar veya geri dönmeyen alacakların listesi alınarak aktifteki alacak toplamı ile karşılaştırılır. Keza ilgili problemlili alacakların çokluğu, ihracı yapan firmanın borçlarını ülkedeki piyasa durumu ve aktif kalitesini izlemede kullanılan yönetici bilgi sisteminin yeterliliği aktif yapısının incelenmesinde dikkat edilen noktalardır.

6. Uluslararası İşlemler: Günümüzde firmalar, kendi içinde bulundukları pazardan diğer pazarlara açılabilirdikleri ölçüde diğer rakip firmalara üstünlük sağlarlar. Bu nedenle derecelendirme firmaları incelemeleri sırasında ihracının ülkelere göre yurt dışı, satışlar portföyü ile yurt içinde yerleşik kişilere yapılan satışları karşılaştırmaktadır. Uluslararası temsilcilik ağı ise uluslararası işlemleri sürdürmede bir istikrar göstergesi olduğu için derecelendirme sırasında temsilciliğin performansı da göz önünde bulundurulmaktadır.

7. Aktif - Pasif Yönetimi: Firmalar borçlarını alacakları ile karşılayarak kar edebildiği ve yabancı kaynağa daha az başvurarak veya değişik ve az riskli finansman teknikleri geliştirebildiği ölçüde ekonomik ömrünü uzatır. Etkin olmayan bir aktif – pasif yönetimi firmayı iflasa sürükleyebilmektedir. Dolayısıyla cari açık pozisyonları yönetmek için kullanılan yönetici bilgi sistemleri, faiz oranı, para birimi ve vade bakımından eşlenmeyen pozisyonlar için açık pozisyon limiti kredilendirme aşamasında, firma performansını gösteren en önemli göstergelerdir.

8. Likidite: Likidite, firmalar açısından borçlarını ödemede önemli bir unsur teşkil ettiği gibi fazla borçlanarak likit kalınması da firmanın ödeme güçlüğüne düşmesine yol açmaktadır. Bu açıdan likidite incelenirken bilançodaki dönen varlıklar kalemlerinin yapısına, firmanın diğer likidite kaynaklarına ve alternatif veya bilanço dışındaki likidite kaynaklarına bakılmaktadır.

9. Kaynaklar: Faaliyet gelirleri ne kadar yüksek ise firma için o ölçüde risksiz kaynak yaratma olanağı doğar. Dolayısıyla firma kredi vb. gibi maliyetli kaynakları daha az kullanarak ekonomik hayatını devam ettirir. Bu amaçla derecelendirme firması ihracçı firmanın rekabete karşı pazar payını, satışların bölgesel dağılımını inceler, satılan malları büyüklüklerine göre gruplandırarak bunları en büyük yirmi satıcısıyla oranlar. Bu oranlamayı yapmasındaki amaç kaynak olarak mal temin ettiği firmaları tanımak ve bu firmalardan dolayı herhangi bir maliyet ile karşılaşp karşılaşmayacağını araştırmaktır. Yine fonlama durumu (kredi / leasing / faktoring vb.) ve bundan dolayı yüklenilen maliyet oranı etkin bir derecelendirme açısından önemlidir.

10. Bütçe / Plan: Etkin ve doğru bir bütçeleme firmanın bulunduğu konumu anlaması ve değerlendirmesi bakımından önemlidir. Firma bu bütçe çerçevesinde hedeflerini çizmektedir. Bu amaçla derecelendirme firmaları, firma bütçesi, bütçe performansı, gelecek üç yıllık döneme ait bilanço tahmini, firmanın kısa vadeli hedefleri ve firmanın orta ve uzun vadeli hedeflerini incelemekte ve değerlendirmektedir.

BÖLÜM 3

BANKALARIN RİSK DERECELENDİRME FİRMALARI TARAFINDAN ANALİZİ

Son yıllarda, finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler sonucunda kredi pazarlarının büyümesi ve globalleşmesi, yeni finansal ürünlerin geliştirilmesi yatırımcılar, ihracçı firmalar ve diğer girişimciler için yeni olanakların doğmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler bankalar ve diğer finansal kurumlar için bir takım riskleri ve güçlükleri de beraberinde getirmekte ve kredi riskinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bankaların, kredi pazarlamasında ulusal ve uluslararası yeni pazarlara açılması, borçlanma sınırlarının gelişmesi, farklı muhasebe sistemi ve ekonomik yapılarda bulunan, farklı zaman diliminde işlem yapılan menkul kıymetlerin olması gibi faktörler, bankalara yönelik kredi analizlerinin ayrıntılı olarak yapılması ve yatırımcıların, bankaların ve tüketicilerin kredi risklerinden etkilenme düzeylerinin tespit edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Bankaların kredi riskinin değerlendirilmesi, derecelendirme firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Derecelendirme firmalarının, bankaları derecelendirme işlemi sırasında ele aldıkları ölçütler her firma için birbirinden farklıdır. Bu çalışmada dünyanın en önde gelen derecelendirme firmalarından Moody's ve Standart & Poor's derecelendirme firmalarının, bankaların derecelendirmesi işlemini gerçekleştirirken ele aldıkları konulara yer verilmektedir.

3.1. MOODY'S DERECELENDİRME FİRMASININ BANKALARLA İLGİLİ OLARAK ELE ALDIĞI KONULAR

Dünyanın önde gelen derecelendirme firmalarından Moody's, bankaların derecelendirmesi işlemine yönelik analizleri, sayısal araçlar ve niteliksel kararlar çerçevesinde, gerek spesifik borç yükümlülüklerinin, gerekse de genel yükümlülüklerin geri ödenmeme riskini ölçtüğü bir süreç olarak gerçekleştirmektedir.

Moody's derecelendirme firması, bankaların derecelendirme işlemi analizlerinde üç temel ölçüt gözönünde bulundurmaktadır. Bu ölçütler şunlardır;

- Bankanın çalışma alanı,
- Bankanın ülkenin finans sistemindeki yeri,
- Yönetimsel ve finansal esaslar.

3.1.1. Bankanın Faaliyet Gösterdiği Ortam

Moody's derecelendirme firması öncelikle, bankanın faaliyette bulunduğu finans sisteminin, mevcut düzenlemelerin kalitesine, müdahale çeşitlerine ve bankanın yasa koyucularla olan ilişkilerine ağırlık vermektedir. Burada asıl amaç, kuralların kalitesini ölçerek yasa koyucuların, bankanın karşı karşıya bulunduğu problemlerin neler olduğu bilincinde olup olmadığı, bu problemlerin krize dönüşmeden ne derecede önleyebileceğinin tespit edilmesidir. (Moody's, 1993:2)

Ayrıca, bankanın rekabet gücü, gelecekteki konumu ve finansal yapıda meydana gelmesi olası değişikliklerden bankanın hangi düzeyde etkileneceği ayrıntılı olarak incelenerek, piyasada mevcut olan finansal aracı miktarı, kredi piyasalarında oluşan rekabet faktörleri, yabancı bankaların piyasadaki rolü, hükümetin belirlemiş olduğu ekonomi politikalarıyla banka sisteminin uyumu gibi konularda göz önünde bulundurulmaktadır.

3.1.1.1. Bankanın Düzenleyicilerle İlişkisi

Bankanın faaliyetlerinin yasa ve mevzuatlara uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle, bankanın analizi yapılırken, geçmiş yıllardaki düzenleyicilerle olan ilişkisi incelenir. Analistler, bankanın sermaye yapısının uygunluğuna, bankanın kayıt ve kontrollerinin, yasalarının uygunluğunu incelerler. Ayrıca bankaya yönelik olarak, merkezi yönetim tarafından herhangi bir özel inceleme yapıp yapılmadığına ve merkez bankasıyla ilişkilerinin bankanın likidite yapısına etkileri de araştırılmaktadır. Analistler, genellikle bu incelemelerde bankanın denetim raporlarından faydalanırlar. Ayrıca, bankanın adının saygınlığı ve bir skandala karışıp karışmadığı da incelenmektedir.

3.1.1.2. Uluslararası Banka Piyasası

Ulusal piyasa analizi için geçerli olan ölçütler, uluslararası piyasa analizinde de geçerlidir. Bu nedenle de ulusal kredi koşulları, sermaye hareketlerine sınırlanması, döviz kontrolü, ulusal paranın değerliliği, hizmet kalitesi ve çeşitliliği, ulusal menkul kıymet piyasalarında ki gelişmeler incelenir. Analiz yapılırken, bankaların sınır ötesi borçlanma olanakları, uluslararası kredi yapabilme fırsatları, rekabet düzeyi ve yerel bankacılık sisteminin aracılık konumu da göz önüne alınan diğer ölçütlerdir.

3.1.1.3. Ulusal Düzenleyici Ortam

Analisler, çıkarılan yeni mevzuat ve yasanın, piyasa geneli bazında ve derecelendirilen bankaya yönelik olarak, karlılık ve aktif kalitesine etkisinin ne seviyede olacağını belirlemeye çalışırlar. Kredi analizinde, ulusal bankacılık sisteminin ve mevcut yasal mevzuatların niteliği önemli bir yere sahiptir. Yasaların, bankaların işlerliğini sağlayabilmede ki yeterlilik derecesi, piyasadaki rekabet yapısına uygun olarak etkin işlem verip vermemesi, krizi aşabilme yeteneği bu analizin temelini oluşturmaktadır.

3.1.2. Bankanın Finans Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi

Öncelikle, bankanın finans sistemi içindeki konumu analiz edilir. Finans sistemi içerisindeki rolü ve bankanın iflası halinde, ulusal ve uluslararası ekonomileri etkileme derecesi belirlenmektedir.

Moody's firmasının ele aldığı konulardan biri de bankanın sahiplerine yönelik analizlerdir. Buradaki amaç derecelendirilen bankanın kamuya mı yoksa özel sektöre mi ait olduğunun ortaya konulmasıdır. Çünkü gerek gelişmiş ülkelerde olsun, gerekse gelişmekte olan ülkelerde kamuya ait kurumlarda açık veya kapalı destekler söz konusu olmaktadır. Bunun sonucunda ilgili bankanın avantajlar sağlayacağından bu konuyu analizlerine dahil etmektedir.

Ayrıca bankanın iflası halinde, hangi tür kreditorlerin aktifler üzerinde öncelik sahibi olduğu ve bu önceliğin yasal dayanağının olup olmadığı, bankanın uygulama yapısının ileriye yönelik olarak kreditorlere karşı bilgi verip vermediğini içeren kreditorlere yönelik düzenleyici uygulamalarda analiz edilmektedir. (Gürman, 1994:33).

3.1.3. Bankanın Yönetimi ve Finansal Yapısı

Derecelendirme firmaları tarafından verilecek olan derecelendirme kararında en önemli faktör, bankanın yönetim ve servis kalitesiyle finansal yapısının durumudur. Analistler, bu aşamada bankanın geçmiş yıllardaki performansını ve finansal verileri, hem banka bazında, hem de diğer bankalara göre inceleyerek, bankanın istatistiksel yönden değerlendirmesini yaparlar.

Bankanın yan kuruluşlara sahip olması durumunda yapılan hesaplama ve değerlendirmelerin konsolide esaslara dayandırılması esastır. Moody's derecelendirme firması sadece bankanın ve yan kuruluşların tek başlarına performanslarının değil, aynı zamanda bir bütün olarak ne derece etkin ve rasyonel olarak çalıştığının analizi de yapmaktadırlar.

Moody's derecelendirme firması, bankanın yönetim ve finansal yapısını belirlemeye yönelik analizlerinde klasik "CAMEL Tekniği" uygulanır. CAMEL Tekniğini, sermaye, varlık kalitesi, yönetim kalitesi, kazanç kalitesi, karlılık ve bilanço analizleri oluşturmaktadır. Bu faktörler, birbirini etkileyeceği gibi, birbirinden bağımsız bir yaklaşımda sergileyebilmektedir. Bu nedenle, bankanın derecelendirmesini yaparken, derecelendirme firmaları, bu faktörleri birbirinden bağımsız olarak kabul etmekte ve değerlendirmeyi buna göre yapmaktadırlar.

3.1.3.1. Sermaye

Sermaye, bir firmanın portföyünün ve iş riskinin kayıplarını karşılayabilecek olan risk miktarı ile kıyaslanma ölçüsüdür. Çünkü, sermaye finansal piyasalarda oluşabilecek olası dalgalanmalara karşı, bankanın faaliyetlerini istikrarlı olarak sürdürebilmesi için kullanılabileceği hazır kaynağa sahip olması, banka ile ilişki içine

giren tüketicilere ve potansiyel tüketicilere güven vermesi bankanın kredi risklerinin olumsuz etkilerini giderebilmesi ve rekabet gücü bakımından önemli bir rol oynar. Bu nedenle, sermaye finansal gücün göstergesi olarak algılanmaktadır.

Moody's firması bankanın karşı karşıya olduğu kredi riski, pazar riski, bilanço dışı risk ve iş riski gibi faktörlere yönelik tahminlerde bulunmakta ve buradan hareketle sermayeye yönelik hesaplamalar yapmaktadır. Burada öz sermaye, şüpheli alacaklar karşılığı, oydan yoksun hisse senedi değerinden düşük gösterilen kıymetler ele alınmaktadır. (Moody's, 1993:4) Analistler, bu işlemlerin sonucunda banka için gerekli sermaye miktarını belirlemektedirler.

3.1.3.2. Aktif Kalitesi

Banka analizlerinin en zor kısmını, aktiflerin kalitesini değerlendirmesi oluşturmaktadır. Aktif kalitesinin değerlendirmesi banka derecelendirmesinin en önemli ögesidir. İnceleme özellikle, bankaların faaliyet alanlarındaki riski, kredi riskini ve toplam borç portföyünün niteliğinin tespit edilebilmesi için yapılmaktadır. Bu aşamada bankanın, portföy yönetim tekniklerini uygulamada ki başarısı araştırılır. Ayrıca, bankaların kendi kredi risklerini değerlendirme sistemleri, varlıkların niteliğinin hangi ölçütlere göre tespit edilmiş olduğunu, problemli kredileri ve borç kayıplarını saptama yöntemleri de incelenmektedir.

Aktif kalitesinin belirlenmesinde daha çok subjektif yapıda olduğundan, objektif standartlar geliştirilmelidir, firma analistleri kendi karar verme yetkilerini kullanmak durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle analistler konuya iki yönden ele almaktadırlar. (Moody's, 1993:7). Bunlar, bankanın kredi riskli yönetiminin kalitesinin değerlendirmesi ve portföy kalitesinin ölçülmesidir

Bankanın sahip olduğu varlıkların niteliğinin tespit edilmesinde, faaliyet gösterdiği ülkenin risk derecesi en önemli göstergedir. Bunun yanı sıra diğer bir gösterge de bankanın borç ödeme gücü oranının tespit edilmesidir. Bankaların, borç ödeme gücü oranı, varlıkların risk derecelere göre derecelendirilerek, aktif ve nazım hesaplarının toplamına oranlanmasıyla hesaplanmaktadır.

Bu hesaplamalar sonucunda borç ödeme gücü oranı, en az %8 olan bankalar risksiz veya yeterli kabul edilmektedir. Eğer bu oran banka için %8'in altında bir değere sahip ise, borç ödeme gücünün riskli ve yetersiz olduğu kabul edilmektedir. (Çelebican, 1992:32).

3.1.3.3. Yönetimin Niteliği

Bankaların derecelendirilmesinde, yönetimin de bir ölçüt olarak alınmasının nedeni, yönetimin belirlediği temel hedef ve stratejileri gerçekleştirmede uygun vadede ne kadar başarılı olduğunu izlemek ve yine yönetim bilgi sistemlerinden ne ölçüde faydalandığını ortaya koymaktır (Moody's, 1993: 8).

Analistler tarafından yöneticilerin sahip oldukları risk tolerans düzeyleri ve riskli borçlanmaya karşı eğilimleri ve tutumları değerlendirilir. Ayrıca, analistler sezgisel yaklaşımla, yöneticilerin eğitim durumu, karizmatik yeteneği ve kararlılığını inceleyerek, yönetim kadrosunun niteliğini değerlendirir.

Ayrıca, yönetime etki eden faktörlerin varlığı da incelenmektedir. Bunun için bankanın hissedar yapısı, hissedarların yönetim konusundaki bilgileri araştırılır. Yönetim sahip olduğu bilgi akış sistemi de inceleme içerisinde değerlendirilmektedir.

Bu incelemelerden sonra Moody's, kredi riskini, bir borcun veya bir finansal varlığın likiditesini ya da Pazar değerinin azalma olasılığını gösteren pazar riskini ve stratejik plan hedeflerinin ya da rekabeti karşılama da yetersizlik oranı gösteren işletme riskini de gözönüne alarak yönetimin niteliğini derecelendirmektedir.

3.1.3.4. Karlılık

Karlılık, bankanın değer yaratma kabiliyetini ve yaratmış olduğu bu değerlerin kaynak stoklarına eklenerek, kaynak miktarını artırabilme derecesini ölçmektedir. Ayrıca karlılık, yönetimin başarı performansını da göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı karlılık, varlık niteliği, genel giderlerin kontrol derecesi ve gelir hesaplamalarında kullanılan önemli bir ölçüttür.

Bankalar, karlarını maksimize etmek ve piyasa paylarını genişletmek amacıyla finans piyasasında faaliyet gösteren kurumlardır. Bu nedenle karlılık düzeyi, bankanın geleceğe yönelik ekonomik durumunu ve stratejik konumunun en önemli göstergesidir. Karlılık düzeyinin tatmin edici olması derecelendirme kararını olumlu yönde etkilemektedir.

Bankaların derecelendirmesinde önemli olan bir diğer konuda karlarını nasıl arttırdıklarıdır. Bankalar karlarını, maliyetlerin düşürülmesi, etkin bir pasif yönetiminin uygulanması, daha fazla kredi verilmesi veya yatırım yapılması şeklinde attırabilirler. Ancak fon kaynakları sağlamada banka yönetiminin başarılı olmaması halinde, karın düşük olmasına neden olurlar. (Parasız, 1994:146). Derecelendirme kararında bankanın yüksek derece alabilmesinde, karlılık politikalarının etkinliği ve bankanın karlarını arttırabilme yeteneğinin yüksekliği de önemli rol oynamaktadır.

Karlılık analizinin son aşamasını, bankanın bilançosunun incelenmesi oluşturmaktadır. Bu inceleme, faiz duyarlılığının ve döviz kuru riskinin tespiti açısından yapılmaktadır.

3.1.3.5. Likidite

Likidite, bankaların ödemelerini zamanında yapabilmesini sağlayan nakit mevcudu ve nakde çevrilebilecek değerler, merkez bankası ve muhbirleri ve nezdinde açılan vadesiz hesapların serbest bakiyeleri ve benzerleri gibi ödemede kullanılabilecek para kaynaklarıdır. (Parasız, Yıldırım, 1994:293).

Likidite, bir bankanın en etkili olabilme olasılığı olan faktördür. Bankalar likiditelerini kaybederlerse, taahhütlerini yerine getiremez ve iflas ederler. Bankanın likidite yeterliliği, oto finansman yeteneği ile ölçülmektedir. Oto finansman yeterliliği, likit olmayan temel varlıkların durağan veya sabit temel kaynaklarla fonlanması oranının belirlenmesiyle ölçülmektedir. Moody's derecelendirme firması likidite yapısı içinde yer alan kaynaklardan, ticari senetler ve ciro edilebilir mevduat sertifikasını en güvenilir kaynak olarak kabul etmektedir. Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda, Moody's derecelendirme firmasının, bankaların derecelendirilmesi sürecinde ele aldığı ölçütler Tablo 2 de görülmektedir.

Tablo 2: Moody's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular

1-	İşletme Çevresi - Ekonominin Yapısı - Rekabet Ortamı - Genişleme Politikaları (Olası Birleşme veya Devirler) - Bankacılık Düzenlemeleri (Ülkede geçerli olan Bankacılık Kanunu, mevzuat vb. düzenlemeler)
2-	İşletme Performansı Bankanın, - Son 5 yıl içindeki performansı - Geçen mali yıl içindeki detaylı performansı
3-	Karlılık Yapısı Bankanın, - Konularına göre faiz gelirleri - İş dallarına veya mevduat türlerine göre faiz giderleri - İş dallarına göre faiz dışı gelirleri - İş dallarına göre faiz dışı giderleri
4-	Sermaye Yapısı - Beş yıllık sermaye gelişiminin tarihsel süreci - Geleceğe yönelik sermaye gelişimi - Bankanın yetkili makamlarına sunduğu çeşitli sermaye rasyolarının geçmiş dönem trendleri - Bankanın BIS'ce belirlenen sermaye rasyoları - BIS tarafından belirlenen Tier 1 ve Tier 2 sermayesinin yıllar itibariyle dökümü - Yönetimin sermaye yeterliliğine yönelik politikaları - Bankanın iştirakleri ya da gayri menkullerin yeniden değerlendirilmesi politikaları - Nazım Hesaplar ve yedek akçeler

TABLO 2: (Devamı)

5-	Kredi Portföyü/Aktif Kalitesi - Bankanın beş yıllık kredi portföyünün dökümü - Ülkede riskli olma ihtimali olan sektörlerin incelenmesi - Ülkede durumu zayıflaşan sektörlerin incelenmesi - Bankanın şubeleşme yapısı - Gelecekteki şu sistemi (Yeni açılacak ve yerleri değişecek olan şubeler dahil) - Bankanın pazar payı - Aktif yapısı - En büyük yirmi kredi müşterisinin listesi (Firmalar) - En büyük yirmi kredi müşterisinin listesi (Grup) - Problemlı kredilerin, izlemeye alınan kredilerin ve geri dönmeyen kredilerin listesi - Bankanın yasal kredi limitleri - Ülkedeki kredi politikası - Aktif kalitesini izlemeye kullanılan Yönetici Bilgi Sisteminin incelenmesi
6-	Uluslararası İşlemler - Ülkelere göre yurtdışı kredi portföyü - Yurtiçinde yerleşik kişilere açılan döviz kredileri - Bu kredilerde gelecekte beklenen gelişme ve büyüme trendi - Uluslararası şube ağı
7-	Aktif/Pasif İşlemler - Cari açık pozisyonları yönetmek için kullanılan Yönetici Bilgi Sistemleri - Faiz oranı, para birimi ve vade bakımından eşlenmeyen pozisyonlar için açık pozisyon limiti
8-	Likidite - Menkul değerler portföyünün yapısı - Menkul kıymetlerin vade dağılımı - Bankanın menkul değerler işlemlerinin pazar payı - Bankanın diğer likidite kaynakları - Alternatif veya bilanço dışındaki likidite kaynakları
9-	Kaynak - Rekabete karşı pazar payı - Mevduat türleri - Mevduatın bölgesel dağılımı - Mevduatın büyüklüklerine göre gruplandırılması - Mevduatların mudiye göre gruplandırılması - En büyük yirmi mevduat sahibinin listesi
10-	Bütçe / Plan - Banka bütçesi - Bütçe performansı - Gelecek üç yıllık döneme ait bilanço tahmini - Bankanın kısa vadeli hedefleri - Bankanın orta ve uzun vadeli hedefleri

Kaynak: Euromarket Credit Opinions, Moody's Investors Service, Global Credit Research, January 1995

3.2. STANDARD & POOR'S DERECELENDİRME FİRMASININ BANKALARLA İLGİLİ OLARAK ELE ALDIĞI KONULAR

Standard & Poor's firmasının bankaların analizine yönelik olarak ele aldığı kriterler bir takım nitel ve nicel faktörlere bağlıdır. Faktörlere verilen ağırlıklar ülkelerin mevcut yapılarına göre değerlendirilmektedir. Standart bir rasyo analizi geçerli olmamaktadır (Babuşcu, 1997:89). Örneğin; özel sermayeli bir banka açısından değerlendirme yapılırken karlılık, sermaye, likidite, yönetimin yapısı ve rekabet şartları analizin temelini oluşturmakta ve bu faktörlerin tamamı önem taşımaktadır. Kamu sermayeli bankaların analizinde ise, bankacılık sistemi içerisindeki önemi ve finansal gücü gibi faktörler firmanın değerlendirmede önem verdiği konulardır.

3.2.1. Ülke Riski Analizi

Standard & Poor's'un bankaların derecelendirilmesi için analizlere başlamadan önce, ilk olarak bankanın faaliyette bulunduğu ülkenin derecelendirilmesini yapmaktadır. Bu yöntemin tek istisnası ise, uluslararası piyasalarda yaygın olarak hizmet veren ve ulusal faaliyetleri sınırlı olan bankalardır (Standart & Poor's, 1991:22).

Bankaların derecelendirilmesi yapılırken, ülke riskinin derecelendirilmesinin de yapılmasının temel amacı, bankaların döviz üzerinden borçlanma kapasitesinin belirlenmesidir. Bu nedenle, ülkeye giren döviz miktarı çok büyük öneme sahiptir. Döviz temin etme konusunda hükümetler, bankaların sahip olmadığı seçeneklere sahip olduğu gerçeği önem kazanmaktadır.

Standard & Poor's'un bankaların derecelendirme sürecinde ele aldığı temel faktörlerin biride, bankanın faaliyet gösterdiği ülkedeki finansal yapı içindeki yeri ve önemidir. Bankaların analizinde, hükümetin veya merkez bankasının ödeme güçlüğü çeken bir bankaya yardım etme olasılığını da gözönünde bulundurmaktadır. Bu nedenle, bir ülkenin güç durumunda olan herhangi bir bankaya, borçlarını geri ödemede yardım etme gücüne sahip olması, kendi borçlarını ödeme yeteneği ile kıyaslandığında, daha fazla öneme sahip bulunmaktadır.(Standard & Poor's, 1993:1).

Ülke riskinin hesaplanması, ekonomik ve politik çevrenin gözden geçirilmesini kapsamaktadır. Politik istikrar ya da istikrarsızlık ve ekonomik göstergeler ülke derecesini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda ülkede faaliyet gösteren kurumlarda özellikle bankaların derecelendirilmesinde de etkili olmaktadır.

3.2.2. Piyasa Özellikleri Analizi

Bankanın ülkedeki önemi, merkez bankasının bir güçlük veya problem karşısında vereceği olası desteğin derecesi hakkında bir tahmin olanağı verirken, yasa koyucular tarafından yapılan düzenlemeler ise karlılık ve sermaye yaratma gücünün temel belirleyicisi olan piyasayı oluşturmaktadır (Babuşcu, 1997:91).

Piyasa özelliklerinin analiz edilmesinde, serbest piyasa ekonomisinin veya aşırı kontrolü bir pazarın varlığının araştırılması önemli bir etkidir. Kontrollü piyasalarda hükümet kararları, karı etkileyen temel faktör olmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bir bankacılık sisteminde ise bankalar ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet etmektedir. Kar, rekabet şartları ve piyasa kuralları çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, ulusal bankacılık sistemi içerisinde yabancı bankaların önemi, bankacılık sektöründe çalışan kişi sayısı gibi diğer hususlarda analize dahi edilmektedir.

3.2.3. Kurumun Yapısının Analizi

Bankalar, bazen ulusal ekonomide önemli rol oynayan büyük holdinglerin üyeleri olabilirler. Bir bankanın bir grubun üyesi olması durumunda, Standard & Poor's grubun asıl faaliyetlerinin bankaya finansal katkıda bulunup bulunmadığını tespit etmek için analizler yapmaktadır. Bu tür bankalar, ulusal ve uluslararası piyasalarda önemli avantajlara sahiptirler.

Standard & Poor's, herhangi bir kriz durumunda grubun bankayı finansal açıdan desteklemesinin yasal olup olmadığının araştırmaktadır. Ayrıca, bankanın

grubun güçlü bir üyesi olması durumunda, elde etmiş olduğu karın daha az karlı grup üyelerine dağıtılıp dağıtılmayacağı konusunda, bankanın ve grup yöneticilerinin tavırlarını da araştırarak, bunun analizini yapmaktadır.

3.2.4. Aktif Kalitesi Analizi

Aktif kalitesi üzerinde incelenirken, varlıkların kalitesi ve banka portföyündeki krediler üzerinde durulmaktadır. Burada önemli olan faktör risk ve riskin dağıtılmasıdır.

Standard & Poor's kredileri, coğrafi dağılım, güvence, vade, sektör ve kredi müşterisinin tipi açılarından analiz etmektedir. Burada, Standard & Poor's katı bir değerlendirmeden çok, banka içi bilgileri kullanarak bankanın kredi riskini nasıl yönettiğini ve borçlarını nasıl takip ettiğini belirlemeye çalışmaktadır.

Bankanın deneyimi, borçların dağılımı, rekabet gücü ve pazar payı gibi veriler de analizde önemli bir yer tutmaktadır. Değişik ülkelerde faaliyet gösteren, değişik kurumları karşılaştırma şansına olanak vermesi açısından Standard & Poor's firması, aktif kalitesi göstergelerinin risk yoğunluğunu da incelemektedir (Standard & Poor's, 1993:4).

Ayrıca kredi açılması süreci de, kredi açma ölçütleri ve kabul edilebilir limitleri dahilinde ele alınmaktadır. Portföyün değerlendirilmesi ve denetleme fonksiyonlarının ne şekilde yerine getirildiği de ayrıca incelenen diğer konulardır.

Bankanın derecelendirmesi esnasında, kredi kayıpları ve provizyonların geçmiş yıllar itibariyle trendi de önem taşımaktadır. Geçmiş yıllara ait şüpheli alacaklar ve krediler için ayrılan karşılıklar uygulanan faizler de ele alınan konular arasındadır. Standard & Poor's bu konuların ele alınmasında;

- 1- Bir kredinin ödenmeme süresi, takibe aktarılmasından önce mi başlamıştır?
- 2- Takipteki krediler için ne kadar karşılık ayrılmıştır?
- 3- Karşılıklar, krediye karşılık gelecek kadar mı, yoksa beklenen zararın hayli üzerinde mi tespit edilmiştir?

- 4- Kredi kayıplarındaki azalışlar, geri dönen kredilerin yüksekliğinden mi, yoksa kayıpların ancak kesinleştikten sonra hesaplara geçirilmesinden mi kaynaklanmaktadır?

gibi sorulara cevap aramaktadır (Standard & Poor's, 1993:5).

3.2.5. Aktif – Pasif Yönetimi Analizi

Standard & Poor's bankaların derecelendirmesinde, bankanın aktif – pasif yönetiminin değerlendirilmesinde faiz, vade ve döviz uyumunu etkileyen iç ve dış faktörleri dikkate almaktadır. Aktif / Pasif kontrolü bankanın genel aktif yönetimi ile yakından ilgilidir. Bankanın aktif – pasif yönetiminin incelenmesinde;

- 1) Bankanın aktif – pasif durumunu takip ediş süresi,
 - 2) Bankanın raporlama sisteminin ne şekilde çalıştığı,
 - 3) Aktif – Pasif gerçekleştirmelerinin denetlenmesinden sorumlu kişilerin kimler olduğu,
 - 4) Banka genel müdürlük ve yönetim kurulu tarafından belirlenen politikaların neler olduğu,
- gibi unsurlar gözönünde tutulmaktadır (Standard & Poor's, 1993:6).

Standard & Poor's derecelendirme firması, bankanın aktif – pasif yönetimi politikalarını incelerken esas olarak ele aldığı üç konu bulunmaktadır. Bu konular; vade riski, faiz riski ve kur riski şeklindedir.

3.2.6. Likidite

Bankaların likidite analizi çerçevesinde mevcut aktifler ile merkez bankası fonları gibi fonların ne kadar likit olduğu, bu analiz kapsamında değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Ayrıca, bankaların likiditesinin incelenmesinde hükümetin düzenlemeleri de önemli bir rol oynamaktadır. Bazı ülkelerde, bankaların likidite oranları, para politikalarının uygulanması ve borçların artışının kontrolü amacıyla merkezi yönetim tarafından denetlenmektedir. Uluslararası bir bankanın likiditesi, her türlü koşulda

bankanın uluslararası piyasalardan para bulma yeteneği ile doğrudan ilişkilidir. Standard & Poor's derecelendirme firması, bu nedenle bankaların yakın geçmişte uluslararası piyasalarda ne ölçüde ve ne sıklıkta para bulduğunu incelemektedir.

3.2.7. Sermaye Piyasası (Menkul Kıymet) İşlemleri Analizi

Bankaların menkul kıymet piyasalarında ki işlemlerinin analizi, likidite yönetimi ve aktif - pasif kontrolü ile birlikte yapılmaktadır. Standard & Poor's bu aşamada bankaların menkul kıymet pazarlama ve aracılık işlemlerinin analizini yapmakta, ayrıca bu konu ile bağlantılı olan dahili sistem ve kontrol mekanizmalarının da değerlendirilmesi hususunu dikkate almaktadır (Standard & Poor's, 1993:8).

Bir bankanın menkul kıymet ihracı ve ticaretinin analizini yaparken, bankanın ağırlığı olduğu piyasaya özgü uygulamaları gözönünde bulundurarak bu piyasanın kendine has kredi ve likidite özelliklerini de saptamaktadır.

Devlet tarafından yapılan yasal düzenlemeler, bir çok ülkede menkul kıymet işlemlerinde ve menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bankalar yapılan düzenlemeler sonucunda kıymetlerin bir kısmını devlet tahvili olarak tutmak zorunda kalabilirler (Standard & Poor's, 1993:9). Böyle bir durumda, bu menkul kıymetleri anında nakde çevirmek mümkün olmayacağından, menkul kıymetler portföyü likit bir kaynak olarak ele alınmayacaktır. Bu durumun varlığı, menkul kıymet piyasalarının analizlerinde olumsuz bir etken olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır.

3.2.8. Sermaye Yeterliliği Analizi

Standard & Poor's firmasının bankalara ait sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesine yönelik hareket noktası, ülkelere göre farklılık göstermektedir. Yasa koyucular getirmiş oldukları yasal düzenlemelerde, öncelikle sistemin istikrarının sağlanması ve güven unsurunun devamının temin edilmesi amacıyla, bankalara karşı mevduat sahiplerini korumayı hedeflerken, derecelendirme firmaları için yatırımcıların çıkarlarının ön plana çıkarılmasına önem vermektedir. Bu nedenle,

Standard & Poor's firması, derecelendirmesi yapılan bankanın sermaye yeterliliği rasyosunu incelerken, ülkede geçerli olan standartları karşılayıp karşılamadığını incelediği gibi, daha geniş kapsamlı bir değerlendirme yapmayı da tercih etmektedir.

Standard & Poor's derecelendirme firması, elindeki veriler ışığında, bankanın büyüklüğü, sahip olduğu pazar payı ve aktif kalitesini de dikkate alarak, bankanın sermaye yapısını gerek ulusal, gerekse uluslararası koşullar dahilinde ele almaktadır. Bankaların tarafsız olarak, uluslararası düzeyde aktif yapılarını kıyaslayabilmek için, ülkeler arasında ortaya çıkan değişik muhasebe ve finansman uygulamalarını da gözönüne alarak gerekli düzeltmeleri yapmakta ve derecelendirme esas olan objektif şartlarda karşılaştırma yapılmasına olanak verecek düzeltmeleri yapmaktadır.

Sermaye yeterliliği analizlerinde, ülkeler arasındaki muhasebe politikalarının farklılıklarının düzeltilmesinde üç faktör önem taşımaktadır (Babuşcu, 1997:97).

- Yatırımların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark,
- Duran varlıkların yeniden değerlemesi işlemi,
- Krediler için ayrılan karşılıkların, olası kredi kayıplarının üzerinde olması.

3.2.9. Karlılık Analizi

Karlılığın belirlenmesinde, birçok ülkede yasal düzenlemeler önemli bir rol oynamaktadır. Devlet tarafından yapılan yasal düzenlemelerle, kredilendirme politikası çerçevesinde, açılan kredilerin kısıtlanması, likidite gerekliliği veya zorunlu menkul kıymet alımları, bankaların karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca ülkede uygulanan para politikaları sonucunda, faiz oranlarına yönelik bir takım sınırlamaların yanı sıra belli sektörleri ve bölgeleri destekleyici bir takım stratejilerin uygulanmasını gündeme gelebilmektedir. Bu faktörlerin varlığının da, bankaların karlılığını azaltıcı etkileri bulunmaktadır. Bunun tersi bir durumda ise yani bankacılık sisteminin olağanüstü karlar elde etmesine olanak verecek bir sistemin olması da, derecelendirme firmaları tarafından bankaların derecelendirilmesi süresince dikkate alınan bir faktör olarak kaşıımıza çıkmaktadır (Standard & Poor's, 1993:10).

Standard & Poor's firması, bankanın karlılık analizini yaparken brüt kar ile net kar ve toplam aktifler, gelir getiren aktifler gibi çeşitli aktif ve pasif kalemlerini kullanmak suretiyle değişik tanımlara göre, değişik karlılık oranları hesaplamaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında elde edilen sonuçlar aynı ülkede faaliyet gösteren diğer bankaların sonuçları ile karşılaştırılır. Uluslararası piyasalarda faaliyette bulunan bankalarda ise, uluslararası düzeydeki aynı büyüklükte olan diğer bankalarla da karşılaştırmalı analize tabi tutulmaktadır.

Bankaların karlılık analizlerinde, kredi, hizmet, yatırım portföyü ve dış muameleler gibi gelir getirici işlemlerin ayrıntılı olarak analizi yapılmaktadır. Ayrıca, bankaların verdikleri hizmetler karşılığı elde ettikleri ücret ve komisyonlarda elde edilen sabit gelirlerden kabul edildiği için karlılık analizlerine dahil edilmektedir.

Karlılık analizlerinde, önemli bir analiz alanı da geçici ve ihtiyari işlemlerinden elde edilen gelirlerdir. Bunlar gayrimenkul işlemleri ve kredi karşılıklarıdır. Gayrimenkul işlemleri devamlı bir gelir kaynağı olmadığından, yapılan analizlerde faaliyet gelirlerinden çıkarılmaktadır. Kredi karşılıkları uygulaması da ülkeden ülkeye farklılık göstereceğinden, bu kalem ihtiyari bir işlem olarak değerlendirilmektedir (Standard & Poor's, 1993:12).

Menkul kıymet portföyünden elde edilen karlarda yapısı itibariyle genellikle geçici bir kalem olduğundan net faiz gelirleri kadar önem taşımamaktadır. Fakat, geçmiş yıllarda menkul kıymetlerden sürekli olarak karlar elde edilmişse bir banka için bu karlar, sabit gelir olarak değerlendirilebilmektedir.

Standard & Poor's derecelendirme firmasının, bankaları derecelendirilmesinde kullanmış olduğu ölçütleri Tablo 3 de ayrıntılı olarak görebilmek mümkündür.

Tablo 3: Standard & Poor's Firmasının Derecelendirme Sürecinde Ele Aldığı Konular

1-	Bankanın Teşkilat Yapısı - Bankanın kısa geçmişi, kuruluş nedenleri, hissedarları, zaman içindeki gelişimi - Teşkilat yapısının detayları - Yönetimin ortaklıklar ve bağlı kurumlara yönelik kontrolünün merkeziyetçilik veya özerklik derecesi - Yönetimin şubeler üzerindeki kontrolünün merkeziyetçilik veya özerklik derecesi - Yönetim kurulunun yapısı ve sahip olduğu yetki düzeyi - Üst yönetimin özgeçmişi - Hissedarlar ile olan ilişkiler ☐ Hissedarlar bankanın faaliyetlerinin ne kadar etkiliyor ya da bu faaliyetlere ne kadar katılıyor? ☐ Bankanın karı ve büyümesi konusundaki beklentileri nelerdir? ☐ Bankanın stratejisi üzerindeki etkileri nelerdir? - Sermaye artırım mekanizmasının detayları -Bankanın yurtdışı birimleri mevcut is faaliyette bulunan ülkelerin ekonomik durumları ve bu durumun banka üzerindeki etkisi
2-	Mevzuat / Denetim - İlgili bankanın bulunduğu ülkedeki bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler - Merkez bankasının bankacılık sektörüne yönelik raporlama ve denetim mekanizmaları - Bankanın ayrıcalıklı konumu bulunup bulunmadığı ve özel bir konuma sahip olması halinde bu konumunun tartışılması -Bankanın iç denetim örgütü, organizasyonu ve politikaları, dış denetim ile olan ilişkisi

Tablo 3: (Devamı)

3-	Aktif Kalitesi - Bankanın verdiği kredilerin vade, miktar, döviz ve teminat açısından 5 yıllık gelişimi - Bankanın en büyük 25 özel sektör müşterisi - Bankanın en büyük 25 yurt dışı kredi müşterisi - Kredi politikasının detayları - Kredi limitleri ve kontrol sistemleri - Kredi uygulamalarının izlenmesi ve denetimi - Bankanın üstlendiği büyük riskler ve bunların ölçüm metodları hakkındaki politikalar - Hükümetin hangi ölçüde banka kredilerine müdahale ettiği - Bankanın yurtiçine ve yurtdışına açtığı ve problem teşkil eden kredilerin miktarı - Şüpheli kredi tanımı - En büyük 20 yurtiçi ve uluslararası problemlili kredinin dökümü - Bankanın karşılık politikası, son beş yıldaki gelişmeler ve kar-zarar hesabına aktarmalar - Geçmiş yıllarda gerçekleşmiş bütün geniş çaplı kredi kayıplarının açıklamaları
4-	Özkaynaklar - Donanımlarıyla birlikte menkul ve gayri menkullerinin yeniden değerlemesinin bilançooya etkileri - Gerek aktif karşısı gerekse pasif olarak değerlendirilen tüm provizyonların gösterilmesi - Bankanın gelecek dönem tahminlerinin detaylı, performans değerlendirilmesi - Vergi politikalarının ilgi banka üzerindeki etkileri - Sermaye yeterliliği rasyosunun değerlendirilmesi
5-	Mali İşlemler - Pasif yapısı, tutarı, kaynağı ve döviz cinsi yönünden analizi, mudilerin bölgesel dağılımı ve son beş yıllık dönemdeki gelişmesi - Para piyasası aktiviteleri, kontrol sistemleri - Ticari işlemlerin hacimleri, hedefleri - Bankanın karı

Kaynak : Banks Debt Criteria, Standart and Poor's Financial Institutions Rating Service, Volume 2, July.1194

Bu açıklamaların ışığında uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren derecelendirme firmaları tarafından Türk bankalarına 1998 ve 2000 yıllarında verilmiş olan dereceler Tablo 4 ve Tablo 5 de gösterilmektedir.

Tablo 4: Türk Bankalarının Dereceleri

TÜRK BANKALARININ DERECELERİ						
(Ağustos, 1998)						
	Moody's BFSR'S	TBW's Intra- Country Ratings	Capital Intelligence Ratings	S&P's Global Ratings	DCR's Local Currenc Ratings	Fitch- IBCA's Individual Ratings
Akbank	C	A	A	B	BBB+	
Garanti Bankası	C	A	A	B	BBB+	
TSKB		A	BB+			
T. Ekonomi Bankası	D+	A/B	A-		BBB+	
Osmanlı Bankası	D+		BBB+		BBB+	B/C
İş Bankası	D+	A/B	Bpi			
Körfez Bankası		B	BBB	B	BBB	
Türk Eximbank			BBB	B		
Finansbank	D	B	BBB			
Koçbank	D	B	BBB		BBB+	
Vakıflar Bankası	D	B	BBB-	Bpi		
Toprakbank	D	B	BB		BBB	
Demirbank	D	B/C	BBB-		BBB	B/C
Yapı Kredi Bankası			BBB-	Bpi	BBB+	B/C
İktisat Bankası	D	B/C	BB			
Dışbank	E+	B/C	BB+			
Ekspress Bank		B/C	BB			
Tekfen Bank		B/C	BB			
Pamukbank	E+	B/C	B+	Bpi		
Halk Bankası		C	BB	Bpi		
Ziraat Bankası	E+	C/D	BB	B-		
Es Bank			BB			
Şekerbank			BB			
Tekstilbank			BB			
T. Ticaret Bankası			BB			
Emlakbankası	E+	C/D	BB-	Bpi		
Interbank	E+		BB-			
Yaşarbank		C/D	B+			

Kaynak: Finans Dünyası, Eylül 1998, s. 36.

Tablo 5: Thomson Bankwatch Derecelendirme Firması Tarafından Türk Bankalarına Verilen Dereceler

Banka Adı	2000 Yılı
	Dereceleri
Akbank	A
Alternatif Bank	B
Bayındır Bank	C
Demirbank	B
Denizbank	B
Dışbank	B/C
Emlakbank	D
Finansbank	A/B
Garanti Bankası	A
Halkbank	C
İktisat Bankası	C/D
İş Bankası	A/B
Kentbank	C
Koçbank	B
Körfezbank	A/B
MNG Bank	C
Osmanlı Bankası	A
Pamukbank	B
TEB	A/B
Tekfenbank	B/C
Tekstilbank	B
Toprakbank	C/D
Vakıfbank	B
YKB	A

Kaynak: Finans Dünyası, Ekim 2000, s. 42.

BÖLÜM 4

RİSK DERECELENDİRMESİNİN BİLGİ KULLANICILARI AÇISINDAN ÖNEMİ VE ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM İHTİYACI

4.1. BİLGİ KULLANICILARI AÇISINDAN RİSK DERECELENDİRMESİNİN ÖNEMİ

Günümüzde, sermaye piyasalarına firmalar, finans kuruluşları, bankalar kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve hatta devletler tarafından garantisiz tahvil, ipotekli tahvil, dövizle endeksli tahvil, finansman bonosu ve varlığa dayalı menkul kıymetler gibi çok değişik özellikler sahip olan menkul kıymetler ihraç edilmektedir. İşte derecelendirme kurumları, her bir menkul kıymet için ayrı derecelendirme ölçütleri sağlayarak, bunların risk derecelerini belirlemektedir. Bunu yaparken de hem ihraç edilen menkul kıymetlerin niteliği hem de bu menkul kıymetleri ihraç eden kuruluşların niteliği ile ilgili olarak yatırımcıların kolayca elde edemeyeceği ve dolayısıyla analiz edemeyeceği bir çok özelliği de detaylı olarak incelemektedirler. Yaptıkları bu incelemelerin sonucunda da saptamış oldukları kredi değerliliğini de tek bir sembol ile göstererek uluslararası kamuoyuna duyurmaktadırlar. Böylece gerek yatırımcılara gerekse de bu bilgilerden yararlanan sermaye piyasasındaki diğer kişi ve kuruluşlara, söz konusu firma veya kuruluş ile ihraç etmiş olduğu menkul kıymetin kredi değerliliği konusunda en etkin, en hızlı ve en güvenilir bilgiyi sunmaktadırlar.

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde derecelendirme, yatırım kararı alma ve firmaların borç ödeme gücünü ölçebilme açısından sıklıkla başvurulmuş bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yıllardan beri büyük bir kitle tarafından kullanılmaktadır (Babuşçu, 1997:12). Sürekli gelişen piyasalar karşısında menkul kıymet arz edenlerin sermaye ihtiyaçlarının artması zaman içinde gelişen piyasalarda daha az bilinen ve daha küçük kuruluşlarında piyasaya girme taleplerinde ortaya çıkan artış, piyasaların genişlemesiyle birlikte, hızlı ve küresel bilgi gereksiniminin

de ortaya çıkması, bütünleşen bir piyasada bir firmanın değerlendirilmesinin anında aktarılabilmesi için hızlı ve kapsamlı göstergelere ihtiyaç duyulması, derecelendirme işleminin öneminin giderek artmasına neden olmaktadır (Finans Dünyası, Şubat 1995:66).

4.1.1. Derecelendirmenin Yatırımcılar ve Fon Sahipleri Açısından Önemi

Risk derecelendirmesi, ayrıntılı bir şekilde firma bilgilerine ulaşma ve finansal analiz yapma olanağı kısıtlı olan yatırımcılara, çok çeşitli menkul kıymet türünün bulunduğu sermaye piyasasında gelir ve ödeme riski ile ilgili olarak karşılaştırmalı bilgiler sağlayarak yatırımcılara değişik risk ve getiri yaklaşımlarına göre karar verme olanağı sağlamaktadır. Bu şekilde risk derecelendirmesi, yatırımcının uygun risk getiri bileşimine göre karar vermesine yardımcı olurken, arz ve talebe uygun fiyat belirlemesi açısından da olumlu etkileri bulunmaktadır.

Diğer taraftan kamu otoriteleri tarafından, yatırımcının korunmasının bir aracı olarak da risk derecelendirmesi kullanılmaktadır. ABD’de bankalar ve portföy işleten kurumsal yatırımcıların, düşük dereceli menkul kıymetleri satın almaları önlenerek yatırımcının korunması sağlanmaktadır.

Ayrıca derecelendirme, yatırımcılara semboller aracılığı ile ihraç edilen veya derecelendirilen menkul kıymetin kalitesi veya derecelendirilen firmaların yada kurumların ait olduğu risk kategorisi hakkında bilgiler sağlamaktadır.

4.1.2. Derecelendirmenin İhracçı Firmalar Açısından Önemi

Risk derecelendirmesi özellikle ABD ve Japonya’nın sermaye piyasalarında geniş bir kesim tarafından kabul görmektedir. Bu nedenle derecelendirmesi yapılmayan ihracçılar kredi güçleri ne olursa olsun yeterli talep görmeyebilir. Başka bir deyişle, risk derecesinin yaygın olarak kullanıldığı bir piyasada derecelendirmenin yaptırılmaması, menkul kıymetin pazarlanabilirliğini ve hatta fiyatını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca derecelendirme, kurumsal yatırımcıları borçlanma araçları piyasasına çekerek, firmaların tahvil ihraçlarını kolaylaştırır ve borçlanma imkanlarını arttırmaktadır.

Derecelendirme, firmalara alternatif fon kaynakları sağlarken, gelişmiş finansman tekniklerinin uygulanmasını da yaygınlaştırmaktadır. Küçük ve orta ölçekli olmalarından dolayı sermaye piyasasında yeterince tanınmayan, ancak güçlü finansal özelliklere sahip olan firmaların borçlanma piyasasına girmelerine de yardımcı olmaktadır.

Derecelendirme işleminin firma yönetimi ve yöneticileri açısından da çok önemli bir yönü vardır. Derecelendirme işlemi ile firma yöneticilerinin stratejik kararlarını yeniden gözden geçirmelerini sağlayarak firma yönetimine daha farklı bakış açısıyla bakmalarını sağlamaktadır. Derecelendirme ile yöneticiler, firmaları hakkında geçmişe göre daha fazla ve ayrıntılı bilgi elde etme ve bilgiler doğrultusunda, firma yönetimi konusunda almış oldukları kararları ve firmanın yapısını yeniden gözden geçirmektedirler. Böylece firma içerisinde oto kontrol sisteminin kullanılması sağlanarak yönetim kalitesinin ve etkinliğinin geliştirilmesi sağlanmış olmaktadır.

Derecelendirmenin borçlanma esnasında maliyet yönünden olumlu veya olumsuz etkileri bulunmaktadır. Maliyetin olumlu ve olumsuz etkilenmesi firmaların alacağı derecelendirme puanlarına göre şekillenmektedir. Firma yüksek bir derecelendirme puanı almışsa, bu firmanın borçlanma maliyetinde önemli maliyet tasarrufları sağlayacaktır. Başka bir deyişle derecelendirme puanı yüksek olan firmalar, tahvil ve finansman bonusu gibi sabit getirili borçlanma araçlarını, sermaye piyasasına ihraç ettiklerinden, olumsuz derecelendirme puanı olan firmalara göre daha düşük maliyetle borçlanmayı sağlamaktadır.

4.1.3. Derecelendirmenin Sermaye Piyasası ve Borsa Açısından Önemi

Firmaların ve kurumların faaliyetlerini analiz etmeye yönelik bir işlem olan derecelendirme sermaye piyasalarıyla ilgili bazı fonksiyonları da üstlenmektedir (Bal, 1994:14). Derecelendirme işlemi;

1. Menkul kıymetlerin alınıp – satılması veya muhafaza edilmesine ilişkin kararların alınmasında risk faktörünün değerlendirilmesi açısından kolay ve çabuk bir referanstır.
2. Çeşitli borçluların ve bunların ihraç ettikleri menkul kıymetlerin ortak bir ölçütte sabitlenmesi ile riskin belirlenmesinde önemli bir standardizasyon sağlar.
3. Tam olarak yapılmış bir derecelendirme işlemi, fonlama konusunda yatırımcıların daha rahat ve güvenilir bir şekilde yatırım kararı vermelerine yardımcı olur.
4. Bilgilerin geniş bir yatırımcı kitlesine yayılması ile borçluların girebileceği sermaye piyasalarını ve dolayısıyla finansman kaynaklarını artırır.
5. Yatırım kararlarını daha güvenilir trende dayandırarak menkul kıymetlerinin fiyatlarının daha ekonomik ve istikrarlı olmasını sağlar (Karaöz, 1991/1:32).

Derecelendirme işleminin sermaye piyasaları açısından bir önemli faydası da menkul kıymet ihraç eden firma veya kurumlara ihraç etmiş oldukları menkul kıymetin faizinin ne olması gerektiği konusunda fikir vermesidir. Diğer taraftan yatırımcılar derecelendirmeden, kredibilitenin ölçülmesinin yanısıra ihraç edilen menkul kıymetin pazar değerinin belirlenmesi aşamasında da faydalanmaktadırlar.

Derecelendirme sermaye piyasalarının giderek birleşme sürecine girdiği günümüzde, yerel piyasaların, uluslararası sermaye piyasalarına entegrasyonu yönünden katkıda bulunmaktadır. Böylelikle yatırımcıların diğer ülkelerin sermaye piyasalarında da yatırım yapma düzeylerinde ve işlem hacminde artış sağlamaktadır. Çünkü yabancı yatırımcılar için derecelendirme, yabancı bir ülkede yatırım yaparken önem verilen bağımsız ve tarafsız bir ölçüt olarak kabul edilmektedir.

Sermaye piyasalarında, yatırımcı açısından en önemli sorun güven unsurudur. Günümüzde en önemli problem, bazı aracı kurumların gerçekleştirdiği ve yatırımcıyı zor duruma düşüren usulsüz işlemlerdir.

Yatırımcıyı korumak için İMKB ve SPK bazı çalışmalar üzerine yoğunlaşmış durumdadır. SPK, yatırımcıyı koruma fonu şeklinde bir öneri getirmiştir. Bu fonun amacı yatırımcının 50 milyar liraya kadar olan yatırımlarını güvence altına almaktır. Fon'un gelir kaynağını aracı kuruluşların yatıracığı yıllık ödentiler, SPK tarafından verilen idari para cezaları ve ek ödenekler oluşturmaktadır.

Derecelendirme işlemi, aynı zamanda sermaye piyasalarında menkul kıymet ihracına aracılık eden kuruluşlar açısından da bazı faydalar getirmektedir. Bu kuruluşlar, finansman aracı olarak ihraç edilen menkul kıymetlerin derecelendirilmesi sayesinde daha etkin bir şekilde pazarlamanın yanısıra yatırımcılara beklentilerine göre değişik araçlar sunabilmekte ve elde edilen menkul kıymet derecelerini de referans olarak gösterme olanağına sahip olmaktadır.

4.1.4. Derecelendirmenin Ekonomi ve Özelleştirme Açısından Önemi

Derecelendirme, ekonomiye faiz oranlarının riske göre farklılığı, spekülasyon – yatırımcı, yerli – yabancı, yatırımcı dengelerinin kurulduğu, yatırımcıların güvenliğinin sağlandığı, borçlanma kalitesi ile birlikte işlem hacminin geliştiği bir sermaye piyasası ve borsa kazandırır. Kamu otoriteleri tarafından kullanıldığından, kamunun gözetim ve denetim yükünü hafifletmekte, bilgi akışını arttırarak sermaye piyasasına şeffaflık ve etkinlik getirmektedir.

Özelleştirme, sermaye piyasasının ihtiyaç duyduğu hisse senetlerini kamu oyuna sunmak suretiyle piyasanın canlanmasına, menkul kıymetlerin çeşitliliğinin ve miktarının artması ile derinlik kazanacaktır. Gelişmiş sermaye piyasaları özelleştirmeyi kolaylaştırmakla birlikte, özelleştirmenin başarısı için şart olmamakla beraber özelleştirmenin sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunacağı belirtilmektedir (Ekinci, 1996:41).

Aynı şekilde halka arz yoluyla yapılacak özelleştirme işlemlerinin başarılı olması yatırımcıların, özelleştirilecek kuruluşların finansal ve finansal olmayan yapısı hakkında yeterli bilgiye sahip olmasına bağlıdır. Özelleştirilecek kurumların derecelendirilmesi, yatırımcılar hissedarı olacağı kuruluş hakkında tarafsız ve güvenilir bilgi sağlayacaktır. Ayrıca derecelendirme işleminin sürekliliği sonucu, özellikle spekülasyon hareketlerin piyasaya egemen olması da zorlaşmaktadır.

4.1.5. Derecelendirmenin Para ve Finans Otoriteleri Açısından Önemi

Finansal sistem genel olarak finansal piyasalar (tahvil ve bono piyasaları) ve finansal araçlardan (bankalar, sigorta şirketleri, sosyal güvenlik kuruluşları) oluşmaktadır. Finansal piyasaların kaynakları, bireylerin ve firmaların yaptıkları tasarrufların sisteme girmesi ile oluşmaktadır. Sisteme giren bu fonlar, finansal aracılık yapan kuruluşlar tarafından yine bireylere, firmalara ve kamuya sunulmaktadır. Dolayısıyla finansal piyasalarda tasarruf sahipleri (fon arz edenler) ve kredi alanlar (fon talep edenler) olmak üzere iki grup ortaya çıkmaktadır.

Derecelendirme işlemi; Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) gibi para ve finans otoritelerinin gözetim ve denetim yükünü hafifletmektedir. Böylelikle, bu kurumların kontrolleri altında bulunan piyasaların güvenli olarak gelişmesi sağlanmaktadır. Ayrıca, derecelendirme işlemi piyasalara şeffaflık getirecek olan oto kontrol sisteminin etkin olarak işlemlerini sağlayacaktır.

4.1.6. Derecelendirmenin Şirketler Açısından Önemi

Derecelendirme, kurumsal yatırımcıları borçlanma araçları piyasasına çekerek, firmaların tahvil ihraçlarını kolaylaştırmakta ve borçlanma imkanını arttırmaktadır. Ayrıca, varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK) ihracını teşvik etmektedir. Böylece, firmaları aktif – pasif vade uyumunu sağlamalarına ve likidite planlaması yapmalarına yardımcı olmaktadır.

Derecelendirme, firmalara alternatif fon kaynakları sağlarken, gelişmiş finansman tekniklerinin uygulanmasını yaygınlaştırmaktadır. Küçük ve orta ölçekli olmaları nedeniyle, piyasalarda yeterince tanınmayan, ancak, güçlü finansal ve finansal olmayan özelliklere sahip olan firmaların borçlanma piyasalarına girerek, kaynak temin etme imkanlarını arttırmaktadır.

Derecelendirme işleminin firma yönetimi açısından da çok önemli bir yönü bulunmaktadır. Derecelendirme işlemi, firma yöneticilerinin firmalarına daha farklı bir gözle bakmalarını ve stratejik kararlarını yeniden gözden geçirmelerini sağlamaktadır. Bu durum, özellikle derecelendirme işlemi esnasında geçmişe yönelik olarak yapılan incelemelerden kaynaklanmaktadır. Derecelendirme ile yöneticiler, firmaları hakkında geçmişe göre daha fazla bilgi edinir ve bu bilgiler doğrultusunda firmanın yapısını tekrar gözden geçirme olanağını elde etmektedirler. Böylelikle firmalar oto kontrol sistemlerini ve yönetim kalitelerini geliştirmek için teşvik edilir ve etkinliğin artması için gerekli çalışmaların yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

Derecelendirme işlemi ile borçlanma esnasında maliyet tasarrufu sağlanmaktadır. Bu tasarrufun boyutunun ne kadar olacağı, alınan dereceye göre değişkenlik göstermektedir. Derecelendirme sonucunda yüksek derece alan firmaların, finansman maliyetlerinde önemli azalmalar olmaktadır. Başka bir ifadeyle, genel olarak derecelendirilen firmalar, tahvil ve finansman bonusu gibi sabit getirili menkul kıymetler ile hisse senedi gibi değişken getirili borçlanma aracı piyasalarından, derecelendirilmeyen firmalara göre daha düşük maliyetle borçlanma olanağı bulmaktadırlar.

4.1.7. Derecelendirmenin Bankalar Açısından Önemi

Bankaların fon kaynakları, özkaynaklar ve yabancı kaynaklar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. bankalar için özkaynaklar, ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve dağıtılmayan karların toplamından oluşmaktadır. Bankaların belli başlı yabancı kaynakları ise, mevduat, tahvil ihracı ve merkez bankası kredileridir. Bankaların sağlamış oldukları bu fonları kullanım alanları arasında krediler, menkul değerler ve iştirakler sayılmaktadır.

Bankaların derecelendirme ile bilmesi gereken nokta, almış oldukları derecelerin kendileri için uluslararası bir görünürlük sağlayacağı ve bankanın isminin ihracatçılar ve dış temsilci gibi potansiyel ortaklar ve müşteriler tarafından tanınmasını sağlayacağı ve kredibilitesinin ortaya çıkacağıdır.

Bankalar ve sigorta firmaları derecelendirmeyi hem portföylerinin riskinin değerlendirilmesinde, hem de kendi yaptıkları analizleri desteklemek ve güncelleştirmek konusunda istatistiksel bir veri olarak kullanmaktadırlar. Derecelendirme, bankaların taahhütlerini yerine getirme kapasitelerini ortaya koyarak faiz oranlarının riske göre farklılaştırılmasını sağlar. Tasarruf sahiplerinin, risk faktörlerini dikkate alarak banka seçimi yapmalarına olanak sağlamaktadır. Böylelikle, mevduat maliyetlerinde tasarruf sağlanmaktadır.

Derecelendirme kuruluşları tarafından yüksek derece verilen bankaların, borçlanma maliyetleri de önemli oranlarda azalmaktadır. Bankacılar, finansal yapılarını güçlendirerek ve risklerini sınırlandırarak, derecelendirme analizleri esnasında yüksek derece avantajlarında yararlanmak isteyeceklerdir. Böylelikle, bankanın oto kontrol sistemlerinin ve yönetim kalitesinin geliştirilmesi sayesinde bankanın piyasa mekanizmasındaki etkinliği artacaktır. Ayrıca derecelendirme sonucunda yüksek not almış olan bir bankaya ve dolayısıyla bankacılık sistemine tasarruf sahiplerinin güven duymalarını sağlamaktadır. Bankaların uluslararası finans çevreleriyle ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli rol oynamakta ve derecelendirme

sonucu alınan yüksek not, kredi geçerliliğinin sembolü olduğundan, dış kaynak kullanım maliyetinin de azalmasını sağlamaktadır.

Bankaların gerek uluslararası piyasalarda sendikasyon kredisi sağlamada gerekse uluslararası piyasalarda tahvil ihracı yapmak suretiyle kaynak sağlamada derecelendirme notlarının önemli bir etkisi olmaktadır. Sendikasyon kredileri birden fazla bankanın bir araya gelerek, genellikle daha büyük hacimde verdikleri uluslararası kredilerdir. Kredi kullanan taraf böylece geniş hacimli kredi talebini daha düşük maliyette ve etkin olarak karşılayabilmektedir. Böylelikle piyasada birkaç kez kredi talebinde bulunmaktan ve kredi işlemi yapmaktan kurtulmakta, ayrıca önemli bir kredi kullanımı ile kredibilitesi artmaktadır (Tikveş, 1992:4).

Yüksek derecelendirme notu, bankanın daha az risksiz olduğunu ifade etmekte ve böylece ucuz maliyetli kaynak sağlamasında yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte derecelendirme sonucunda verilen notlar global ekonomi içerisinde önem taşımaktadırlar. Bu özellikle Avrupa birliği ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Türk bankaları ve şirketleri için ön plana çıkmaktadır. Ticari işlem gerçekleştiren taraflar kiminle iş yaptıklarını bilmek isteyeceklerdir. Kredi verilmesi esnasında bankaları diğerleriyle karşılaştırmak için en elverişli yöntem, kabul edilen standartlar çerçevesinde firmalara verilen dereceler olarak kabul edilmektedir.

Banka yöneticilerinin derecelendirme kuruluşlarına karşı olan çekincesi de bankanın sır kabul edip, açıklamaya yanaşmak istemediği konularda da sorulara muhatap olmamalarıdır. Bu bilgiler doğrultusunda, derecelendirme kuruluşları, banka yönetiminin yeterliliğini, akılcılığını, piyasayı ne kadar takip ettiğini, stratejik düşüncelerini değerlendirmektedir (Öcal, 1996:19). Banka yöneticileri basiretli davranış içinde olmalı ve gelecekte olabilecekler konusunda ileri görüşlü ve çağdaş piyasanın gereklerine ayak uydurabilmelidir. Derecelendirme işlemi sonunda alınan notlar, bankanın kredi kaynakları konusunda tasarruf sahiplerinin bankayı tercihlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bankaların aldığı derecelendirme notları, piyasa mekanizmasının etkinlik ve güvenilirliğini de belirlemektedir.

4.2. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONU

Günümüzde yönetim kurulları, yöneticiler ve düzenleyiciler için tüm kurumu kapsayan risk yönetimi (Enterprisewide Risk Management veya ERM) kavramı çok büyük önem kazanmıştır. Risk yönetimi, bankacılar ile finans kurumlarının ve hatta diğer firmalar tarafından kullanılan yönetim sürecinin anahtar kelimesi haline gelmektedir.

Risk yönetimi kavramının içeren iki önemli özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yönetim süreci içerisinde bankaların karşılaşmış oldukları risklerin genel itibariyle birbiriyle bağlantılı bir yapıda olmasıdır. Örneğin, alacaklarını çeşitlendirme yoluna giden bir bankanın kredi riski azalırken, buna karşılık operasyon riski ile itibarına yönelik riskler artış göstermektedir.

Risk yönetimi sürecinde öne çıkan ikinci özellik ise risk yönetiminin tutarlı, dengeli ve bir bütün olarak ele alınarak değerlendirilmesidir. Tüm kurumu kapsayan bir risk yönetimi kavramının sağladığı bir çok avantaj bulunmaktadır. Öncelikle risk yönetiminin bankaların karlılığı üzerindeki etkisi gelmektedir. Bankanın uygulamış olduğu risk yönetimi etkili ise bankanın gelirlerindeki değişkenlik azalır ve dolayısıyla da bankanın piyasa değeri artacaktır. Bu konuda böyle organize olmuş bir yaklaşım sonucunda bankanın risk ve getirileri daha iyi kontrol edilebilecek, sermaye yatırımları hakkında daha sağlıklı kararlar alınabilmektedir.

Tüm kurumu kapsayan risk yönetimi yaklaşımının uygulanması aşamasında bankaları bir takım zorluklar beklemektedir. Bu yaklaşımın uygulanmasıyla yeni bir yönetim yapılanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Risk yönetimi firma genelindeki başarıya yönelik firma içi bir kültür oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Risk yönetimi yaklaşımının uygulanmasında bankaların karşılaştıkları diğer bir zorluk ise kalifiye işgücü gereksinimidir. Bu nedenle bankalar, bu alandaki işgücü gereksinimini hizmet içi eğitime tabi tutarak yetiştirme yoluna gitmektedirler. Çünkü

bu yaklaşımın etkili ve başarılı olabilmesi ancak doğru bir organizasyon yapısına ve bu organizasyonda görev alan işgücünün kalitesine bağlıdır.

Bankacılıkta risk yönetimi uygulamalarının gelişimi; finansal risk tiplerine, bir risk yönetimi çerçevesi kurabilmek için gerekli olan metodolojiye ve bütünleşik tüm kurum çapında risk yönetiminin gerçekleştirilmesine yardımcı olacak ve risk optimizasyonu ile kurumsal zararların engellenmesine katkıda bulunacak bir risk değerlendirmesinde izlenecek prosedürlere göre tanımlanabilir (Clarke, 2001:52).

Gelişmiş risk yönetimine yönelik talep, sadece finansal kuruluşların daha iyi risk yönetimi tekniklerini kullanmak istemelerinden değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzenleyici kurumların yaklaşımlarından da kaynaklanmaktadır. Finansal piyasaların serbestleşmesi, daha iyi düzenleyici kontroller ve teknolojiye ileriye gidenlerde bu gereksinimin doğmasına katkıda bulunmuştur. Risk yönetimi konusunda önemli olan nokta, finansal kuruluşların, karşı karşıya oldukları riskleri belirleme, yönetme ve bütünleştirilmesidir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından hazırlanan ve 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren muhasebe uygulamalarını düzenleyen “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile bir çok banka ve finansal kurum, mevcut risk yönetimi uygulamalarını değiştirmek zorunda kalmaktadır. BDDK, bu yönetmelik ile Türk bankalarının sermaye yeterliliği ile ilgili olarak piyasa riskini rasyonalize etmelerini gerektirecek uluslararası muhasebe standartlarının tam ve eksiksiz olarak uygulanmasını amaçlamaktadır. Muhasebe uygulamalarının düzenlenmesi ile bankalarda yer alacak olan İç Kontrol ve Risk Yönetimi sistemlerini yakın bir şekilde kontrol etme olanağına da kavuşmaktadır. Düzenleme sistemlerini, kredi portföylerini ve piyasa riskini değerlendirecek dış denetçileri kullanma zorunluluğu da getirilmektedir.

Bir firmanın, tüm kurumu kapsayan risk yönetimi yaklaşımını gerçekleştirebilmek için gerekli olan organizasyon yapısı ve tanımları firmadan

firmaya çok büyük oranda farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı firmalar piyasa riskini tüm dünyadaki operasyonları için hesaplamakta ve bunu tüm kurumu kapsayan risk yönetimi olarak değerlendirmektedirler. Diğer firmalar ise, global operasyonlarının tüm şubelerde oluşan kredi riskini değerlendirmek için tüm kurumu kapsayan risk yönetimi kullanmaktadır (Aksel, 2001:57). Ancak, birçok banka piyasa ve kredi riskini entegre bir şekilde ele almaktadır. Bunların içinde daha iddialı olan bankalar ise operasyon riskini de yine tüm kurumu kapsayan risk yönetimi çatısında değerlendirmektedir.

4.2.1. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Bankaların risk yönetiminde esas olarak ele aldıkları üç temel risk unsuru bulunmaktadır. Bu riskler; kredi riski, piyasa riski ve operasyon riskidir. Kredi riski; borçlu kurumun bankaya ödemekle yükümlü olduğu ama finansal yükümlülüğünü yerine getiremediği miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacak her türlü gider olarak nitelendirilebilir (Aksel, 2002:75). Piyasa riski ise bilanço ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme olasılığıdır.

Operasyonel risk ise banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucunda hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve işgücünü tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisindeki hata ve aksamalar ile doğal afetlerden (sel, deprem, yangın vb.) kaynaklanabilecek kayıpların sonucunda zarara uğrama olasılığı olarak tanımlanabilir.

Bankalar risk yönetimi organizasyonunun düzenlemesini yaparken özellikle bu üç risk türünü göz önüne almaktadırlar. Risk yönetimi organizasyonunda kredi riski, piyasa riski komiteleri ayrı ayrı yer almaktadır.

Bankacılıkta risk yönetim süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetim grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporların araştırılması, teyidi ve denetimi aşamalarından meydana gelmektedir.

Bankaların risk yönetimi sürecinde yönetim kurulu kadar risk yönetimi grubu da önem taşımaktadır. Risk yönetimi grubu, idari bakımdan yönetim kurulundan ayrı olarak örgütlenmektedir. Risk Yönetim Grubu; bankanın karşılaştığı risklerin sistemli yönetilmesi amacıyla oluşturulan; üst düzey risk komitesini, banka risk komitesini ve merkezi veya merkezi olmayan yapıdaki münferit faaliyet birimlerine ilişkin risk yönetim komitelerini kapsayan yapılanmanın tümünü ifade etmektedir.

4.2.2. Bankacılıkta Risk Yönetimi Organizasyonu

Tüm kurumu kapsayan risk yönetimi yaklaşımının uygulanmasında bankaların organizasyon yapıları önem taşımaktadır. Bankaların bütün risklerini – kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riski – merkezileştirmenin çok büyük yararları bulunmaktadır. Bu risklerle tek tek ilgilenmek yerine en etkili yöntem, risk yönetiminin devamlılığı ve bütünlüğünü bütün risk işlemlerinin sorumluluğunu taşıyan tek bir organizasyon çatısı altında toplamaktır. Bu birimin başında firmanın, bütün iş ve finansal riskini gözetken kişi olan genel risk müdürü (Chief Risk Officer – CRO) bulunmaktadır.

Tüm kurumu kapsayan risklerden sorumlu tek bir organizasyon birimi sayesinde, banka başarılı bir risk yönetimi adına güçlü bir temele sahip olur. Merkezileşmiş bir risk yönetimi, ortak bir iskelet, firma politikası ve ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesini sağlar. Ayrıca bu risk yönetimi yaklaşımı, üst düzey yönetimin ve karar mekanizmasında görevli bireylerin riskler arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamalarını sağlar. Bütün riskleri, bünyesinde barındıran bu yapı sayesinde bankalar; risk yönetimi, finansal analiz ve mantık arasındaki dengeyi daha iyi kurarak, kararlarında kar / zarar analizlerini daha sağlıklı bir şekilde yapabilirler.

Böyle kapsamlı bir yapı aynı zamanda gelecekte oluşması olası risklerin analizini de kolaylaştırır.

Bir bankaya, bütün kurumu kapsayan risk yönetimini adapte etmedeki ilk aşama öncelikle o bankanın risk yönetimine olan yaklaşımını incelemektir. Bu inceleme için öncelikle şu soruların cevabını aramak gerekir:

- 1) Banka şu anda bütün kurumu kapsayan bir risk yönetimi iskeletine sahip mi?
- 2) Bütün kurumu kapsayan risk yönetimi için belirlenen stratejik amaçlar nelerdir?
- 3) Bu amaçlar banka genelinde biliniyor mu?
- 4) Her riskli alan, kontrol eden ve değerlendirmeden sorumlu kişiler kimlerdir?
- 5) Riske göre ayarlanmış performans metotlarından kimler sorumlu?
- 6) Firma olarak riske yaklaşım öneri bazında mı yoksa riski kontrol yönünde mi?
- 7) Departmanların sorumlulukları belirli bir organizasyon şemasına uyuyor mu?

4.2.2.1. Risk Yönetimi Organizasyonunda Geleneksel Yaklaşım

Tüm kurumu kapsayan risk yönetimi yaklaşımı öne çıkmadan önce, bir çok finansal kurum, firma risklerine karşı parçalı bir yaklaşım izliyorlardı. Başka bir ifadeyle, her risk için ayrı bir organizasyon yada departman bulunuyordu. Böyle olunca da risklerin birbirleri arasındaki etkileşimi göz ardı ediliyordu. Günümüzde de birçok kurum hala bu geleneksel modeli uygulamaktadır (Aksel, 2001:58).

Bu modele genel müdür ya da yönetim kurulunun altında çalışan krediler müdürü, firmanın kredi politikalarını belirler ve kredileri onaylar. Ayrıca piyasa risk müdürü de firma için piyasaların limitlerini belirler. Piyasa risk müdürü de krediler

müdürü gibi bağımsız olarak çalışmaktadır ve finansman müdürüne veya doğrudan genel müdüre bağlıdır.

Bu modele göre operasyon riski yönetimi daha da parçalanmış durumdadır. Hukuk iç denetim ve sigorta gibi birbirinden bağımsız gruplar operasyonel risklerin kontrolünden sorumludur. Her birimde görevli müdürler, riskler gündeme geldikleri zaman gündelik işleri çerçevesinde bu risklerle ilgilenirler. Sonuçta, firmadaki birçok kişi firmanın risklerin bir parçasından sorumludur ve üst yönetime bunu rapor eder. Bazıları – krediler müdürü gibi – kurumu kapsayan bir riskten sorumlu olabilir ancak bu sadece kendisiyle ilgili olan alanda sınırlı kalmaktadır.

Geleneksel modelde, büyük olan bütün riskler komiteler tarafından yönetilir. Kurumu kapsayan fonksiyonlar, finans, iç denetim ve hukuk birimi temsilcilerinden oluşan, kurum genelinde işlev gören komitelere verilmiştir. Bir ya da daha çok komite, kredi ve piyasa riski, aktif ve pasifler, operasyonel risk ve likiditeden sorumludur.

Geleneksel modelde, birden fazla grup olması bütünlük, ölçme ve firma politikasını belirlemede sorunlara yol açabilmektedir. Bu durumda “Kim en önemli risklerle ilgileniyor?” sorusu gündeme gelir. Bunun yanı sıra grup toplantıları arasındaki sürede risklerin bütününden kimin sorumlu olduğu da açık değildir.

Örnek olarak; bir Amerikan yatırım bankasında, kredi riskini inceleyen ve finansman müdürüne raporlayan, öte yandan da piyasa riskini genel müdüre rapor eden ayrı birimler bulunmaktadır. Banka genelindeki çeşitli operasyonlar risk taşır ve bunlar farklı birimlerce yönetilir.

4.2.2.2. Tüm Kurumu Kapsayan Risk Yönetimi Organizasyonu

Finansal kurumlar, karşı karşıya oldukları riskleri çeşitli yollarla yönetmektedir. Tüm kurumu kapsayan risk yönetimine özel organizasyon şeması

kurumun stratejik amaçlarına, geçmişine ve çalışanların kişisel yeteneklerine göre çeşitlilik göstermektedir

Bu faktörlere bağlı olarak genel risk müdürünün görev ve sorumlulukları firmadan firmaya büyük değişiklikler göstermektedir. Ancak bir çok finansal kurum için genel risk müdürünün görevleri aşağıdaki modellerden birine göre sınıflandırılabilir.

1. Finansal risk modeli: Bu risk yönetim modelinin temeli, finansal risklerin entegrasyonu ve genel risk müdürüne piyasa ve kredi risklerini rapor edecek birimlerin kurulmuş olmasıdır. Ancak bu yaklaşımın zayıf noktası, operasyon riskinin yine organizasyonun çeşitli birimlerine yayılmış olması, hatta farklı bir komiteye rapor edilmesidir. Risk yönetimi birimi temel olarak risk politikası, ölçümü ve analizi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu modelde genellikle limitleri belirleyen ve onaylayan ayrı bir krediler müdürü bulunmaktadır.

Bu modele göre bankalarda genel risk müdürü, kredi ve piyasa risklerinden sorumludur. Grup, firmanın risk bazlı sermaye getirisini optimize etmenin yollarını arar. Bu risk yönetim grubu genel risk komitesinin iskeletini oluşturmaktadır.

Risk yönetim grubu, piyasa riski limitlerini ve kredi riski konsantrasyonlarını belirleyip, kontrol eder; bunun yanı sıra bilançonun aktif pasif yapısını ve sermaye getiri hedeflerinin tahmininden sorumludur. Genel risk müdürü, risk yönetimi komitesinin oluşturur ve diğer komiteler ise operasyon riski, likidite riski, sermaye ve yatırım komiteleri olarak adlandırılmaktadır (Aksel, 2001:69).

2. Bütün risk modeli: Bu modelin en belirgin özelliği, genel risk müdürünün operasyon riski de dahil olmak üzere kurumun bütün risklerinden sorumlu olmasıdır. Bu modelde genel risk müdürünün görevi tipik bir danışmanlık görevidir. Genel risk müdürü, risk içeren olaylardan firmayı haberdar eder, firmanın risk politikalarını belirler, riskin büyüklüğünü ölçer ve operasyon riskiyle ilgili durumları rapor eder. Risk müdürü back ofis, bilgi işlem ve diğer alanlarla ilgili

risklerle ilgilenmez. Hukuk ve iç denetim gibi kontrol mekanizmalarıyla ilgili risklerin yönetimini de yapmaz. Doğrudan ilgilenmemesine karşın, genel risk müdürünün bu konularda da bir bağlantısı vardır. Esas riski alan birimler; iş birimleri, kredi ofisleri ve komiteleridir.

Yatırım bankaları çoğunlukla, bütün birimlerin riskinin analizini yapıp rapor eden ve tek bir çatı altında toplayan bütün - risk modelini uygulamaktadır. Genel risk müdürü danışmanlık görevi üstlenir, onaylama yerine denetleme ve raporlama yapar.

Diğer modeller gibi bütün – risk modeli de firmanın kültürüne ve kişilerin yeteneklerine göre geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Örneğin bir bankada “global risk yönetimi grubu” analizler yapar, risk yönetimi metotlarını ve bankanın kendi politikasını belirleyen bir krediler müdürü de bulunmaktadır.

3. Risk yönetim modeli: Bütün – risk modeline alternatif diğer bir yaklaşım da risk yönetimiyle ilgili kontrol fonksiyonlarını genel risk müdürlüğü çatısı altında toplayan risk yönetim modelidir. Bu yaklaşım, danışmanlıktan ziyade yönetmeye yönelik bir modeldir. Bu modelde genel risk müdürü gözlemler yapar ve iç denetim gibi kontrol fonksiyonlardan sorumludur. Onaylama işlemlerini yapan risk yönetimi mekanizmasının içinde yada dışında olabilen kredi ve piyasa riski müdürleri genel risk müdürü ile beraber çalışmaktadır.

Finansal kurumlarda risk yönetimi modelinin başarısı, firmanın yetki, destek, ast – üst ilişkileri konularındaki kararları genel risk müdürünün etkinliği ve aynı zamanda firmanın risk yönetimine bağlıdır. Bu kararlar; risk müdürünün geçmişi ve daha da önemlisi bu kişiye çeşitli sorumluluk alanlarında ne kadar güvenildiği olmak üzere iki temel faktöre göre belirlenmektedir.

Esas itibarıyla, tüm kurumu kapsayan risk yönetiminin başarısı kişi ve firma kültürü gibi faktörlere bağlıdır. Risk yönetiminde birçok sorumluluk genel risk müdüründedir; ancak departmanları arasındaki ilişkiler de çok önemlidir. Genelde

risk m¼d¼r¼n¼n g¼revi, danışmanlık şeklinde olduğundan çok fazla sorumluluğa sahip olabilir. Ancak kararların hayata geçirilmesi konusunda yetkisi bulunmayabilir. Genel risk m¼d¼r¼n¼n gerçek anlamada başarıya ulaşabilmesi için y¼netimin desteği şarttır. Sonuç olarak amaç, şirkette her çalışanın risk ve gelir dengesini g¼nl¼k işlerinde g¼z¼n¼nde bulundurmalarını sağlamaktır.

4.2.3. Risk Y¼netimi Organizasyonunda G¼rev ve Sorumlulukların Dağılımı

Risk y¼netiminin organizasyonel yapısının oluşturulması çerçevesinde y¼netim kuruluna doğrudan bağlı, bağımsız çalışan bir risk komitesi; bu komiteye bağlı banka risk komitesi ve buna bağlı olarak, bankanın faaliyetlerinin yapısına uygun sayıda ve ¼zellikte çeşitli risk y¼netimi komiteleri (piyasa riski, kredi riski) bulunmaktadır.

4.2.3.1. Risk Y¼netim Grubunun G¼rev ve Sorumlulukları

Bankaların risk y¼netimi hakkında çıkarılan y¼netmelik ile bankaların yapısında kurulması zorunlu olan risk y¼netim grubuna;

a) Risklerin izlenmesi ve analizi kapsamında; pozisyonlara ve fiyatlara ilişkin verilerin izlenmesi, olası senaryoların analizi, risk unsurlarının ¼zetlenmesi ve raporlanması, diğer birim ve iş alanları ile uyumu ve geriye d¼n¼k test (backtesting) uygulanması,

b) Sayısal ya da analitik analizler kapsamında; yeni finansal ¼r¼nler için modellerin saptanması, yeni sayısal ve analitik modellerin tasarlanması ve oluşturulan yeni modellerin denenmesi,

c) Fiyat araştırmaları kapsamında; karmaşık t¼rev ¼r¼nlerin fiyatlarının araştırılması, fiyatlama modellerindeki fakt¼rlerin değişiminin kaydedilmesi ve belgelenmesi,

d) Model geliştirme kapsamında; sistem için yeni modellerin risk analiz araçlarının ve tekniklerinin geliştirilmesi, geri bildirim konusu yapmış tarihi veya geçmiş verinin idame ettirilmesi,

e) Sistem geliştirme ve bütünleştirme kapsamında; işlem yapmayı desteklemek için alt yapının geliştirilmesi, diğer sistemlerden girdilerin kabul edilmesi, verilerin silinmesinin, temizlenmesinin ve dönüşümünün otomatik hale getirilmesi, risklere ilişkin verilerin ve bu bilgilerin kullanımını destekleyecek veri tabanlarının geliştirilmesi temel görev ve sorumlulukları verilmektedir.

Her bankanın faaliyet tipine, hacmine ve yapısına göre farklı özellikler sahip risklerin izlenmesi ve kontrolü için risk yönetim grubuna bağlı olarak çalışan alt kademelerde birden çok risk izleme ve kontrol birimi kurulabilmektedir.

4.2.3.2. Üst Düzey Risk Komitesinin Görev ve Sorumlulukları

Üst düzey risk komitesi, bankanın izleyeceği risk yönetim stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve izlenmesinden sorumludur. Üst düzey risk komitesi tarafından, bankanın risklilik düzeyi değerlendirilmesini yapar. Ayrıca acil ve beklenmedik durum planını hazırlar ve bunu yönetim kurulunun onayına sunar. Üst düzey risk komitesi, risk yönetim grubunu banka yönetim kuruluna karşı temsil etmekle görevlidir.

4.2.3.3. Kredi Komitesinin Görev ve Sorumlulukları

Risk yönetim grubuna bağlı olarak çalışan, kredi risklerinin izlenmesi ve kontrolü için kurulan kredi komitesinin görev ve sorumlulukları;

- a) Karşı taraf limitlerini ve istisnai kredileri gözden geçirmek ve onaylamak,
- b) Limitlerin üzerine çıkan istisnai tutarların kontrolünü yapmak,
- c) Büyük tutarlardaki işlemleri onaylamak ve hassas sayılabilecek kredileri gözden geçirmek,
- d) Yeni açılan ve yenilenen kredileri analiz etmek ve onaylamak,

e) Kredi risk departmanlarına limitlerin belirlenmesi ve uygulanması noktasında destek sağlamak, olarak belirlenmiştir.

4.2.3.4. Kredi Departmanının Görev ve Sorumlulukları

Kredi risklerinin izlenmesi ve kontrolü için kurulan kredi komitesine bağlı olarak çalışan kredi departmanının görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- a) Günlük olarak kredi tutarlarını, karşı tarafın limitleri ile kontrol etmek,
- b) Tek tek karşı taraf limitlerini belirlemek, karşı tarafların kredibilitesini ve hassas sayılabilecek kredilerin kontrolünü yapmak,
- c) Derecelendirme firmaları ve danışmalık servisleri ve finansal inceleme gibi kredilerle ilgili diğer iş bölümlerine rehberlik etmek,
- d) Ölçüm yöntemlerinin belirlenmesinde risk yöneticilerine yardımcı olmaktır.

4.2.3.5. Risk Yöneticilerinin Görev ve Sorumlulukları

Her birimin başında bulunan risk yöneticilerinin görev ve sorumlulukları özetle genel olarak aşağıdaki gibidir:

- a) Risk yönetim grubundan gelen risk bilgilerini derlemek,
- b) Risk politikalarının ve yöntemlerinin iş sahalarında kullanılmasını sağlamak,
- c) Risk yönetim fonksiyonuna kesin ve güncel risk bilgilerini sunmak, Günlük olarak riskleri limitler dahilinde kontrol etmektir.

4.3. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONUNDA ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM İHTİYACININ GİDERİLMESİNDE HİZMET İÇİ EĞİTİM YÖNTEMİ

Eğitim sistemi, bireyin eğitim gereksinimlerini karşılayacak şekilde alt sistemlerden oluşmaktadır. Eğitim sistemi bir bütünlük çerçevesinde, örgün eğitim ve yaygın eğitim alt sistemlerinden oluşmaktadır.

Örgün eğitim, belirli yaş gruplarında ve aynı seviyede bulunan bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, bir okul çatısı altında düzenli olarak verilen eğitim sürecidir.

Yaygın eğitim ise örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya örgün eğitimin öğretim kademelerinin birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinim duydukları alanlarda verilen eğitimidir. Bu eğitim sürecine katılan bireyler, örgün eğitimden farklı olarak değişik yaş gruplarında ve seviyelerde olabilmektedir. Yaygın eğitim sistemi kendi içerisinde; halk eğitimi, yetişkinler eğitimi, hizmet öncesi mesleki eğitim ve hizmet içi eğitim olarak gruplandırılmaktadır. Yaygın eğitim diğer bir ifadeyle yaşam boyu süren eğitim süreci olarak tanımlanabilir.

4.3.1. Hizmet İçi Eğitim Kavramı

Bir kurumda, belirli bir göreve atanan bireyler, işe başladığı günden itibaren, ayrılıncaya kadar geçen süreç içerisinde, mesleği ile ilgili gelişmelerin gerisinde kalmamak için sürekli olarak eğitime gereksinim duymaktadır. Bireyin gereksinim duydukları bu eğitimi verebilmek amacıyla hizmet içi eğitim yöntemi kullanılmaktadır.

Hizmet içi eğitim kavramı farklı ifadelerle tanımlanmaktadır. Hizmet içi eğitim, herhangi bir meslek adamının, mesleğine başladığı ilk günden, bıraktığı güne

kadar kendini mesleği için devamlı olarak yetiştirmesi veya yetiştirilmesi olarak tanımlanabilir (Açıkel, 1990:3).

Haydar Taymaz (1997:4) ise Hizmet içi eğitimi “özel ve tüzel kişilere ait işyerlerinde belirli bir maaş karşılığı işe alınmış ve çalışmakta olan bireylerin, görevleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak üzere yapılan eğitim” olarak tanımlamaktadır.

Bankacılık sektörü için ise hizmet içi eğitim, kamu ve özel bankalarla, özel finans kurumlarının, herhangi bir biriminde çalışan işgücünü görevli oldukları alanda yetiştirmek için verilen eğitim olarak tanımlanabilir.

Günümüzde sektör ayırımı yapmaksızın tüm kamu ve özel kurumlar, işe aldıkları işgücünü yetiştirmek için hizmet içi eğitim yöntemini yaygın olarak kullanmaktadır.

Hizmet içi eğitimin genel amacı, üretilen mal veya hizmette işgücü faktörüne düşen payın verimliliğini arttırmak üzere bireylerin gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarınıdır. Bankacılık sektöründe ise hizmet içi eğitimin amaçlarından bazıları şunlardır:

- 1) Banka çalışanlarının yapmakta olduğu işte yetiştirilmesi ve yeni bilgiler öğretilmesi,
- 2) Banka çalışanlarının üst kademelere yükselebilmeleri için hazırlanmalarını sağlamak,
- 3) Banka çalışanlarının, çalıştığı kuruma, iş arkadaşlarına ve müşterilere karşı tutum ve davranışlarını geliştirmektir.

4.3.2. Hizmet İçi Eğitimin Planlanması

Eğitim planlaması, var olan durumdan saptanmış amaçlara, hedefler ulaşmak üzere izlenecek politikaların belirlenmesidir. Bu tanıma göre planlama sürecinde ilk

olarak mevcut durum ile ulaşılmak istenilen hedefler saptanır, daha sonra politikayı ve planın unsurlarını oluşturan, plan uygulanmasında yaralanılacak; insan ve madde kaynakları, uygulanacak yöntem ve teknikler uygulama yer ve ortamı, uygulama zaman ve süreleri, kontrol zamanları teknikler, araçlar ve ölçütler belirlenir (Taymaz, 1997:48).

Bankaların risk yönetiminde görev alacak işgücünün yetiştirilmesi için düzenlenecek olan hizmet içi eğitim etkinlikleri önceden belirlenmiş amaçlara göre planlanır. Hazırlanan planın uygulanması aşamasında, öncelikle eğitim programlarının hazırlanması, değerlendirme yapılması, başarı derecesinin saptanması, eksiklik ve hataların belirlenmesi, elde edilen sonuçların amaçlarla karşılaştırılması ve kıyaslama yapılması gerekmektedir.

Ayrıca yapılan değerlendirme ve analizler sonucunda ortaya çıkan hataların ve eksikliklerin, planın uygulanma şekli ve kaynakların kullanılmasında yapılan hatalardan kaynaklandığının tespit edilmesi durumunda, bu hataların giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekecektir. Planlı bir eğitim çalışması sonucunda sistemle ilgili bilimsel yaklaşımların geliştirilmesi mümkündür. Planlamanın en büyük faydalarından biri de elde edilen sonuçların değerlendirilmesine ve karar verilmesine yardımcı olmasıdır.

Bankalar, aşağıda belirtilen üç aşamada yapılan çalışmalarla yapılacak olan hizmet içi eğitimin planlamasını tamamlamaktadırlar:

- 1) Mevcut durum göz önüne alınarak işgücünün hizmet içi eğitim ihtiyacının tespit edilmesi.
- 2) Yapılacak olan hizmet içi eğitim sonucunda ulaşılmak istenen hedeflerin belirlenmesi.
- 3) Tespit edilen amaçlara ulaşmak için izlenecek olan politikaların saptanması.

4.3.3. Hizmet İçi Eğitim Yönteminin Uygulanması

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme kurulu tarafından 2001 yılı içerisinde çıkarılan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile Türkiye’de faaliyette bulunan bankalara ve finansal kurumlara 01.01.2002 tarihli itibariyle bünyelerinde risk yönetimi bölümü kurma zorunluluğu getirilmektedir. Bu yönetmeliklerin yayınlanmasıyla bankalar, organizasyon yapılarını bu yeni sisteme göre düzenleme çalışmaları yapmaktadırlar.

Risk yönetimi bankalar için yeni bir kavram olmasından dolayı, bu bölümün kurulması sırasında bankalar bir takım zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bankaların bu alanda karşılaştıkları ilk sorunu kurulacak olan risk yönetimi bölümünün bankanın organizasyon yapısı içerisindeki konumu olmaktadır. Bu yönde, yurt dışında faaliyet gösteren bankaların organizasyon yapıları örnek alınmaktadır.

BDDK, tarafından yayınlanan yönetmelikte bankaların risk yönetimi bölümü ile ilgili uymak zorunda oldukları kurallar ana hatlarıyla belirtilmektedir. Bu nedenle, ülkemizde faaliyet gösteren bankaların organizasyon yapıları içerisinde risk yönetimi bölümünün yeri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Risk yönetimi bölümünün, bankanın organizasyon yapısı içerisindeki yeri, bu bölüm içerisinde açılana, “geleneksel yaklaşım modeli” veya “tüm kurumu kapsayan risk yönetimi modelleri”nden birine göre belirlenmektedir.

Bankaların karşılaştıkları risk yönetimi organizasyonu ile ilgili olarak karşılaştıkları en önemli sorun ise bu organizasyonda görev alacak yetişmiş işgücünün bulunmamasıdır. Bu nedenle, bankalarda risk yönetimi etkin bir şekilde yapılamamaktadır. Bankalarda, bu sorunu ortadan kaldırmak için, hizmet içi eğitim yöntemi ile yetiştirilmektedir.

Bir iş yerinde çalışan bireylerin aldığı eğitimin ve tecrübelerinin yetersiz kaldığı konularda, kendini geliştirebilmesi için en uygun çözüm yolu, hizmet içi eğitim verilmesidir. Bankaların risk yönetimi organizasyonunda görev alan

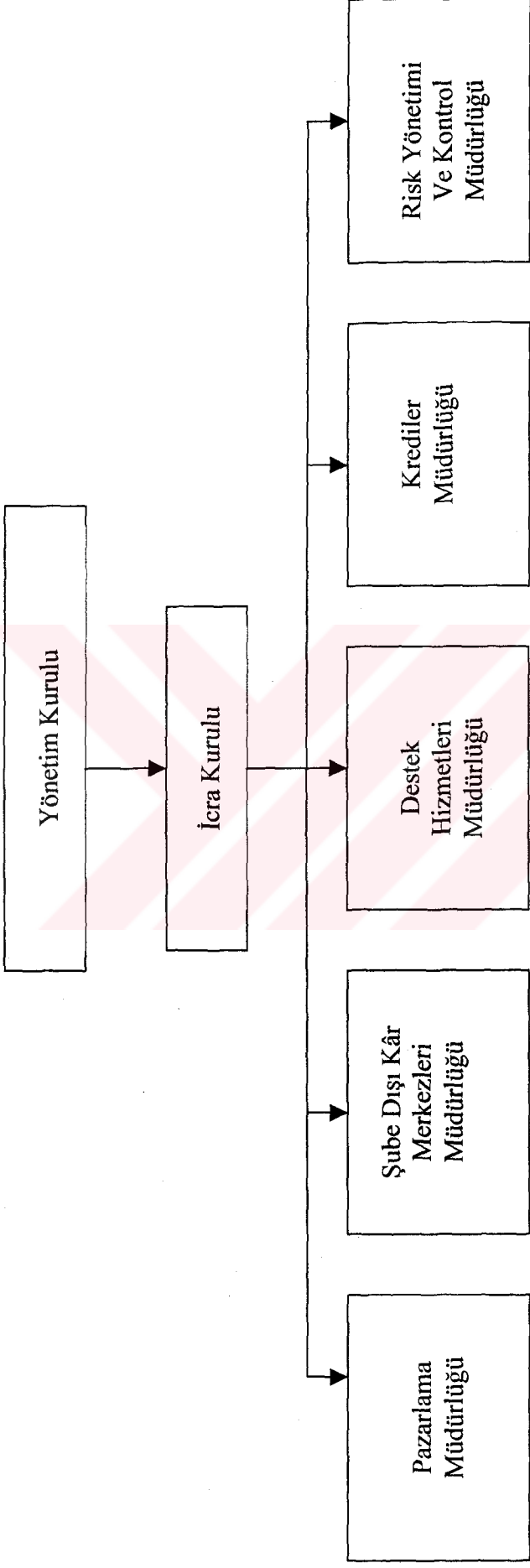
işgücünün, bu eğitim eksikliğinin giderilmesinde en uygun yöntemin, hizmet içi eğitim yöntemi olduğu açıkça görölmektedir.

Bankalar bu konuda verecekleri hizmet içi eğitim için kendi bünyelerinde faaliyet gösteren eğitim müdürlüğünü veya bu konuda eğitim veren diğer kuruluşları kullanmaktadır. Ülkemizde, bu konuda hizmet içi eğitim veren kamusal ve özel kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan en önemlisi de Türkiye Banklar Birliği (TBB) olarak kabul edilmektedir. Türkiye Bankalar Birliği tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim etkinlikleri, bu amaca en iyi şekilde hizmet etmektedir.

Bankaların, risk yöntemi konusunda eğitime olan gereksinmelerini, doğrudan kendi bünyelerinde bulunana eğitim bölümleri yoluyla veya diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak, hazırlayacakları hizmet içi eğitim programlarının uygulanması sonucunda, risk yönetimi konusunda uzmanlaşmış işgücü sayısının artacağı ve buna bağlı olarak da bankalarda daha etkin ve verimli bir risk yönetiminin gerçekleştirileceği tartışılmaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde faaliyet göstermekte olan bankalardan T.C. Ziraat Bankası'nın Risk Yönetimi Organizasyonu özet olarak ele alınmaktadır. Bankanın ana organizasyon şeması Şekil 1 de gösterilmektedir.

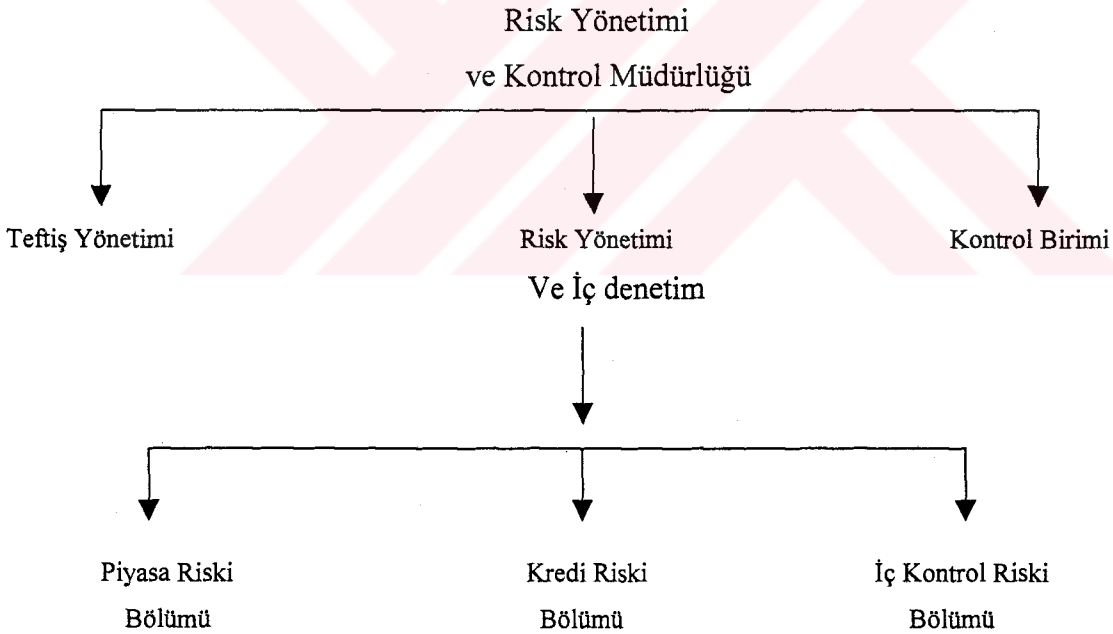
Şekil 1: TC. Ziraat Bankası Organizasyon Şeması

T.C Ziraat Bankası'nın organizasyonunda yönetim kuruluna bağlı beş ayrı müdürlük bulunmaktadır. Risk yönetimi de bu müdürlüklerin arasında yer almaktadır. Risk yönetimi ve Kontrol Müdürlüğü'nün başında, bankanın yönetim kurulunda görev alan bir murahhas aza bulunmaktadır.

Risk yönetimi ve kontrol müdürlüğü ise Şekil 2 de görüleceği üzere kendi arasında "risk yönetim ve iç denetimi birimi", "kontrol birimi" ve "teftiş yönetimi birimi" olmak üzere üç birimine ayrılmaktadır. Bu çalışmanın konusunu "Risk Yönetimi ve İç denetim" bölümü oluşturmaktadır. Risk yönetimi ve iç denetim birimi ise kendi arasında "piyasa riski", "kredi riski", "iç kontrol" olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümlerden piyasa riski ve kredi riski bölümleri, bankanın risk yönetimi işlemini gerçekleştirmektedir.

Şekil 2: Risk Yönetimi Kontrol Müdürlüğü Organizasyon Şeması

Risk yönetimi birimi içerisinde yer alan piyasa riski ve kredi riski bölümlerinin başında bir daire başkanı bulunmaktadır. Bu bölümlerde daire başkanının yanı sıra yönetmen, uzman, uzman yardımcısı ve memur statüsünde işgücü görev yapmaktadır. Bankanın risk yönetimi ile ilgili esas çalışmalar uzman ve uzman yardımcısı olarak

görev alan işgücü tarafından gerçekleştirilmektedir. Yönetmen olarak görevli işgücü ise yapılacak işlerin organizasyonu ve planlaması ile ilgilenmektedir bu uzmanlaşmış personele yardımcı olmak üzere de yeterli sayıda memur görev yapmaktadır.

T.C. Ziraat Bankası, risk yönetimi organizasyonunda görev alan işgücünün yetiştirilmesinde hizmet içi eğitim yöntemini kullanmaktadır. Bu konuda işgücüne hizmet içi eğitimi kendi bünyesinde yer alan Eğitim Daire Başkanlığı aracılığıyla vermektedir.

Risk yönetimi organizasyonunda görev alacak olan işgücünü seçerken ise, üniversitelerin 4 yıl eğitim veren fakültelerinden(İktisadi ve İdari Birimler, Mühendislik fakülteleri ve filoloji bölümü) mezun olanları tercih etmektedir. Banka işe aldığı bu personele 9 ay temel eğitim vermektedir. Temel eğitimden sonra 3 ay staj yaptırmaktadır. Temel eğitim programında personele Hizmet içi eğitim yöntemleriyle Genel Bankacılık, Temel Hukuk, Temel Muhasebe ve İnsan İlişkileri ve İletişim dersleri verilmektedir.

Temel eğitimi tamamlayan personelden, risk yönetimi organizasyonunda görevlendirilecekler banka tarafından seçilmektedir. Seçilen bu personele orta ve ileri düzey eğitimi kapsayan dersler verilmektedir. Hizmet içi eğitim programının; temel, orta ve ileri düzeyinde yer alan dersler ve bu derslerin içeriği Tablo 6 da ve çalışmanın ekler kısmında ayrıntılı olarak verilmektedir.

Hizmet içi eğitim programları, yönetici ve öğreticiler tarafından hazırlanmaktadır. Hizmet içi eğitim programlarının hazırlanmasında, işgücünün istekleri de göz önünde bulundurulmaktadır. Hazırlanan hizmet içi eğitim programlarının uygulanması aşamasında ise bankanın kendi bünyesinde bulunan eğitim uzmanları, üniversitelerde çalışan ilgili konuda uzmanlaşmış olan yerli ve yabancı öğretim üyeleri ve çeşitli kamu uzman olarak çalışan personelden yararlanılmaktadır. Hizmet içi eğitimin finansmanı için gerekli olan kaynak banka tarafından eğitime ayrılan bütçeden karşılanmaktadır. Hizmet içi eğitim programını başarıyla tamamlayan işgücü bankanın risk yönetimi bölümünde uzman ve uzman yardımcısı olarak görev almaktadır.

Tablo 6: RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONU HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMI

EĞİTİM DÜZEYİ	DERSİN ADI
Temel Düzey	1- Genel Bankacılık 2- Genel Muhasebe 3- Hukuk Başlangıcı 4- İnsan İlişkileri ve İletişim 5- Banka Muhasebesi I
Orta Düzey I. Grup	1- Banka Muhasebesi II 2- Vadeli işlemler Ve Türev Ürünleri 3- Standart Krediler 4- Aktif – Pasif Yönetiminde Karşılaşılan Riskler ve Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi
Orta Düzey II. Grup	1- Kredi Riski Yönetimi 2- Risk Yönetiminde Araçlar 3- Risk Yönetimi I 4- Şube Performans Analizi
İleri Düzey	1- Hazine İşlemlerinin Risk Kontrolü 2- Risk Yönetimi II 3- İstatistik I 4- İstatistik II 5- Zaman Serileri

SONUÇ

Günümüzde, bankalar finansman gereksinimlerini, uluslararası piyasalardan borçlanmak suretiyle karşılamaktadırlar. Bu nedenle, menkul kıymet ihracı veya diğer yöntemlerle kaynak temin etmeye çalışan banka sayısının artması ve yatırımcı yelpazesinin genişlemesi , gelişmiş ve küresel bir bilgi sistemi gereksiniminin ortaya çıkması, risk derecelendirmesine duyulan gereksinimi ve verilen önemi artırmaktadır. Derecelendirme, ulusal ve uluslararası sermaye piyasalarında faaliyet gösteren finans kuruluşlarının tahvil ihracı vb yöntemlerle dış kredi bulabilmesinde; maliyet, emek ve zaman faktörü bakımından önemli avantajlar sağlamaktadır. Derecelendirme işlemi, aynı zamanda sermaye piyasalarına getirdiği istikrar, kredibilite, kurumsallaşma ve denetim olanakları göz önüne alındığında, ülke açısından da önemli olduğu görülmektedir.

Sermaye piyasalarında yaşanan globalleşme eğilimi bankaları da etkilemektedir. Bunun sonucunda, bankaların gelişebilmeleri için ulusal piyasalardan sağlanan kaynaklar yeterli olmamakta, uluslararası piyasalardan da kaynak teminini zorunlu kılmaktadır. Bankalar ve finans kuruluşları ile uluslararası piyasalar arasındaki iletişiminin sağlanmasıyla da derecelendirme işlemi büyük önem taşımaktadır.

Banka yöneticileri belli bir ücret karşılığında olsa bile derecelendirme notlarının belirlenmesinde nihai kararın derecelendirme firmasında olduğunu, derecelendirme kararının kolay verilmediğini ve ciddi çalışmalara dayanan bir iş olduğunu kabul etmek zorundadırlar. Banka yönetimi açısından sıkıntıya yol açan nokta ise, derecelendirme işlemi sonucunda bankaya verilecek olan derecelendirme notunun olumsuz olma ihtimalidir. Bunun sonucunda yatırımcılar, ortaklar, para yatıranlar ve kredi verenler açısından derecelendirmenin bankaya olumsuz etkilerinin olabileceği gerçeği ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda düşük derecelendirme notunun olumsuz etkilerinin, bankayı riskli sayılabilecek bir duruma maruz bırakabileceğine karar verilirse, banka yönetimi derecelendirme notunun yayınlanmamasını da talep edebilmektedir.

Banka yöneticilerinin derecelendirme firmalarından olan diğer bir çekincesi de bankanın sır kabul edip, açıklamaya yanaşmak istemediği konularda da sorulara muhatap olmalarıdır. Derecelendirme firmaları açısından banka yönetimleri tarafından açıklanan verilerin yetersiz olduğu veya tam anlamıyla gerçeği yansıtmadığı konularında şüphe duyulabilmektedir. Banka yönetimleri kendilerini oldukları gibi, şeffaf bir biçimde yansıtmak istiyorlarsa, derecelendirme firmaları ile yapacakları toplantıların öncesinde hazırlık yaparak, toplantıda kullanacakları bilgi ve belgeleri bir dosya haline getirmelidirler. Ayrıca derecelendirme notunun belirlenmesi ile ilgili yapılan bu toplantıların bir defaya mahsus olmayıp, uzun vadeli bir süreç olduğunu kabul etmek zorundadırlar. Derecelendirme işlemi sırasında bundan dönüş mümkün olmayıp, derecelendirmenin kısır bir döngü olmadığı kabul edilmelidir.

Derecelendirme firmaları, derecelendirme işlemi sırasında elde etmiş oldukları bu bilgiler doğrultusunda; banka yönetiminin akıllığını, yeterliliğini, piyasayı ne kadar takip ettiğini, stratejik düşüncelerini değerlendirmektedir. Banka yöneticileri bu nedenle, basiretli davranış içinde olmalı ve gelecekte ortaya çıkabilecek olası riskleri şimdiden öngörmeli ve çağdaş piyasa mekanizmasının gereklerine ayak uydurabilmek için çalışmak zorundadırlar.

BDDK tarafından, 4491 sayılı Bankalar Kanunu'na paralel olarak 2001 yılı içerisinde çıkarılan yönetmelik ile Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların kendi bünyelerinde bağımsız bir risk yönetimi organizasyonu oluşturma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yönetmelik gereği bankalar içsel risklerini ölçmek için 2002 yılı başından itibaren bünyelerinde risk yönetimi organizasyonunu kurmuşlardır.

Bankalar da risk yönetimi organizasyonunun kurulmasında çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bankalar risk yönetimi organizasyonunun oluşturulmasında bu konuda uzmanlaşmış işgücü olmaması nedeniyle bir takım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bankalar bu sorunu giderebilmek için, seçmiş oldukları

personeli bir dizi hizmet içi eğitim programından geçirerek yetiştirme yoluna gitmektedirler.

Bazı kurumsallaşmış firmalar Resmi Gazete'deki mevzuat başta olmak üzere, kanun ve yönetmelikleri takip etmek üzere uzmanlar istihdam etmektedirler. Gelecekte de derecelendirme firmaları ile ilişkileri düzenleyecek olan, konusunda uzman ya da danışman olarak çalışan bireyler istihdam edilmelidir. Bu oluşum bankalara derecelendirme konusunda büyük yararlar sağlayacaktır. Bankalar, böylelikle bu şekilde kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri gibi, en iyi yatırımın insana yapılan yatırım olduğu savını da kuvvetlendireceklerdir

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, Abdülgaŧfar. “Türkiye’de Banka İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Gelişme Eğilimleri”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- AKGÜÇ, Öztin. **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul, T. İş Bankası Yayınları, 1984.
- AKSEL, H. Kaan. “Tüm Kurumu Kapsayan Risk Yönetimi Uygulamak İçin Finansal Kurumların Organizasyonu”, **Active Banka Dergisi**, Temmuz - Ağustos 2001, s.56-60.
- AKSEL, H. Kaan. “Kredi Riski Yönetimi“, **Active Banka Dergisi**, Mayıs- Haziran 2001, s. 64-67.
- AKSEL, H. Kaan. “Kredi Riskine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplanma Yöntemleri”, **Active Banka Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 2, Ocak - Şubat 2002, s. 75
- ALTUĞ. F. Nuray. **Gelişmekte Olan Ülkeler Yönünden Dış Borçlanmanın Ekonomik Önemi ve Türkiye’nin Dış Borçlanması**, Marmara Üniversitesi, İİBF Yayınları, İstanbul, 1986.
- APAYDIN, U. VE A. Ü. ERDOĞAN, “Kredi Değerliliği“, **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı: 7, 1980/3, s. 10-26.
- ATAMAN, Ayşe G. **Derecelendirme Kurumları ve Türkiye’deki Olası Rolü**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995.
- BABUŞÇU, Şenol **Banka Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulaması**, SPK Yayınları, Ankara, 1997.
- BABUŞCU, Şenol. Banka Risk Derecelendirmesi (Rating), TBB Yayınları, Seminer Notları, İstanbul, 25- 26 Mayıs 2000.
- BAKDUR, Alper ve Gülyeter DUMAN. **Kredi Notu Uygulması ve Bazı Ülkelerin Kredi Notları**, Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, DPT Yayınları, Ankara, Temmuz 1999.
- BAL, Harun. “Uluslararası Finansman, Tahvil Piyasaları, Kredi Değerliliği (Rating) ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, **İşleme ve Finans Dergisi**, Sayı: 103, Ekim 1994, s. 10-24.
- BALL, Matthew. “The Great Rating Debate”, **Corporate Finance**, Sayı: 4, 1994/1, s. 18-21.

CANTOR R. ve F. PACKER. "The Credit Rating İndustriy", **Federal Reserve Bulltein**, New York, Quartely Review, Summer Fall, 1994, s. 1-26.

Capital İntelligence, **Bank Credit Ratings**, The CI Rating System, New York, 1998.

CANVOUNSİN, Chiris C. "The LDC Dept Problem : Trends in Contry Risk Anaysis and Reschedulip Exercises", **The Colombia Journal of World Business**, Volume:17, No:1, Spring 1992.

CEYLAN ALİ, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Bursa, 1995.

CLARKE, Sally. "Kurum Capında Risk Yönetimi: Anahtar Kavram Entegrasyon", Çev. Yusuf Kenan ve Sami Keşkek, **Active Banka Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2001, s. 52-55.

ÇELEBİCAN, Gürcan. "Kredi Kurumlarında Borç Ödeme Gücü Oranı", **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, Sayı:7, Ocak 1992, s. 13.

ÇİLLİ , Hüseyin. **Enflasyon, Bankalar ve Risk** , TBB Yayınları, Ankara, 1994

Duff & Phelps. **Rating Handbook**, Chicago, 1995.

Dun & Bradstreet. "Contury Risk User Guide", **DB İnternational Risk & Payment Review**, Western Europa, August 1995.

EKEN, Mehmet . **Enflasyon Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi**, TBB yayınları, Ankara, 1994.

EKİNCİ, S. Mehmet ve Nalan GÜREL . "Amaç ve Yöntemleriyle Özleştirme" , **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Temmuz 1996, s. 41.

ERDEMOL, Haluk. "Bankacılıkta Dış Ticaret İşlemeleri ve Uygulanma" , **Akbank Ekonomi Yayınları**, İstanbul, 1990, s.10-12.

ERSAN, İhsan. "Kredi Değerliliği ve Türkiye", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Sayı: 1, 1986, s. 29-33.

EYÜPGİLLER, Servet. **Banka İşletmeciliği Bilgisi**, T. İş Bankası Yayınları, Ankara, 2000.

Finans Dünyası. "Rating Bir Sanat , Bilim Değil" , **Finans Dünyası Dergisi**, Şubat 1995, s.63-75.

Finans Dünyası. "Türk Bankalarının Dereceleri", **Finans Dünyası Dergisi**, Eylül 1998, s. 36.

- Finans Dünyası. "Thomson Bankwatch Derecelendirme Firması Tarafından Türk Bankalarına Verilen Dereceler", **Finans Dünyası Dergisi**, Ekim 2000, s. 42.
- Fitch Investor Service. **Rating Handbook**, New York, 1994.
- GERARD, Caprio and Daniela KLINGEBEIL. "Dealing With Bank Insolvency", **Cross Country Experience**, The World Bank- Policy Research Department, October 1995, s. 4.
- GÜRBÜZ, A. Osman. "Uluslararası Kredi ve Türkiye'nin Durumu", **Yeni İş Dünyası Dergisi**, Cilt:5, Sayı: 7, Temmuz 1984, s. 23-41.
- GÜRMAN, Tefik. "Bankaların Derecelendirilmesi", **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Eylül 1994, s. 30-36.
- HEMPEL, George H., Donald. G. SIMONSON and Alan B. COLEMAN, **Bank Management: Text and Cases**, Singapore, 1994.
- Japan Credit Ratings. **Rating Handbook**, Tokyo, 1997.
- KARACAN, A. İhsan . "Bankacılık ve Kriz", **Finans Dünyası Dergisi**, No: 1, İstanbul, 1997, s 24.
- KARACAN, A. İhsan. "Bankacılık ve Risk", **Finans Dünyası Dergisi**, İstanbul, 1996, s.13.
- KARAÖZ, Aydın. "Kredi Değerliliğinin Tespiti (Rating)", **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı : 5, Ocak 1990, s. 10.
- KARTAL, Ali. "Uluslararası Banka Hizmet Riskleri ve Türkiye'nin Ülke Riski Açısından Değerlendirilmesi", **Anadolu Üniversitesi-İİBF Dergisi**, Sayı: 1-2, Eskişehir, 1992, s. 309.
- KAUFMAN, George. "Bank Failures Systemic Risk and Bank Regulation ", **Paper Presented on Public Regulation Of Depository Institutions**, Koç Üniversitesi, İstanbul, 3 Kasım 1995, s. 1.
- KESKİN, Ekrem. **Bankacılıkta Risk ve Sermaye**, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Doktora Tezi , İstanbul, 1992.
- KILINÇ, Gonca. "Planlama, Uygulama, Kontrol; Aktif – Pasif Yöntemi", **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, Sayı: 7, 1991, s.50-62.
- KLEIN, Thomas M. **External Debt. Management- An Introduction**, The World Bank, NewYork, 1994.

- KOÇ, Erol. “Ülke Risk Nasıl Belirlenir”, **Finans Dünyası Dergisi**, Nisan 1994, s. 85.
- MARKOWICH, Denise. “Effective Asset-Liability Management for the Community Bank”, **Bankers Publishing**, Illionis – USA, 1991.
- Mc. Carthy-Crisanti & Maffei. **Rating Handbook**, London, 1994.
- Moody’s İnsvertors Service, **Global Credit Research**, New York, 1998.
- Moody’s İnsvertors Service, **Global Credit Research**, Euro Market Credit Opinions New York, January 1995.
- Moody’s İnsvertors Service, **Global Credit Analysis**, London, 1993.
- Moody’s İnsvertors Service, **Special Comment Report**, New York, 1992.
- Moody’s İnsvertors Service, **Industrial Rating**, Litho in USA, 1991.
- Moody’s İnsvertors Service, **Moody’s Global Credit Analysis**, London, 1990.
- Moody’s İnsvertors Service, **Credit Analıysis For The Global Makets**, New York, 1989.
- Natwest Group. “Çağdaş Bakıcılıkta Derecelendirmenin Egemen Rolü”, **Uluslararası Bankacılık Çalışmaları Enstitüsü Raporu**, 5 Mayıs 1995, s. 5-8.
- ÖÇAL, Tezer ve Ö.Faruk ÇOLAK, **Para Banka Teori ve Politika**, Ankara, 1997.
- ÖÇAL, Tezer. “Para Teorisi”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Ankara, 1996.
- ÖZDİCLE, B. Leyla “Bankalarda Aktif-Pasif Yöntemi”, **Hazine Dergisi**, Sayı: 3, 1996, s. 97-121.
- PARASIZ, M. İlker. **Para, Banka ve Finansal Piyasalar**, Bursa, 1994.
- PARASIZ, M. İlker ve Kemal YILDIRIM. **Uluslararası Finansman**, Bursa, 1994.
- RODELIFFE, C. Robert . **Investements**, İllionis-USA, 1990.
- ROSE, Peters. **Money and Capital Markets- Financial İnstitutions and Instrument s in A Global Marketplace**, Mc Graw Hill, 1997.
- SANDALCI, Nihat. **Ticari Bankalarda Aktif – Pasif Yönetimi**, T. C Ziraat Bankası, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1994.

- SEVİLENGÜL, Orhan. **Banka Muhasebesi**, Ankara, 1997.
- SİNKEY, Jr. Joseph. **Commercial Bank Financial Management in the Financial Services Industry**, Macmillan Publishing Company, USA, 1992.
- Standart & Poor's. "Contry List", **Guide to Country List**, New York, 1995.
- Standart & Poor's. **Rating Handbook**, New York, April 1994.
- Standart & Poor's. **Stock and Bond Guide**, Mc Graw Hill Inc., New York, 1991.
- Standart & Poor's. Credit Week. **Derecelendirme İşlemi ve ABD Tahvil Derecelendirme Süreci**, Çev. M. Berra KILIÇ, Ankara, 1989.
- SUNALI, Halil ve Ediz USMAN. "Rating: Yatırımcı ve İhracçılar Açısından Fonksiyonları", **Active Line Dergisi**, Yıl: 1, Sayı:1, İstanbul, Ekim 2000.
- ŞENVER, Bülent. **Banka Bilançolarının Tahlil Yöntemleri**, TBB Yayınları, Ankara, 1987.
- TAYMAZ, Haydar. **Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler ve Yöntemler**, Ankara, 1997.
- TECER, Mehmet. **Tahvil Yatırımlarının Yönetimi**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1989.
- Thomsan Bankwatch. "The Importance Of Ratings", **A.Critical Componet Of Doing Business in a Global Econmy**, İstanbul, 5 March 1998.
- TIKVEŞ, Özcan. **Bankalar Kanunu ve Sermaye Piyasası Şerhi**, İstanbul, 1992.
- TORTOP, Nuri. **Hizmet İçi Eğitim**, Ankara, 1989.
- TUGAY, Fatoş. "Ülke Riski", **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, Yıl:2, Sayı: 5, Temmuz 1991.
- TULGAR, Koray. **Ticari Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi**, TBB Yayınları, Ankara, 1993.
- ÜRETEN, Aykan. **Risk Derecelendirmesi (Risk Rating)**, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Raporu, Ankara, 1990.
- YARIMOĞLU, Murat. **Banka Derecelendirmesinde Rasyo Analizi Yöntem ve Teknikleri**, T. Halk Bankası, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1992.
- YILMAZ, Mehmet. **Bankaların Kamuya Açıkladıkları Finansal Tabloların Analizi**, Türkiye Kalkınma Bankası, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1995.

EKLER**EK 1: DÜNYA'DAKİ TEMEL DERECELENDİRME FİRMALARI**

Kuruluş Yılı	Risk Derecelendirme Firması	Ülke	Çalışan İşgücü Sayısı	Değerlendirdiği Alan
1909	Moody's Investor Service	ABD	674	Tüm Hizmetler
1922	Fitch – Investor Service	ABD	200	Tüm Hizmetler
1923	Standart & Poor's	ABD	700	Tüm Hizmetler
1972	Canadian Bond Rating	Kanada	20	Tüm Hizmetler
1974	Thomson Bankwatch	ABD	40	Finansal Kuruluşlar
1975	Japanese Bond Rating	Japonya	91	Tüm Hizmetler
1977	Dominion Bond Rating	Kanada	20	Tüm Hizmetler
1978	IBCA Ltd.	İngiltere	50	Finansal Kuruluşlar
1980	Duff & Phelps Credit Rating	ABD	160	Tüm Hizmetler
1985	Japanese Credit Rating	Japonya	61	Tüm Hizmetler
1985	Nippon-Investor Service	Japonya	70	Tüm Hizmetler

Kaynak : FRBNY Quarterly Review / Summer – Fall 1994.

EK 2: ÖNDE GELEN BAZI DERECELENDİRME FİRMALARININ DERECELENDİRME TANIMLARI

Moody's	S&P	Fitch	D&P	Kısa Tanım
Yatırım yapılabilir - yüksek kredibilite				
Aaa	AAA	AAA	AAA	Maksimum güvenilirlik
Aa1	AA+	AA+	AA+	Çok yüksek derece, yüksek kalite
Aa2	AA	AA	AA	
Aa3	AA-	AA-	AA-	
A1	A+	A+	A+	
A2	A	A	A	Üst orta derece
A3	A-	A-	A-	
Baa1	BBB+	BBB+	BBB+	
Baa2	BBB	BBB	BBB	
Baa3	BBB-	BBB-	BBB-	Alt orta derece
Oldukça spekülatif – düşük kredibilite				
Ba1	BB+	BB+	BB+	Düşük derece, spekülatif
Ba2	BB	BB	BB	
Ba3	BB-	BB-	BB-	
B1	B+	B+	B+	Yüksek oranda spekülatif
B2	B	B	B	
1B3	B-	B-	B-	
Çok spekülatif – yüksek risk yada taahhüdünü yerine getirememe				
Caa	CCC+	CCC	CCC	Zayıf durum, yüksek risk
	CCC			
	CCC-			
Ca	CC	CC	Çok yüksek oranda spekülatif	
C	C	C		
C	CI	DDD		yukarıdakilerden de spekülatif faiz ödemesi yapamıyor taahhütlerini yerine getiremiyor
	DD			
	D		D	

EK 3: RİSK YÖNETİMİ ORGANİZASYONU HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMI

EĞİTİM DÜZEYİ	DERSİN ADI
Temel Düzey	1- Genel Bankacılık 2- Genel Muhasebe 3- Hukuk Başlangıcı 4- İnsan İlişkileri ve İletişim 5- Banka Muhasebesi I
Orta Düzey I. Grup	1- Banka Muhasebesi II 2- Vadeli işlemler Ve Türev Ürünleri 3- Standart Krediler 4- Aktif – Pasif Yönetiminde Karşılaşılan Riskler ve Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi
Orta Düzey II. Grup	1- Kredi Riski Yönetimi 2- Risk Yönetiminde Araçlar 3- Risk Yönetimi I 4- Şube Performans Analizi
İleri Düzey	1- Hazine İşlemlerinin Risk Kontrolü 2- Risk Yönetimi II 3- İstatistik I 4- İstatistik II 5- Zaman Serileri

GENEL BANKACILIK

Süre: 1 Gün

İÇERİK

- ☐ Finansal Piyasalar ve Bankacılık Sektörünün Yeri
- ☐ Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış
- ☐ Finansal Hizmet Kurumları
 - Ticari Bankalar
 - Yatırım Bankaları
 - Kalkınma Bankaları
 - Özel Finans Bankaları
 - Aracı Kurumlar
 - Tüketici Finansmanı Şirketleri
 - Leasing Şirketleri
 - Factoring Şirketleri
 - Diğer
- ☐ Fonksiyonlarına Göre Bankacılık
 - Kurumsal Bankacılık
 - Bireysel Bankacılık
 - Özel Bankacılık
- ☐ Bankaların Merkez Bankası ve Diğer Finans Kuruluşları İle İlişkileri
- ☐ Bankaların Sundukları Hizmetler, Ürünler ve İşlemlerin Tanımları
 - Vezne İşlemleri ve Havaleleri
 - Çekle İlgili Mevzuat
 - Krediler
 - Menkul Kıymet İşlemleri
 - Muhabir Bankacılığı
 - Mevduat Hesapları (Vadeli, Vadesiz, DTH; Diğer)
 - Teminat Mektupları
 - Bireysel Bankacılık
 - Kredi Kartı İşlemleri
 - Diğer
- ☐ Bankaların Aracılık İşlemleri
- ☐ Bankalar Nasıl Para Kazanırlar?
 - Faiz Marjı
 - Alım Satım Kur Farkı
 - Arbitraj
 - Açık Kapalı Pozisyon
 - Komisyonlar
 - Maliyetsiz Kaynaklar
 - Vade Farkı
 - Faiz Farkı

ETKİNLİK

- ☐ Soru – yanıt uygulamaları
- ☐ Uygulamalara ilişkin örnekler

GENEL MUHASEBE

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- Muhasebenin Genel İlkeleri
- Temel Muhasebe Kavramları
 - Hesap Kavramı
 - Bilanço Hesapları
 - Aktif Hesaplar
 - Pasif Hesaplar
 - Gelir Tablosu Hesapları
 - Nazım Hesaplar
 - Borçlu Hesap / Alacaklı Hesap
 - Borç / Alacak Kavramı
 - Aktif / Pasif Kavramı
- Temel Muhasebe Belge ve Raporları
 - İşlem Fişleri
 - Yevmiye Defteri
 - Defteri Kebir
 - Yardımcı Defterler
 - Mizan
 - Bilanço
 - Gelir Tablosu
 - Fon Akım Tablosu
 - Nakit Akım Tablosu
 - Diğer Tablolar

HUKUK BAŞLANGICI

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Bankacılık Uygulamaları İle İlgili Temel Hukuk Kavramları
- ☐ Bankanın Uymak Zorunda Oldukları Yasal Zorunluluklar
- ☐ Bankanın Hukuki İşlem Yapabileceği Kişiler
 - Gerçek Kişiler
 - Tüzel Kişiler
- ☐ Temsilcilerle Hukuki İşlem Yapılması
 - Fiil Ehliyetinin Şartları
 - Yasal Temsilciler
 - İradi Temsilciler
- ☐ Şubelerde Rastlanabilecek Sözleşmeler
 - Karz Akdi
 - Alacak Temliki
 - Borcun Nakli
 - Havale
 - Garanti Sözleşmesi
 - Satım Sözleşmesi
 - Bağışlama
 - Kira Sözleşmesi
 - Hizmet Sözleşmesi
 - Akreditif
- ☐ Teminatla İlgili Sözleşmeler
 - Şahsi Kefalet
 - Ayni Teminatlar
- ☐ Borçları Sona Erdiren Sebepler
- ☐ Kıymetli Evrak
 - Kıymetle Evrakın Ayırıcı Nitelikleri
 - Kambiyo Senetleri Dışından Kıymetli Evrak
- ☐ Borcunu Yerine Getirmeyen Kişilere Karşı Yasal Olanaklar
 - Dava
 - Takip
 - İhtiyati Tedbir
 - İhtiyati Haciz
 - Konkordato
- ☐ Bankalar Kanunu
 - BDDK
 - Bankacının Hukuki Sorumluluğu
 - Mevduata İlişkin Hükümler
 - Kredilere İlişkin Hükümler
 - Gayri Menkul Üzerinde İşlemler
 - Bankaların Denetimi
 - Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
 - Ceza Hükümleri

ETKİNLİK

- ☐ Uygulamalara ilişkin örnekler

İNSAN İLİŞKİLERİ VE İLETİŞİM

Süre: 1 Gün

İÇERİK:

- ☐ İletişim ve İletişim Sürecinin Unsurları
- ☐ Başarılı İletişin Şartları
- ☐ İletişimi Engelleyen Etkenler
- ☐ İletişimde Kişiliğin Yeri
 - Kişiliğin İletişime Etkisi
 - Kendinizi Nasıl Algıyorsunuz?
 - İnsanın Kendini Olumlu Algılaması
- ☐ İnsanlar Arası İletişim
 - Sözlü ve Sözsüz İletişim
 - İnsanlar Arası İlişkileri Engelleyen ve Kolaylaştıran Davranışlar
 - İnsan İlişkilerinde Mesafe
 - Etkin Konuşma ve Dinleme
- ☐ İş Ortamında İnsan İlişkileri
 - Kurum Kültürü ve İletişim
 - İş İlişkilerini Olumlu Davranışlarla Güçlendirme
- ☐ İletişimde Beden Dilinin Kullanımı
 - Jest ve Mimikler
 - Olumlu İzlenim Yaratacak Beden Dili Özellikleri
- ☐ Telefonla İletişim
 - Telefonla Görüşmenin Genel Kuralları
 - Not Alma ve Mesaj İletme

ETKİNLİK

- ☐ Role play

BANKA MUHASEBESİ

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Temel Muhasebe Kavramları
 - Bilanço ve Gelir Tablosu
 - Defteri Kebir, Yevmiye Defteri ve Yardımcı Defterler
 - Çift Taraflı Kayıt Sistemi
 - Aktif, Pasif Hesaplar ve Nazım Hesaplar
- ☐ Reeskont ve Evaluasyon
- ☐ Amortisman ve Yeniden Değerleme
- ☐ Raporlama

ETKİNLİK

- ☐ Örnek Çalışmalar

BANKA MUHASEBESİ – II

Süre: 3 Gün

İÇERİK

- ☐ Aktif, Pasif Hesaplar ve Nazım Hesaplar
- ☐ Reeskont ve Evalüasyon
- ☐ Gelişmiş Muhasebe Kavramları
- ☐ Diğer Değerleme Yöntemi
- ☐ Şubeler Cari Hesabı ve Evalüasyon Hesapları ve Mutabakatları
- ☐ Pozisyon Kayıtları
- ☐ Amortisman ve Yeniden Değerleme İşlemleri
- ☐ Vade Analizleri
- ☐ Faiz Oranı Analizleri
- ☐ Verimlilik Analizleri
- ☐ IAS Uygulamaları
- ☐ Raporlama Teknikleri

ETKİNLİK

- ☐ Uygulama Örnekleri

VADELİ İŞLEMLER VE TÜREV ÜRÜNLER

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Vadeli İşlemler ve Türev Ürünlere İlişkin Genel Bilgiler
- ☐ Vadeli (Forward) Pazar ile Hedging
- ☐ Futures: Temel Kavramlar, Marjlama Süreci-Marketing to Market-
- ☐ Fiyatlama, Emtia (Commodity) ve Finansal Futures Kontratları;
- ☐ Yabancı Para (Currency Futures), Faiz (Interest Rate Futures) ve Endeks Futures (Stock endeks Futures)
- ☐ Opsiyonlar: Temel kavramlar, Marjlama ve Teslim Süreci, Değerleme Modelleri, Türleri
- ☐ Fiziksel – Finansal Opsiyonlar: Hisse senedi, Endeks, Döviz ve Faiz Opsiyonları
- ☐ Opsiyon Ticareti ve Spekülasyonu
- ☐ Futures&Option karşılaştırmalı Strateji çalışması
- ☐ Finansal Risk Yönetim Aracı olarak Swap: Faiz swap'ı (Interest rate swap), Para Swap'ı (Currency Swap), Aktif Swap'ı (Asset Swap), Emtia Swap'ı (Commodity Swap)
- ☐ Yeni Nesil türevler: CAPS, FLOO, COLLA, Swaptions, Diff, Swap, Exzotik Opsiyonlar, Engelli Opsiyonlar, Rainbows, Lookback Aya Opsiyonları

ETKİNLİK

- ☐ Uygulamaya İlişkin Örnekler

STANDART KREDİLER

Süre: 1 Gün

İÇERİK

- ☐ Sorunlu Nakit Krediler
- ☐ Sorunlu Nakit Kredilere İlişkin Belirtiler
 - Dolu ve Donuk Çalışma
 - Çek ve Senet Ödemelerinde Gecikmeler
 - Fiyat Hassasiyetinin Kaybı
 - İletişim Güçlüğü
 - Ödemelerde Aksaklıklar
- ☐ Sorunlu Nakit Kredilere İlişkin Alınabilecek Önlemler
- ☐ Kredi Verilmeden Önce Alınabilecek Önlemler
 - İstihbarat ve Mali Analiz Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Kritik Noktalar
 - Kredi Limitinin ve Finansman İhtiyacının Doğru Saptanması
 - Kredi Kullanım Amacının Saptanması ve Kullanımın Amaçlara Uygun Olduğunun Denetimi
 - Doğru Teminatlandırma
 - Teminat / Risk Kontrolü
 - Doğru Dökümantasyon (Belge Kalitesi ve Takibi)
- ☐ Kredi Verildikten Sonra Alınabilecek Önlemler
 - Sürekli Piyasa İstihbaratı
 - Ek Teminat Çalışması
 - Dökümantasyondaki Eksiklerin Giderilmesi
 - Erken Yasal Takip
 - Kredinin Yeniden Yapılandırılması
 - Kanun Takipteki Doğru Zamanlama
- ☐ Sorunlu Gayrinakit Krediler
- ☐ Sorunlu Gayrinakit Kredilere İlişkin Belirtiler
 - Projedeki Aksaklıklar (Taahhütlerin Yerine Gelmemesi)
 - Piyasa İstihbaratındaki Olumsuzluklar
 - Ödemelerinde ve Günlük Finansman Akışındaki Güçlükler
 - Fiyat Hassasiyetinin Kaybolması
 - İletişim Güçlüğü
- ☐ Sorunlu Gayrinakit Kredilere İlişkin Alınabilecek Önlemler
- ☐ Kredi Verilmeden Önce Alınabilecek Önlemler
 - İstihbarat ve Mali Analiz sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Kritik Noktalar
 - Kredi Limitinin ve Finansman İhtiyacının Doğru Saptanması
 - Kredi Kullanım Amacının Saptanması ve Kullanım Amaçlara Uygun Olduğunun Denetimi (Proje değerlemesi)
 - Doğru Teminatlandırma
 - Teminat / Risk Kontrolü
 - Doğru Dökümantasyon (Belge Kalitesi ve Takibi)
- ☐ Kredi Verildikten Sonra Alınabilecek Önlemler
 - Sürekli Piyasa İstihbaratı
 - Ek Teminat Çalışması
 - Dökümantasyondaki Eksikliklerin Giderilmesi
 - Erken Yasal Takip
 - Kredinin Yeniden Yapılandırılması
 - Kanuni Takipteki Doğru Zamanlama

BANKALARIN AKTİF PASİF YÖNETİMİ ve KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER ile SERMAYE YETERLİLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİ

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Bankacılık Sektöründeki Gelişim, Aktif-Pasif Yönetimi ve Risk Anlayışındaki Değişim
- ☐ Bilançonun Performans Analizi
 - Analitik Yaklaşım
 - Rasyo Analizi
- ☐ Banka Bilançolarının Yapısal Riskleri
- ☐ Bilançonun Likidite Açığı Yönetimi
- ☐ Bilançonun Vade Yönetiminin Karlılığa Etkisi
- ☐ Aktif – Pasif Yönetiminde Maliyet İle Bağlantılı Fiyatlama
- ☐ Aktif – Pasif Yönetiminde Duyarlılık Analizleri
 - Gap Analizi – Piyasa Beklentilerine Göre Gap Yönetimi
 - Durasyon Gap Analizi
 - Faiz Oranlarındaki Dalgalanmaların Sermaye Üzerindeki Etkisi
- ☐ Aktif – Pasif Yönetiminde Kur Riskinin Yönetimi
 - Kur Riski Rasyosu ve Rasyosu ve Döviz Pozisyon Yönetimi
- ☐ Bilançonun Yapısal Risklerinin Yönetilmesinde ve Azaltılmasında Türev Ürünlerin Kullanımı
 - Döviz Forward İle Kur Riskinin Korunma ve Muhasebe Kayıtları
- ☐ FRA ile Faiz Riskinden Korunma ve Muhasebe Kayıtları
- ☐ SWAP ile Nakit Yönetimi
 - IRS ile Faiz Riskinden Korunma
 - Döviz Futurs Örnekleri ve Muhasebesi
 - Opsiyon Örnekleri (CAPs , FLOORS, COLLARs, CORRIDORs)
- ☐ Aktif – Pasif Yönetiminde Sermaye Yeterliliğinin Önemi
 - Sermaye Yeterliliği Rasyosu
 - Rasyonun Eksikleri ve Rasyo İle İlgili Yeni Çalışmalar
 - Standart Metotla Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması
 - Kredi Riski İçin Gerekli Sermayenin Hesaplanması
 - Piyasa Riski İçin Gerekli Sermayenin Hesaplanması
- ☐ Piyasa Riskinin İçsel Ölçme Metodları İle Ölçülmesi
 - İçsel Ölçme (VaR) Metodunun Özellikleri
 - Riske Maruz Sermayenin Hesaplanmasında Kullanılan Modeller
 - VaR Modellerinin Kontrolü ve Değerlendirmesi
 - VaR Modellerinin Zorlukları Ve Kısıtları
- ☐ Kredi Riskinin Ölçülmesi

KREDİ RİSK YÖNETİMİ

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- Genel Hatlarıyla Kredi Süreci
- Kredi Risk Analizi
- ☐ Kredi Analizinde Önemli Faktörler – Kredi Paketinin Hazırlanması
- ☐ SWOT Analizi
- ☐ Bankaların Üstlendikleri Risklerin Analizi
 - Geleceğe Dönük Olarak Yapılan Nakit Akım Analizi
- ☐ Proforma Tablolarının Oluşturulması
- ☐ Kredi Ödeme Kapasitesinin Ölçülmesi
 - Kredilerin Yapılandırılması
- ☐ Kredi Türü
- ☐ Kredinin Vadesi
- ☐ Kredinin Teminatı
- ☐ Kredinin Fiyatlaması
 - Kredi Risk Yönetimi
- ☐ Risk Sınıflandırması
- ☐ Risk Primlerinin Belirlenmesi
- ☐ Erken Uyarı Sistemlerinin Kurulması
 - Proje Bazında Kredilendirme
- ☐ Kredilendirilecek Projenin Risk Analizi
- ☐ Kredilendirme Ölçütleri

- ☐ Proje Değerlendirme Çalışmaları

RİSK YÖNETİMİNDE ARAÇLAR

Süre: 1 Gün

İÇERİK

- ☐ Bankacılıkta Değişen Risk Yönetimi Çerçevesi
- ☐ Yeni Risk Ölçme İlkeleri ve Nedenleri
- ☐ Dünyada Yaşanan Önemli Finansal Fiyaskolar
- ☐ Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri
- ☐ Bale Act ve BIS
- ☐ BDDK Yönetmeliği ve Türkiye’de Risk Yönetimi
- ☐ Bilgisayarda İstatistik Uygulamaları
- ☐ BDDK’ca da Onaylanan Hesaplama Yöntemleri
- ☐ Varyans – Kovaryans Yöntemi
 - Alternative Volatilite Yöntemleri
 - Riskmetrics, GARCH diğer
- ☐ Tarihi Benzetim
 - Alternatif Yöntemler (Budokh ve diğerleri)
- ☐ Monte Carlo Metodu
- ☐ Back – Testing
 - BDDK Önerisi
 - Christoffersen
 - Alternatif Yöntemler
- ☐ Stres Testi
- ☐ Değişik Piyasa Pozisyonlar İçin VaR
- ☐ Menkul Riski
 - Varlık Fiyatlama Yöntemi
- ☐ Sabit Getirili Enstrüman Riski
 - Duration Convexity Kavramları
- ☐ Döviz Pozisyon Riski
 - Döviz Kuru Belirleme Modelleri
 - Short Long Pozisyon
- ☐ Türev Ürünler ve Doğrusal Olmayan Pozisyonlar
- ☐ Futures Ve Forward Fiyatlama
- ☐ Bilgisayar Uygulamaları
- ☐ Likidite Riski
- ☐ Kredi Riski Ve Kabul Gören 4 Kredi Riski Yönetimi
- ☐ Operasyonel Risk

ETKİNLİK

- ☐ Örnek Uygulama Çalışmaları

RİSK YÖNETİMİ – I

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Risk Yönetimi Kavramı
- ☐ Türkiye Bankacılığında Risk Yönetimi İle İlgili Mevcut Uygulamalar
 - Bankalar Kanunun İlgili Hükümleri
 - Kur Riski Rasyoları
 - Risk Ağırlıklı Sermaye Tabanı Rasyosu
 - Karşılıklar Kararnamesi
 - Hesap Planı
 - Risk Yönetimi Yönetmeliği
- ☐ Riskin Tanımı ve Ölçülmesi
- ☐ Piyasa Riskleri
 - Faiz Riski
 - Kur Riski
- ☐ VaR
- ☐ Car
- ☐ Vade Uyumsuzluğu ve Likidite Riski
- ☐ Müşteri (Kredi) Riski
- ☐ Bütünsel Risk (Taahhütleri Karşıluyamama Riski)

ETKİNLİK

- ☐ Özet ve Değerlendirme

ŞUBE PERFORMANS ANALİZİ

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Banka Bilançolarını Özellikleri
- ☐ Bankaların Bilanço Dışı İşlemleri
- ☐ Banka Gelir Tablolarının Özellikleri
- ☐ Bankaların Karşılaşmış Olduğu Riskler
- ☐ Bankanın Finans Performansının Analizi
 - Sermaye Yeterliliği
 - Likidite Analizi
 - Varlık yapısı ve Kalitesi
 - Döviz Pozisyonu ve Kur Riski
 - Karlılık Analizi
- ☐ Bankalarda Verimlilik ve Verimliliğin Ölçülmesi
- ☐ Bankalarda Dereceleme

ETKİNLİK

- ☐ Mevcut Örneklerin İncelenmesi

HAZİNE İŞLEMLERİNİN RİSK KONTROLÜ

Süre: 1 Gün

İÇERİK

- ☐ Kur Riskinin Yönetimi
- ☐ Bankalarda Fon Yönetimi ve Hazine Ürünleri
- ☐ Döviz Kuru, Türkiye’de Uygulanan Kur Politikaları ve Döviz Piyasası
- ☐ Faiz Riskinin Yönetimi
- ☐ Spot ve Vadeli Döviz Piyasası
- ☐ Para Piyasaları

ETKİNLİK

- ☐ Mevcut Örneklerin İncelenmesi

RİSK YÖNETİMİ – II

Süre: 3 Gün

İÇERİK

- ☐ Risk Yönetimi Kavramı
- ☐ Türkiye Bankacılığında Risk Yönetimi ile İlgili Mevcut Uygulamalar
 - Bankalar Kanununu İlgili Hükümleri
 - Kur Riski Rasyoları
 - Risk Ağırlıklı Sermaye Tabanı Rasyosu
 - Karşılıklar Kararnamesi
 - Hesap Planı
 - Risk Yönetimi Yönetmeliği
- ☐ Risk Tanımı ve Ölçülmesi
- ☐ Piyasa Riskleri
 - Faiz Riski
 - Faiz Riskine Duyarlı kavramlar
 - ☐ Net Faiz Geliri
 - ☐ Özvarlığın Piyasa Değeri
 - ☐ Ekonomik Özvarlık Oranı
 - ☐ Faiz Oranları Açık Tabloları
 - ☐ IRE (Faiz Oranı Esneklik Katsayısı)
 - ☐ Gap Analizi
 - Faiz Riskinin Hedge Edilmesi
 - Kur Riski
 - Kur Riskinin Hedge Edilmesi
 - ☐ Bilanço İçi Hedge
 - ☐ Bilanço Dışı Hedge (Türev Ürünler)
- ☐ VaR
- ☐ CaR
- ☐ Vade Uyumsuzluğu ve Likidite
 - Gap Analizi
 - Likidite Riskinin Hedge Edilmesi
- ☐ Müşteri (Kredi) Riski
 - Ölçüm ve Değerlendirme Yöntemleri
- ☐ Operasyon Riski
- ☐ Bütünsel Risk

ETKİNLİK

Özet ve Değerlendirme

İSTATİSTİK I

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- ☐ Betimsel İstatistik
 - Veri Türleri ve Gösterim Biçimleri
 - Kitle Parametreleri ve Örneklem İstatistikleri
 - İndeks Sayıları
 - Zaman Serileri Analizi
- ☐ Rassal Değişkenler ve İstatistiksel Dağılımlar
 - Olasılık ve Rassal Değişken
 - Olasılık ve Karar Alma: Bayesyen Yaklaşım
 - Olasılık ve Durağan Durum Dengesi: Markov Süreçleri
 - Olasılık Dağılımları ve Momentler
- ☐ İstatistiksel Dağılımlar
 - Kesikli Dağılımlar
 - Sürekli Dağılımlar

ETKİNLİK

- ☐ Uygulama Örnekleri

İSTATİSTİK II

Süre: 2 Gün

İÇERİK

- Çıkarsamalı İstatistik
 - Örneklem ve Örneklem Dağılımları
 - Nokta ve Aralık Tahminleri
 - Hipotez Testleri
 - Ki-Kare Testleri
 - Varyans Analizi
 - Regresyon Ve En Küçük Kareler Yöntemi
 - Çoklu Regresyon Modeli
 - Özel İstatistiksel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

ETKİNLİK

- Uygulama Örnekleri

ZAMAN SERİLERİ

Süre: 5 Gün

İÇERİK

- ☐ Olasılık Dağılımları ve Kullanımları
 - Normal Dağılım
 - Student t Dağılımı
 - F Dağılımı
- ☐ Hipotez Testleri
 - Tek Taraflı
 - Çift Taraflı
- ☐ Durağan Stokastik Süreçler (Stationary Stochastic Processes)
 - AR Autoregressive Processes
 - ARMA Autoregressive Moving Average Processes
 - Autokorelasyon Fonksiyonu
 - Kısmi Autokorelasyon Fonksiyonu
 - Box Jenkins Model Seçimi
- ☐ Durağan Olmayan Stokastik Süreçler (Non-Stationary Stochastic Processes)
 - Unit Root ve Test Edilmesi
 - Serilerin Durağan hale getirilmesi
 - Rassal Yürütüşler, Trend ve Spurious regresyon
 - ARMA Auto Regressive Integrated Moving Average Model
- ☐ Volatilitenin Modellenmesi
 - Auto Regressive Conditional Heteroscedasticity ARCH Model
 - ARCH-M model
 - Generalized Auto Regressive Conditional Heteroscedasticity ARCH Model
- ☐ Çok denklemlili Zaman Serileri Modelleri
 - VAR (Vector Auto Regression)
 - Impulse response function
 - Structural VAR
- ☐ Cointegration ve Error Correction Models
 - Integrated Serilerinin Lineer Kombinasyonu
 - Cointegration
 - Cointegration Testi (Engle – Granger Metodu)

ETKİNLİK

- ☐ Uygulama Örnekleri